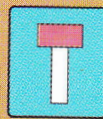

Marit Egge

Ungdomsgarantien

a hjelp

«Etter skolens vurdering er det mange elever som i dag ikke får en undervisning som er tilpasset de res...

Utdanning

Arbeidsmarked

VK2

Lære

Ordinært arbeid

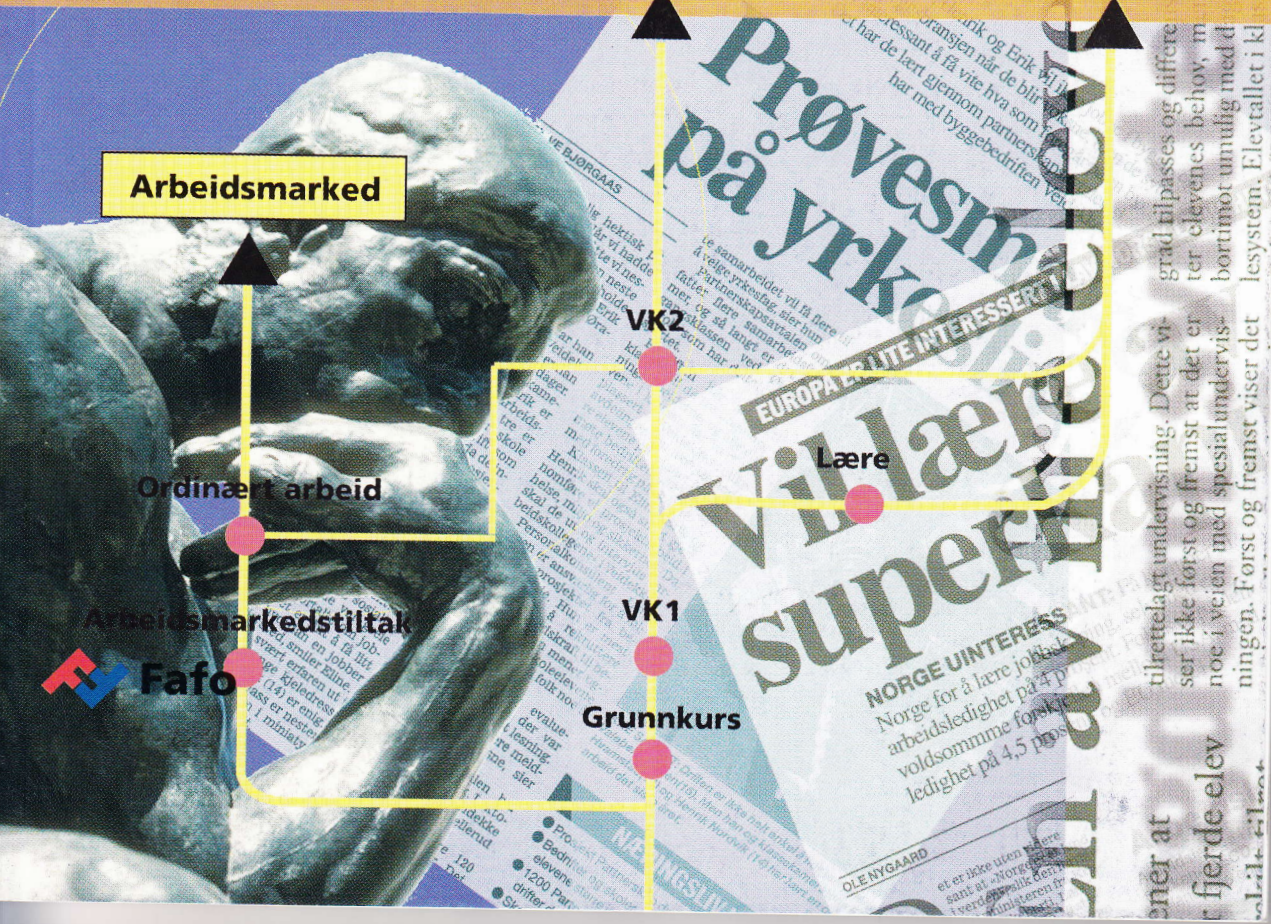
VK1

Grunnkurs

Arbeidsmarkedstiltak

Fafo

grad tilpasses og differe ter elevenes behov, m bortimot umulig med d lesystem. Elevtallet i kl tilrettelagt undervisning. Dette vi ser ikke forst og fremst at det er noe i veien med spesialundervisningen. Først og fremst viser det

NORGE UINTERESS Norge for å lære jobba arbeidsledighet på 4 p voldsomme forskp ledighet på 4,5 pps

OLE NYGAARD

- Provest
- Bedrift
- Elevens
- 1200
- differ

Marit Egge

Ungdomsgarantien

**Arbeidsmarkedstiltak og tilrettelagt opplæring
som virkemidler for å sikre utdanningsretten
og oppfylle ungdomsgarantien**

© Forskningsstiftelsen Fafo 1998
ISBN 82-7422-228-8

Omslag: Premraj Sivasamy
Trykk: Falch Hurtigtrykk

Innhold

Forord	5
Rapportens formål og funn	7
Utvalg og registreringskategorier	8
Tre kategorier og tre sorteringsmekanismer	9
På rett vei?	11
Fem statusvariabler	13
To virkeligheter – en forståelse?	17
Ubenyttet rett eller mangelfull garanti?	18
Kapittel 1 Utvalg, metode og modell	19
1.1 Ungdomsundersøkelsen	19
1.2 Undersøkelse til ansatte på arbeidskontorene	26
1.3 Analysemodell	27
1.4 Oppsummering	33
Kapittel 2 Registreringsårsaker og registreringskategorier	35
2.1 Ungdomsgarantien	35
2.2 Modell	39
2.3 Avbruddsbeskjeftigelse	40
2.4 Avbruddsårsak	43
2.5 Hjelpebehov, hjelpetilbud og hjelpeinstanser	44
2.6 Karakterer, foreldrestøtte og kjønn	47
2.7 Ungdommenes vurdering	49
2.8 Analysemodell	51
2.9 Registreringsperioden avsluttet – og hva så?	54
2.10 Oppsummering	58
Kapittel 3 På rett vei?	63
3.1 Hva gjorde ungdommene våren 98?	64
3.2 Oppnådd kompetanse	67
3.3 Ubenyttet rett eller mangelfull garanti?	70
3.4 Et mål for å lykkes – statusvariabler	74
3.5 Oppsummering	75

Kapittel 4 Motivasjon, mestring og vellykkethet	77
4.1 Et stoppested på veien	77
4.2 Kartlegging av statusvariablene	79
4.3 Analysemodell	82
4.4 Oppsummering	86
Kapittel 5 Den gode hjelper og det gode tiltak	91
5.1 Samarbeid til nytte eller besvær?	91
5.2 Ungdomsgruppa	95
5.3 Kjentegn ved vellykkede tiltak	98
5.4 Oppsummering	107
Kapittel 6 To virkeligheter – én forståelse?	109
Litteratur	115
Vedlegg 1	119
Analysemodell	122
Vedlegg 2 Tabeller	125
Vedlegg 3 Spørreskjema	133
Vedlegg 4 Intervjuguide	141

Forord

Prosjektet *Ungdomsgarantien* er initiert og finansiert av Arbeids- og Administrasjonsdepartementet. Prosjektet omhandler arbeidsmarkedspolitikken rettet mot ungdom, og ser på virkningen av arbeidsmarkedstiltak vurdert opp mot de fylkeskommunale tilbudene.

Prosjektet består av to undersøkelser. I den ene var *brukerne* av ungdomsgarantien, ungdommene selv, informanter. Det ble utarbeidet en spørreguide til bruk for telefonintervju, og Opinion A/S stod for den praktiske gjennomføringen.

Den andre undersøkelsen rettet seg mot *forvalterne* av garantien og hadde de ansatte på arbeidskontorene med spesielt ansvar for ungdom som informanter. Begge undersøkelsene ble gjennomført våren 1998.

Referansegruppa har bestått av Marit Thoresen og Elizabeth Alseen fra Arbeidsdirektoratet, Lone Lønne Christiansen fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet og Tone Hobæk og Christine Nordhagen fra Arbeids- og administrasjonsdepartementet. Marit Thoresen har i tillegg vært behjelpelig med å fremskaffe både navneliste over aktuelle informanter på arbeidskontorene og relevante registerdata.

Hilde Lorentzen har vært prosjektleder. Av andre kolleger på Fafo som i særlig grad har vært gode diskusjonspartnere og uvurderlige støttespillere, er Elin Svensen, Lisbet Berg og Jens Grøgaard.

Bente Bakken og Premraj Sivasamy har med profesjonalitet og smidighet bearbeidet tekst og figurer fra manus til rapport.

Marit Egge

Rapportens formål og funn

Denne rapporten omhandler «ungdomsgarantien» – garantien som skal forhindre at ungdom blir stående utenfor utdanningssystemet eller arbeidsmarkedet. Garantien har to ben å stå på. Det ene er Reform 94 som sikrer utdanningsrett i videregående utdanning, det andre er politiske vedtak (første gang i 1977) hvis intensjon er å hindre at unge mennesker opplever arbeidsledighet ved overgangen til voksenlivet.

Utdanningsretten slik den kommer til uttrykk i Reform 94 er juridisk forankret, mens garantien som er knyttet til arbeidsmarkedsetaten ikke gjenspeiles i noen lov. Den vil i stor grad hente sin legitimitet gjennom hvordan den oppfattes av brukerne og gjennom hvordan den forvaltes.

Denne undersøkelsen har et særlig søkelys på arbeidsmarkedstiltakene, men utdanningsetaten har også et forvaltningsansvar i forhold til ungdomsgarantien. Til å ivareta dette ansvaret ble det i forbindelse med Reform 94 opprettet en fylkeskommunal hjelpetjeneste – *oppfølgingstjenesten*. Tjenestens primæroppgave er å gi hjelp til dem som enten ikke søker utdanning, lar være å ta imot eller avbryter den utdanningen de har startet på.

En forutsetning ved etablering av oppfølgingstjenesten var at den skulle samarbeide med andre instanser, samordne ressurser og ha et koordinerende ansvar. Arbeidsmarkedsetaten står i en særstilling som samarbeidspartner, fordi etaten er den instansen som i størst grad kan tilby alternativ beskjeftigelse til utdanning, og inngår derfor ofte som fast samarbeidspartner i tverretatlige team.

Hovedproblemstilling og hovedfunn

Det er en komplisert virkelighet denne rapporten prøver å fange inn. Utgangspunktet er ungdomsgarantien, opprinnelig knyttet til arbeidsmarkedsetaten, men gitt ny basis gjennom utdanningsretten i Reform 94. Ansvaret for å forvalte garantien er todelt og ligger både i arbeidsmarkedsetaten og i den fylkeskommunale oppfølgings-tjenesten.

Med utgangspunkt i to spørreundersøkelser der brukerne og forvaltere av garantien er informanter, prøver vi å besvare rapportens hovedproblemstilling: *I hvilken grad de tiltak som er blitt iverksatt overfor ungdommene har medført stabil*

skolegang eller fast tilknytning til arbeidslivet. Vi sammenlikner ungdom som i en periode har arbeidsmarkedstiltak, ungdom som har fått tilrettelagt opplæring og ungdom som i en periode var uten tilbud.

Det viste seg at både de ungdommene som hadde vært i arbeidsmarkedstiltak og de som hadde fått tilrettelagt opplæring vendte tilbake til skolen i større grad enn de som ikke hadde mottatt noen form for tilbud. Arbeidsmarkedstiltak så midlertid ikke ut til å øke sannsynligheten for en fast tilknytning til arbeidsmarkedet. Vi fant også at tilrettelagt opplæring reduserte sannsynligheten for å være ledig på undersøkelsestidspunktet våren 98. Arbeidsmarkedstiltak så ikke ut til å ha tilsvarende effekt.

I fortsettelsen skal vi gi et sammendrag av rapportens innhold, og gå opp veien som har ført til konklusjonene over.

Utvalg og registreringskategorier

Ungdom som har kontakt med arbeidskontorene er i all hovedsak en del av oppfølgingstjenestens primærgruppe. Tjenestens register ble derfor lagt til grunn for ungdomsutvalget. Oppfølgingstjenestens registreringskoder danner utgangspunkt for en tredelt kategoriinndeling.

Det er to hovedkategorier av hjelp som tilbys ungdom som omfattes av oppfølgingstjenesten. Det ene er oppfølgingstilbud utenfor utdanningssystemet som i det alt vesentlige er arbeidsmarkedstiltak, det andre er tilbud innenfor utdanningssystemet som består av ulike former for tilrettelagt undervisning eller er en kombinasjon av opplæring og arbeid. Det er også en tredje kategori ungdommer i oppfølgingstjenestens register – de som i en kortere eller lengre periode er *uten noen form for beskjeftigelse*. Disse tre kategoriene er i rapporten omtalt som *registreringskategorier*.

Alle ungdommene i undersøkelsen tilhørte avgangskullet fra ungdomsskolen våren 95. På undersøkelsestidspunktet, våren 98, hadde de vært rettselever (ungdom med rett til videregående opplæring) i nesten tre år. Undersøkelsen omfattet informasjon fra hele treårsperioden, med spesielt vekt på tiden før, i og etter registreringsperioden. Vi vet i tillegg hva ungdommene var beskjeftiget med høsten etter avsluttet ungdomsskole, og beskjeftigelse på undersøkelsestidspunktet våren 98.

Rekrutteringen til registreringskategoriene skjedde gjennom hele treårsperioden. Kategoriene kan derfor ikke betraktes som etablerte og ensartede grupper, men forstås som en fellesbetegnelse for ungdom som i løpet av perioden tilhørte én av de tre kategoriene.

Fordelen med en retrospektiv spørreundersøkelse er at den i tillegg til å gi informasjon om beskjeftigelse på ulike tidspunkter, også kan inkludere ungdommenes opplevelser og vurderinger på en annen måte enn hva som er mulig med registerdata. Vi hadde som intensjon å bli bedre kjent med ungdomsgruppa, og gjennom kjennskap vinne kunnskap. Derfor er det også gitt plass til spørsmål som omhandler ungdommenes vurderinger, holdninger og fremtidsstro. En vanlig innvending mot retrospektive spørreundersøkelser er at nåtiden kan farge fortiden, og at svarene dermed kan bli mindre troverdige. Vårt anliggende er å se på ulike tilbuds virkning over tid. Avstand til opplevelsen kan også ha det fortrinnet at man blir bedre i stand til å vurdere hva som var virksomt og hva som ikke var virksomt.

Spørreundersøkelsen til arbeidskontorene henvendte seg til de ansatte som hadde et spesielt ansvar for ungdom. Undersøkelsen gav supplerende og ny kunnskap om selve tiltaket og inkluderte også data om samarbeid med andre etater. En rekke spørsmål omhandlet ungdomsgruppa mer direkte – der de ansatte tilkjennegav sitt syn på hva ungdommene trengte, og hva de mente etaten var i stand til å tilby.

Tre kategorier og tre sorteringsmekanismer

Utvalget er bygget opp rundt de tre registreringskategoriene *arbeidsmarkedstiltak*, *tilrettelagt opplæring* og ungdom *uten tilbud*. Vi skal i fortsettelsen referere ungdommenes vurdering av de tre registreringskategoriene.

Arbeidsmarkedstiltak

Det var tre forhold som så ut til å innvirke på om ungdom fikk arbeidsmarkedstiltak i registreringsperioden. For det første var det slik at av de som var *i jobb* på forhånd, var det en overvekt som foretrakk praksisplass. Det er sannsynlig at disse ungdommene er sterkt orientert mot arbeidsmarkedet. Når arbeidsforholdet de var i opphørte, ønsket de fortsatt tilknytning til arbeidsmarkedet, og så praksisplass som en mulighet.

Mange av ungdommene som hadde vært i *utdanning* gav til kjenne en viss tiltrekning til arbeidsmarkedet og hadde et aktivt ønske om tiltak. Det har vært reist spørsmål om ungdom velger arbeidsmarkedstiltak fremfor skole på grunn av kursstønad. Det er ikke grunnlag for en slik konklusjon i vårt materiale. Motivasjonen for arbeidsmarkedstiltak så ut til å ligge i ønsket om å gjøre noe annet, ikke i penger ervervet gjennom kursstønad.

Det tredje forholdet som så ut til å påvirke plasseringen i arbeidsmarkedstiltak, var i hvilken grad de hadde mottatt hjelp forut for tiltaket. Ungdom i arbeidsmarkedstiltak var «hjelpvinnerne». De både uttrykte behov for, mottok, og sa seg i størst grad fornøyd med hjelpen de fikk før iverksatt tiltak.

Ungdommene rapporterte at de stort sett trivdes svært godt i arbeidsmarkedstiltak, og de opplevde å få god oppfølging både av arbeidsgiver og fra andre ansatte. Oppfølgingen fra arbeidsmarkedsetaten *mens de var i tiltak* var de imidlertid mindre fornøyd med, ungdommene rapporterte at de i liten grad hadde kontakt med etaten i praksisperioden.

Guttene hadde stort sett arbeidsmarkedstiltak som var knyttet til lagerarbeid, tekniske fag/edb, industri, verksted og bygg, mens jentene var i pleie- og omsorgsarbeid, jobbet i barnehage eller innenfor skolefritidsordningen.

Tilrettelagt opplæring

Vi hadde forventet at karakterer fra ungdomsskolen og en positiv holdning til utdanning fra foreldrenes side ville økt sannsynligheten for å få tilrettelagt opplæring fremfor praksisplass som hjelpetiltak. Vi fant ingen slike rapporterbare sammenhenger. En mulig forklaring kan være at disse forholdene har effekt i forhold til å bli registrert i oppfølgingstjenesten som sådan, men at de ikke skiller *mellom* registreringskategoriene når ungdommene først er «innenfor».

Tilrettelagt opplæring finnes i mange ulike varianter. De kombinerte oppleggene inkluderer både en opplæringsdel og en arbeidsdel, og skiller seg fra de mer spesialpedagogiske tilbudene med tilrettelegging innenfor skolen.

Tilrettelagt opplæring så ut til å representere kontinuitet, og gav ungdommene mulighet for å *fortsette* opplæringen. Ungdommens «dom» over tilbudet var stort sett positiv, men de syntes de hadde ventet for lenge på hjelp, og hadde ønsket at tilbudet var kommet før.

Det så ut som om kostnaden ved de tilrettelagte tilbudene var det sosiale. Ungdommene trivdes med opplegget, og de vil gjerne gå på skolen, men kunne oppleve sosial isolasjon. Grunnen kan være at det er vanskelig å få tilhørighet til en gruppe eller klasse når det faglige tilbudet er avvikende og i noen grad forankret utenfor klasserommet.

Uten tilbud

Å være uten tilbud i registreringsperioden ble ikke opplevd som ønsket og attraktivt. Det så ut til å være sammenheng mellom å oppleve utstøtingsmekanismer i skolen og bli tilhørende denne registreringskategorien. De som ble værende uten

tilbud i registreringsperioden, hadde, i noe større grad enn resten av utvalget, umiddelbart før registreringsperioden vært under utdanning.

Manglende hjelp økte også sannsynligheten for å bli registrert uten tilbud. Det var ikke slik at de som ble gående uten tilbud nødvendigvis var minst motivert for hjelp, men de krevde mye og avviste oftere den hjelpen de ble tilbudt. Det var noen flere blant dem uten tilbud enn i de to andre kategoriene, som rapporterte at personlige forhold var årsak til bruddet. Det er derfor sannsynlig at dette er en gruppe med stort hjelpebehov. At hjelpen til denne gruppa i større grad enn for de andre kom fra pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT), underbygger denne antakelsen.

Forskjellighet som felles kjennetegn

Det mest påfallende ved de tre kategoriene var deres forskjellighet.

Arbeidsmarkedstiltakene var klart tidsavgrenset, og for ungdom som kom fra utdanning representerte det et etterlengtet avbrekk fra skolesituasjonen. Ungdom i arbeidsmarkedstiltak trivdes stort sett godt, og de oppgav at praksisplasstiden gjorde dem mer modne.

Tilrettelagt opplæring kan i større grad karakteriseres som en tilstand – en type hjelp og støtte ungdommene trengte for å fortsette i utdanning.

Ungdom som hadde vært uten tilbud, oppgav både at de ønsket beskjefligelse og at de ikke orket å gjøre noe. Å kunne håndtere denne dobbeltheten har betydning for om man i det hele tatt kommer i posisjon i forhold til å hjelpe disse ungdommene.

På rett vei?

Utdanningsretten har medført at tilstrømningen til videregående utdanning har økt, og utdanning er i stor grad blitt den eneste farbare veien fra barn til voksen. Ungdommenes vellykkethet måles i stor grad etter deres evne til å ta seg fram til målet i et løp som har klare tidsbegrensninger. Å kjøre omveier, prøve seg på noe som viser seg å være en blindvei, kjøre sakte på grunn av fartsdumper eller rett og slett parkere på fortauet for en periode, gir umiddelbar opplevelse av å ikke følge normen. Men det er nettopp denne kjøretilen ungdommene i undersøkelsen har. De befinner seg i en periode utenfor videregående opplæring, enten fordi de aldri begynte, eller, og det er langt de fleste, fordi de hadde avbrutt skolegang.

Veiledning, oppfølging og eventuelle tilbud som ble iverksatt som følge av registreringen i oppfølgingstjenesten, hadde som intensjon å bevege ungdommen

fra avbrudd til oppstart. For å lykkes trengte ungdommene å erverve en ny type motivasjon, som erstattet tapt mestring med nytt pågangsmot. Nytteverdien av hjelpen som ble iverksatt kan vurderes ut fra i hvilken grad den tilførte ungdommene denne typen *motivasjons- eller mestringskompetanse*.

Ungdommenes beskjeftigelse, kompetanse og aspirasjon

Ungdommene i undersøkelsen omfattes av utdanningsretten og hadde, hvis de ønsket, krav på et tilbud innenfor videregående opplæring. Utdanning har høy prestisje i vårt samfunn, og utdanning er i stor grad blitt betraktet som et entydig gode. Man kunne derfor forvente at ungdom med rett til utdanning nesten automatisk ville tatt ut denne retten.

Dette gjaldt i liten grad ungdommene i undersøkelsen. Noe mer enn hver tredje benyttet utdanningsretten og gikk i videregående skole på undersøkelsestidspunktet. Et stort antall befant seg i regulært arbeid, og inkluderte vi dem som hadde praksisplass, var det like mange innenfor arbeidsmarkedet som i utdanning. Hver femte ungdom var verken i jobb, i utdanning eller hadde annen beskjeftigelse.

Da vi spolte tiden nesten tre år tilbake, til høsten 95, fant vi at en langt større andel hadde begynt på videregående enn andelen som gikk i videregående på undersøkelsestidspunktet. Tiden som var gått hadde ført ungdommene bort fra utdanning og ikke inn i utdanning – utdanningssystemet hadde, i hvert fall midlertidig, mistet mange ungdommer.

Nesten ingen av ungdommene i undersøkelsen var «i rute», det vil si fulgte normert utdanningsprogresjon. Hver tredje hadde ikke oppnådd noen form for kompetanse fra videregående skole – verken delkompetanse eller fullførte kurs. En nesten tilsvarende andel hadde avsluttet grunnkurs, og hver fjerde hadde i tillegg videregående kurs 1 (VK1) og var dermed bare ett år forsinket.

Lav gjennomføringsgrad hindret dem imidlertid ikke i å ha utdanningsaspirasjoner. To av tre hadde som målsetting å oppnå studiekompetanse eller yrkesutdanning. Den siste tredelen hadde ennå ikke bestemt seg for utdanningsmål, men de avviste delkompetanse som endelig mål.

Selv blant de ungdommene i undersøkelsen som ikke hadde oppnådd noen form for kompetanse, var utdanningsaspirasjonene høye. Svært få var fornøyde med bare ungdomsskolen, og selv i denne gruppa hadde halvparten studie- eller yrkeskompetanse som målsetting. Særlig blant dem som var i utdanning på undersøkelsestidspunktet fant vi mange med høye ambisjoner, selv om de ikke hadde klart å skaffe seg formell kompetanse i løpet av treårsperioden.

Et felles kjennetegn for tre av fire ungdommer var at de har utdanningsambisjoner som det ikke er mulig å innfri innenfor rettighetsperioden på fire år.

Hvor fornøyd var de våren 98 – tre år etter avsluttet grunnskole?

Bare halvparten av ungdommene var fornøyd med situasjonen sin på undersøkelsestidspunktet, i den forstand at de var beskjeftiget med det de helst ville. Forskjellene var store mellom dem som på den ene siden var i utdanning, jobb eller hadde praksisplass, og dem som var ledige.

Den høyeste andelen fornøyde fant vi blant dem som var i utdanning, og den laveste blant de ledige. Blant ungdommene som ikke var fornøyde med nåværende situasjon, ønsket de fleste seg utdanning, men det var også mange som hadde jobb øverst på ønskelista. Flertallet av dem som ønsket seg jobb, hadde registrert seg på arbeidskontoret som ledige.

Fem statusvariabler

For bedre å kunne fange ungdommenes situasjon på undersøkelsestidspunktet, definerte vi fem statusvariabler: *utdanningsuksess*, *jobbsuksess*, *mulighet*, *uvisst* og *utenfor*. Begrunnelsen for å definere statusvariablene var å tydeliggjøre at ungdom i utvalget er grunnleggende forskjellig både når det gjelder kompetanse, ambisjoner og ønsker. Statusvariablene tok hensyn til hvilken utvikling ungdommene hadde hatt i perioden, og hvilke mål og ambisjoner de hadde for fremtiden.

En viktig målsetting er å motivere ungdommene til å gi skolen en ny sjanse, slik at de kan skaffe seg studiekompetanse, yrkeskompetanse eller dokumentert delkompetanse. Når vi skal vurdere hvilke ungdommer systemet lykkes med, tenker vi først og fremst på denne gruppa. For å få status *utdanningsuksess* var det en nødvendig, men ikke tilstrekkelig forutsetning, å være i utdanning. Vedkommende måtte i tillegg ha kompetanse fra videregående tilsvarende minst ett år, og ha yrkesutdanning eller studiekompetanse som utdanningsmål.

Uavhengig av utdanningsretten viser undersøkelsen nødvendigheten av at det også finnes et arbeidsmarked for ungdom. Det var mange ungdommer i jobb som opplevde at de hadde lykket. De hadde andre kriterier for vellykkethet enn å fullføre utdanning. Kriteriene vi valgte for *jobbsuksess* var at de var i ordinært arbeid på undersøkelsestidspunktet, og at de jobbet heltid. I tillegg måtte de ha tro på at deres muligheter på fremtidens arbeidsmarked var gode.

På samme måte som vi prøvde å finne kriterier for suksess, hadde vi kriterier som representerte det motsatte. Vi grovsorterte ungdommene ved først å identifisere dem som var ledige på undersøkelsestidspunktet. I tillegg så vi på oppnådd kompetanse i løpet av treårsperioden. Ledighet og *manglende* kompetanse kvalifiserte for status *utenfor*.

Disse tre statusvariablene tok alle utgangspunkt i hva ungdommene gjorde på undersøkelsestidspunktet. Siden vi hadde lagt inn «tilleggskrav», var det ungdom i utvalget som ikke fylte opp statuskravene til noen av variablene, og som det var mer åpent hvordan ville klare seg videre. Deres situasjon hadde både muligheten og uvishheten i seg. Vi hadde derfor behov for to statusvariabler i tillegg, og gav dem navn etter den situasjonen ungdommene befant seg i: *mulighet* og *uvisst*. Den første kjennetegnes ved at ungdommene enten hadde kompetanse fra videregående skole eller klart uttrykte utdanningsambisjoner. Den andre ved at de i liten grad hadde kompetanse fra videregående eller uttalte utdanningsambisjoner. Når det gjaldt beskjeftigelse på undersøkelsestidspunktet, kunne disse ungdommene både være ledige, i utdanning, i praksisplass eller jobbe.

I fortsettelsen vil vi se hva som har medført at ungdommene har endt opp med ulik status. Vi vil ha en særlig oppmerksomhet rettet mot registreringsperioden, og i hvilken grad arbeidsmarkedstiltak og tilrettelagt opplæring har tilført ungdommene den nødvendige motivasjons- og mestringskompetanse.

Ungdom med utdanningssuksess – og hva som har ført dem dit

Som nevnt tidligere var ikke karakterer utslagsgivende for om ungdommene fikk tilrettelagt opplæring i registreringsperioden. Karakterer så heller ikke ut til å ha effekt i forhold til å øke sannsynligheten for å ende opp med utdanning eller gjøre utdanningssuksess. Derimot var det flere funn som bygger opp under at «trivsel», «interesse» og tilsvarende forhold hadde betydning for om de hadde suksess. Det kunne se ut som vi har identifisert en gruppe ungdommer som «klamret seg til» utdanning i flere varianter. Blant annet valgte de folkehøgskole hvis det glapp i videregående, og de kom tilbake og fikk tilrettelagt opplæring. Det ser ut som om disse ungdommene har tatt et endelig utdanningsvalg. De er skolemotiverte uten å være spesielt skoleflinke. *Skolen er et sted å være, men ikke nødvendigvis et sted å lære*. Uten opplæringsretten i Reform 94 ville disse ungdommene i mindre grad vært sikret et utdanningstilbud.

Ungdom med utdanningssuksess var mindre fornøyd enn resten av ungdommene med den støtten de hadde fått fra foreldre. Det kan bety at de har høyere krav enn resten av ungdommene i utvalget, og det kan også forstås dit hen at økt foreldrestøtte kunne bidratt til enda bedre forankring i utdanningssystemet. Det viste seg at gutter fikk tilrettelagt opplæring i større grad enn jenter, og det økte dermed sannsynligheten deres for å forbli i skolen.

Både praksisplass og tilrettelagt opplæring i registreringsperioden økte sannsynligheten for at ungdom gikk tilbake til utdanning, men tilrettelagt opplæring var det tilbudet som så ut til å være mest effektivt når utdanning var målet. Likevel er

det rimelig å konkludere med at både praksisplass og tilrettelagt opplæring i registreringsperioden har vært med på å tilføre disse ungdommene den nødvendige motivasjons- og mestringskompetanse som har fått dem til å gjenoppta utdanning og satse på skole.

Ungdom med jobbsuksess – til tross for mangelfull hjelp

Ungdom med jobbsuksess som status hadde sterk jobbidentitet, og de jobbet fulltid. De hadde stor tro på at det skulle gå dem bra på et fremtidig arbeidsmarked, og de var fornøyd med utviklingen. Det så ut til å være vesentlig at ungdommene kom i beskjeftigelse umiddelbart etter registreringsperioden, men det var ikke utslagsgivende om de startet med utdanning, jobb eller tiltak, bare de ikke ble gående ledige.

Arbeidsmarkedstiltak i registreringsperioden så ikke ut til å øke sannsynligheten for å gjøre jobbsuksess. Overføring til ordinært arbeid er en uttrykt målsetting for tiltaksarbeid. I forhold til dette målet har praksisplassen ikke fylt intensjonen og tilført ungdommene motivasjons- og mestringskompetanse i tilstrekkelig grad. Det er mulig det bør sattes mer på å lete fram kvalifiserende jobber til ungdom i denne gruppa, og i særdeleshet at selve tiltaket i større grad er motiverende og kvalifiserende for arbeidsmarkedet.

Ungdom med muligheter – og hvordan de kan komme videre

Ungdom med *mulighet* som status uttrykker ønske om utdanning, har skoleforventninger – og utdanningsaspirasjoner, men de opplevde at skolen ikke klarte å svare på forventningene og tilby det de trengte. Dette til tross for at de hadde karakterer over gjennomsnittet sammenliknet med resten av utvalget. Det var større sannsynlighet for at jenter tilhørte denne gruppa enn gutter. Kanskje ser vi konturene av en jentegruppe som blir skjøvet ut fordi guttene tar mye av plassen (jmfør guttenes overrepresentasjon blant ungdom med utdanningsuksess som i stor grad hadde fått tilrettelagt opplæring).

Det så ikke ut til å ha effekt for ungdom i denne gruppa om de hadde fått tilrettelagt opplæring, praksisplass eller hadde vært uten tilbud i registreringsperioden. Derimot fant vi at utstøttingsmekanismer i skolen (push) sannsynliggjorde at ungdommene opplevde skolen som lite ivaretagende sett i forhold til deres behov. Disse ungdommene vil trenge å bli tilført motivasjons- og mestringskompetanse gjennom tilrettelagt opplæring for å fjerne noen av de hindringene og utstøttingsmekanismene de opplevde.

Ungdom det er uvist for – og hvordan de kan sikres

Ungdom med uviss status hadde i stort grad klart å styre unna ledighet, men de hadde på den andre siden ikke klart å gjøre suksess etter de kriteriene vi har definert. Vi gjenfant dem i større grad enn andre i praksisplass. De scoret lavt både når det gjaldt hvilken kompetanse de hadde med seg fra videregående, og når det gjaldt andelen som var i utdanning på undersøkelsestidspunktet. Karakterer under gjennomsnittet økte sannsynligheten for en uviss fremtid. Det så ut til å være mye ustabilitet i gruppa.

Det er en mulighet for at deres forankring i arbeidsmarkedsetaten (enten gjennom jobb eller i praksisplass) *ikke* nødvendigvis var fordi de var opptatt av å jobbe, men fordi de ikke fant seg til rette i skolen. Arbeidsmarkedstiltakets funksjon blir da å bidra til nyorientering og motivasjon for videre utdanning. *De uvise* trenger i særdeleshet at hjelpetilbudene gir dem nødvendig motivasjon så de ikke glir ut i ledighet. Den «enkleste» måten å hindre ledighet er å følge dem opp *etter* registreringsperioden. Ungdom som ikke blir fulgt opp, ser ut til å rekruttere til ledighet og forbli ledige i stor grad. De representerer en tosidig utfordring og trenger hjelp både fra arbeidsmarkedsetaten og skolen.

Ungdom uten beskjeftigelse eller kompetanse – og nødvendigheten av skreddersydde tiltak

Det synes å være vanskelig å komme ut av ledighet. Nesten ingen ønsket å være uten beskjeftigelse, likevel var i overkant av hver femte ungdom i utvalget uten noe å gå til da registreringsperioden var over, og like mange var ledige våren 98. Selv om enkelte oppgav som begrunnelse for hvorfor de var ledige i registreringsperioden at de «ikke orket» å gjøre noe, ønsket de ikke ledighet som *tilstand* og over tid. De var, ikke uventet, minst fornøyde med sin egen utvikling. Ungdom i denne gruppa så ut til å ha svært begrensede forventninger og små krav til skolen, og har antakelig en sterkere opplevelse av at *de er lei av skolen enn at skolen er lei av dem*.

Siden manglende beskjeftigelse umiddelbart *etter registreringsperioden* så ut til å være det forholdet som hadde størst betydning for om ungdommene også var ledige våren 98, vil hjelp i etterkant av tiltaket antakelig være viktigere enn hvilken registreringskategori de har tilhørt. For disse ungdommene er det *oppfølging gjennom* og *etter registreringsperioden* som kan tilføre dem motivasjons- og mestringskompetanse. De vil trenge all den hjelp de er i stand til å ta imot. Veien tilbake til utdanning er sannsynligvis lang og kanskje så minelagt at den ikke er farbar. Arbeidsmarkedsetaten har en stor oppgave i å prøve å finne skreddersydde og tilpassede tiltak som kan kvalifisere til senere arbeid.

To virkeligheter – en forståelse?

Data fra undersøkelsen blant de *ansatte på arbeidskontorene* har i noen grad blitt sammenliknet med funn fra en undersøkelse tre år tilbake. Vi vet fra tidligere at kvaliteten på samarbeidet påvirker effekten av tiltakene. Særlig hvis en skal lykkes i forhold til å utvikle kombinerte tilbud, vil det stille store krav til samarbeidet. Det viste seg at både omfanget av og kvaliteten på samarbeidet hadde gjennomgått en positiv utvikling. Endringene var knyttet til tre vesentlige områder. For det første oppgav et flertall av kontorene at det nå forelå en skriftlig avtale mellom arbeidskontoret og oppfølgingstjenesten. I tillegg hadde antallet faste kontaktpersoner tilknyttet oppfølgingstjenesten (ot-kontakter) økt. Det tredje forholdet som vi tror har vært med å fremme samarbeidet, er at etatene nå oppfatter å ha felles målgruppe.

Arbeidsmarkedsetaten skal gjennom veiledning motivere ungdom til videre utdanning. Lykkes de ikke, skal de formidle tiltak. Arbeidsmarkedstiltak har tradisjonelt hatt som målsetting å kvalifisere for videre deltakelse på arbeidsmarkedet. I kontakten med denne ungdomsgruppa er målsettingen todelt – enten at ungdommen skal gjenoppta utdanning eller videreformidle ungdommen til det ordinære arbeidsmarkedet.

De ansatte ved arbeidskontorene mener at et godt tiltak *gjenkjennes* ved at det treffer ungdommenes interesseområder. Det er de *kombinerte oppleggene*, med andre ord de tilrettelagte opplæringstilbudene etaten er delaktig i, de ansatte mener i sterkest grad oppfyller målsettingen om å få ungdommene tilbake til utdanning. Denne vurderingen er helt i tråd med ungdommenes egne erfaringer.

Det er imidlertid et viktig funn i ungdomsundersøkelsen at *praksis* ikke øker sannsynligheten for å få jobb. En mulig årsak kan være at tiltaket først og fremst blir betraktet som et middel for å få ungdom tilbake i utdanning, og at den jobb-kvalifiserende siden ved tiltaket er tonet ned.

De *tilpassede oppleggene og skreddersydde tilbudene* som etaten iverksatte, så i stor grad ut til å innrette seg mot arbeidsmarkedet. Det er helt sammenfallende med hva enkelte i ungdomsgruppa ser ut til å ha behov for.

Det kan reises spørsmål ved om arbeidsmarkedsetaten har et stort nok volum på de typer tiltak de ønsket å tilby. Bare halvparten av kontorene kunne svare bekrefte på at de i løpet av de siste tre månedene hadde klart å formidle tiltak til alle de ungdommene de mente kunne ha trengt det. I noen grad begrunnet de manglende tilbud med dårlig økonomi og stort arbeidspress. I så fall er det rammebetingelsene som må vurderes for at situasjonen skal bedres. Men hovedgrunnen til at de ikke lykkes, forklarer de ansatte med at det var vanskelig å motivere ungdommene. Dette viser at det ikke bare er tiltaket i seg selv som må tilføre ungdommene motivasjons- og mestringskompetanse, men at motivasjonsarbeidet er viktig for i det hele tatt å komme i posisjon for videre hjelp.

Det ser ut til at ungdommene og de ansatte er enige om at kursstønad ikke er medvirkende til at ungdom slutter i utdanning. Derimot mener de ansatte at den lave kursstønaden er demotiverende for å ta imot praksisplass hvis det er det aller minste håp om ordinært arbeid.

Ubenyttet rett eller mangelfull garanti?

Ungdomsgarantien og utdanningsretten ser ikke ut til sikre alle ungdommene i vår gruppe stabil skolegang eller fast tilknytning til arbeidsmarkedet. Det finnes ungdom som hadde utdanning som sin ønskebeskjeftigelse og i tillegg hadde utdanningsambisjoner, men som likevel ikke var i utdanning. Det var også ungdom som ønsket jobb, men som manglet hjelp og muligheter for å bli inkludert i arbeidsmarkedet. For å kunne innfri ungdomsgarantien, ligger det en utfordring i å bli bedre kjent med ungdomsgruppas ulike behov, noe denne rapporten har hatt som mål.

Grunnen til at *utdanningsretten* ikke blir benyttet, ser ut til å ha sin årsak i at mange ungdommer opplever utstøtingsmekanismer i skolen. Til en viss grad kan dette skyldes strukturelle forhold, og må således finne sin løsning på et overordnet plan. Ut fra vårt materiale ser det imidlertid ut som individuelle løsninger også kan ha effekt. Gjennom å tilby flere ungdommer tilrettelagt opplæring, ville antakelig en større andel benyttet utdanningsretten.

Når det gjelder den delen av ungdomsgarantien som er knyttet til arbeidsmarkedsetaten, finner vi at arbeidsmarkedstiltak i registreringsperioden økte sannsynligheten for at ungdommene vendte tilbake til utdanning, men medførte ikke økt sannsynlighet for at ungdommene begynte å jobbe. Det så heller ikke ut til at tiltaket hadde effekt i forhold til å demme opp for ledighet når vi sammenlikner med de som var uten tilbud i registreringsperioden.

Ungdommene som deltok i arbeidsmarkedstiltak rapporterte at de fikk god hjelp *før* tiltaket, men at de savnet tettere oppfølging *i* tiltaket. Det ser også ut til å være avgjørende for videre løp at ungdommene kommer i beskjeftigelse umiddelbart etter registreringsperioden. En større oppmerksomhet bør derfor rettes mot oppfølging i og etter tiltaksperioden.

Det ser ut som enkelte ungdommer må få lov til å slippe skolen, selv om de ikke uten videre er klare for det ordinære arbeidsmarkedet. Disse ungdommene trenger tilrettede og kvalifiserende arbeidsmarkedstiltak hvis garantien skal gjelde fullt ut.

Undersøkelsen viser at samarbeidet mellom etatene er i positiv utvikling. Ungdomsgruppas ulike og sammensatte behov gir utfordringer til begge etater. Det er sannsynligvis først og fremst gjennom etatenes samlede innsats ledigheten blant disse ungdommene kan reduseres.

Kapittel 1 Utvalg, metode og modell

Datamaterialet i denne undersøkelsen er basert på to kvantitative undersøkelser. Den ene omfatter ungdom under 20 år, den andre ansatte på arbeidskontorene med et spesielt ansvar for formidling av tiltak til ungdom. Begge undersøkelsene ble gjennomført våren 98, ungdomsundersøkelsen som telefonintervju administrert av Opinion A/S, mens undersøkelsen til de ansatte ble gjennomført som postenquête.

1.1 Ungdomsundersøkelsen

Reform 94 gir alle mellom 16 og 19 år rett til videregående opplæring. Det har imidlertid vist seg at noen ungdommer, av ulike grunner, ikke benytter utdanningsretten. Som en del av reformen er det etablert en fylkeskommunal oppfølgings-tjeneste med ansvar for de elevene som enten ikke søker videregående skole, takker nei til tilbudet de får, lar være å møte ved skolestart eller slutter i løpet av skoleåret.

Det er oppfølgingstjenestens ansvar å til enhver tid ha oversikt over ungdomsgruppa og formidle tilbud om arbeid, opplæring eller annen beskjeftigelse. Det er nødvendig å minne om at ungdom registrert i oppfølgingstjenestens register ikke har annet til felles enn at de *ikke* går i videregående skole. I registeret finner vi både de ungdommene som går på prestisjefylte utdanninger i utlandet, de som ligger hjemme på sofaen, de som er i fast arbeid og de som soner en dom, for å ta noen ytterpunkter.

Utvalg

Gruppa ledige under 20 år vil i all hovedsak være registrert av oppfølgingstjenesten.¹ Vi fant det derfor hensiktsmessig å basere utvalget på oppfølgingstjenestens register. Undersøkelsen inkluderte ett årskull, ungdom som gikk ut av ungdomsskolen våren 1995, og omfattet *alle* som i løpet av en treårsperiode, fra høsten 95 til våren 98, var blitt registrert enten fordi de hadde tatt imot et tilbud fra arbeidsmarkeds-etaten, hadde fått tilrettelagt opplæring, eller hadde vært uten tilbud i en periode.

¹ Med unntak av dem som hadde brukt opp den treårige utdanningsretten.

Vi så bort fra de ungdommene som var registrert av andre grunner,² dermed begrenset vi utvalget til oppfølgingstjenestens kjernegruppe. Ungdommene i undersøkelsen var bosatt enten i Oslo, Akershus, Buskerud, Aust-Agder, Hordaland eller Troms fylke.³

En ungdom kunne i utgangspunktet ha flere registreringskoder i løpet av et skoleår. Registrene i de ulike fylkene var imidlertid organisert slik at bare den siste registreringskoden ble bevart. Hver ungdom opererte dermed med fra 1 til 3 koder. Registreringskodene kunne være ulike for hvert av de tre årene. Det medførte at det kunne være flere koder å velge mellom for én og samme ungdom. Hvilken kode som skulle være bestemmende for plassering, ble løst gjennom et innledende spørsmål⁴ som gav ungdommene anledning til selv å velge hvilken registreringsperiode de knyttet opplysningene i undersøkelsen til.

Telefonintervjuene ble foretatt i april og mai 1998. Hver ungdom ble ringt opp inntil seks ganger. Til sammen fikk intervjuerne kontakt med 954 ungdommer. Det viste seg imidlertid at mange oppgav at de verken hadde fått praksisplass, tilrettelagt undervisning eller vært uten beskjeftigelse. Det etablerte seg dermed en registreringskategori fire: «Ingen av delene stemmer», bestående av 331 ungdommer.

Den manglende treffsikkerheten har sin begrunnelse i to forhold. Ved en feil var 167 ungdommer blitt inkludert i utvalget uten at de var registrert med aktuelle koder. De resterende 164 ungdommene var registrert med riktige koder, men svarte likevel benektende på at de hadde vært i praksisplass, fått tilrettelagt undervisning eller vært uten beskjeftigelse.

For disse 164 kan det være flere grunner til at kart og terreng ikke stemmer. Vi vet at det i oppstarten av Reform 94 var mangler ved de ulike registrerings-systemene, også oppfølgingstjenestens. Vi kan derfor ikke se bort fra feilkoding fra tjenestens side. En annen plausibel forklaring kan være at enkelte ungdommer ikke ville vedkjenne seg, eller hadde glemt, at de hadde mottatt hjelpetiltak eller hatt en ledighetsperiode. Den mest sannsynlige forklaringen vil vi imidlertid tro henger sammen med at enkelte koder dekker flere «tilstander», slik at de både kan inkludere og ekskludere en bestemt registreringskategori.

² Ot-koder som ikke inngår, er ungdom som er i annen type utdanning, går i videregående i annet fylke, er under utredning/ veiledning o.l.

³ Disse fylkene ble valgt ut fordi tidligere undersøkelser som har evaluert oppfølgingstjenesten henter sitt utvalg herfra. Møre og Romsdal er i utgangspunktet med blant «ot-fylkene», men av datatekniske grunner ble Møre og Romsdal utelatt i denne studien.

⁴ Åpningsspørsmål: «Har du hatt praksisplass, fått tilbud om tilrettelagt opplæring, kombinert utdanning med praksisplass eller vært uten jobb/praksisplass eller utdanning en periode?»

Det kompliserte bildet at det i tillegg til de feilregistrerte ungdommene som havnet i kategori fire, fantes ytterligere 62 ungdommer uten noen av de definerte kodene (de skulle med andre ord ikke tilhørt utvalget i utgangspunktet), men som *tilsluttet seg* en av de tre registreringskategoriene. Dette kan henge sammen med at vi bare kjente *årskoden* for hvert av de tre årene. Bak årskodene kan det ligge flere registreringer. Disse er ukjente for oss, men kan være den registreringen *ungdommene* refererer til når de skal plassere seg i forhold til åpningsspørsmålet.

Hvordan ungdommene plasserer seg i forhold til innledningsspørsmålet, og i hvilken grad de har vært registrert med koder som tilsvarer de tre registreringskategoriene eller ikke, går fram av tabell 1.1.

Tabell 1.1 Fordelingen av svarene på innledningsspørsmålet i telefonintervjuet. Absolutte tall

Definert registreringskode	Svar på innledningsspørsmål		
	Tilhører definert kode	Tilhører ikke definert kode	Sum
Har hatt praksisplass, registreringskategori I	242	12	254
Har fått tilrettelagt opplæring, registreringskategori II	68	15	83
Har vært uten jobb/praksisplass eller utdanning, registreringskategori III	251	35	286
Ingen av delene stemmer, registreringskategori IV	164	167	331
Totalt	725	229	954

For å definere nettoutvalget tok vi utgangspunkt i de 954 ungdommene som var blitt kontaktet. I utvalget utelot vi alle som ikke gav positiv tilslutning til intervjuerens åpningsspørsmål, selv om ot-koden stemte med de på forhånd etablerte kategoriene. Frafallet var på 331 (om lag halvparten, 167 var feilregistrerte i forbindelse med etablering av utvalget, den andre halvparten, 164, tilsluttet seg ikke registreringskoden fra oppfølgingstjenesten). Tilsvarende inkluderte vi alle, uansett ot-kode, hvis de selv mente de tilhørte en av de tre registreringskategoriene (gjelder også de 62 ungdommene). Som vist i tabell 1.2, gav dette et nettoutvalg på 623 ungdommer.

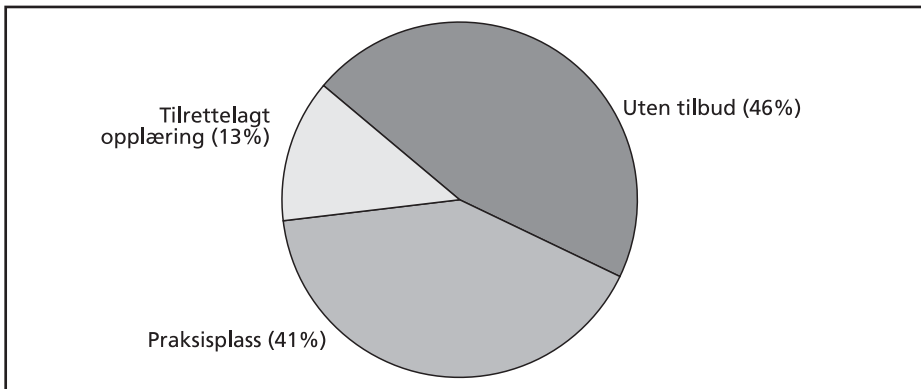
Tabell 1.2 Nettoutvalg. Absolutte tall

Antall som svarte på henvendelsen	954
Kategori 4 uten registreringskode	167
Kategori 4 med registreringskode	164
Registreringskategori 4, totalt	331
Registreringskategori 1, 2, 3 etter egenplassering. Nettoutvalg	623

Representativitet

Intensjonen før oppstart av undersøkelsen var å etablere tre tallmessig like store registreringskategorier med 300 ungdommer i hver gruppe. Det viste seg ikke å være mulig. Først fordi det totale antallet respondenter var for lavt (nettoutvalg 623), dernest fordi ungdommene fordelte seg svært ulikt på de tre kategoriene. Figur 1.1 viser fordelingen av nettoutvalget i forhold til de tre registreringskategoriene.

Figur 1.1 Hvordan ungdommene fordeler seg på de tre registreringskategoriene. N=623. Prosent

Figur 1.1 viser to tilnærmet like store kategorier – *praksislass* og *uten tilbud*, begge over 40 prosent av ungdommene oppgav at de tilhørte kategorien *tilrettelagt opplæring*.

Før ungdommene ble kontaktet på telefon, ble de informert skriftlig om undersøkelsen, og om at de kunne melde fra hvis de ikke ønsket å delta. De som reservert seg i forhold til deltakelse, begrunnet det først og fremst med at de ikke tilhørte utvalget eller ikke kom til å være tilgjengelige på undersøkelsestidspunktet (på grunn av reise, militæret osv.).

Ingen av ungdommene som intervjuerne traff på telefon, avviste å bli intervjuet. Det er derfor i hovedsak én frafallsgrunn – at ungdommene ikke var tilgjengelige. Man kan tenke seg at det ikke er tilfeldig hvem som er tilgjengelig på ulike tidspunkter. Dette ble forsøkt kompensert for ved å ha ulike ringetider, og ved å ringe opp igjen på avtalte tider.

Som vi allerede har kommentert, er utvalgsriteriet *årsregistreringer* gjennom de tre årene, ikke antall ungdommer. For hele populasjonen var antall årsregistreringer 1601. Tilsvarende årsregistreringer for nettoutvalget, de 623 man traff, var 984. Forutsetter vi at gjennomsnittlige årsregistreringer fordelte seg likt, utgjør utvalget i undersøkelsen 61 prosent av populasjonen vi hadde som utgangspunkt ($984 \cdot 100 / 1601$).

Siden utvalget ikke er registrering på et gitt tidspunkt, men er sammensatt av registreringer på ulike tidspunkter gjennom tre år, kan vi ikke bruke registerdata fra et gitt tidspunkt som grunnlag for å se på skjevheter i frafall. Sammenlikningsgrunnlag må bli populasjonen som er definert til å tilhøre utvalget, ungdom med definert kode i løpet av treårsperioden. Vi finner ikke skjevheter i forhold til kjønn, og det er bare små avvik når det gjelder fylke. Utvalget avviker imidlertid når det gjelder fordelingen mellom de tre registreringskategoriene. *Tilrettelagt opplæring* representerer 22 prosent av det totale antall koder, mens 13 prosent av ungdommene i utvalget tilslutter seg denne kategorien. *Ledige* representerer 48 prosent av det totale antall koder, omtrent sammenfallende med andelen som tilslutter seg denne registreringskategorien, som er 46 prosent. *Praksisplass* representerer 30 prosent av det totale antall koder, mens det er 41 prosent av ungdommene som oppgir praksisplass som registreringskategori.

Det største prosentvise avviket finner vi i forhold til tilrettelagt opplæring, som er underrepresentert i utvalget. Det er vanskelig å tenke seg at årsaken skulle være at disse ungdommene er mindre hjemme, og dermed vanskeligere å nå. Mer sannsynlig er det at vi finner sammenhenger mellom hvordan utvalget er konstruert, og tidspunktet for når tilbudet ble igangsatt. Vi skal drøfte disse to forholdene.

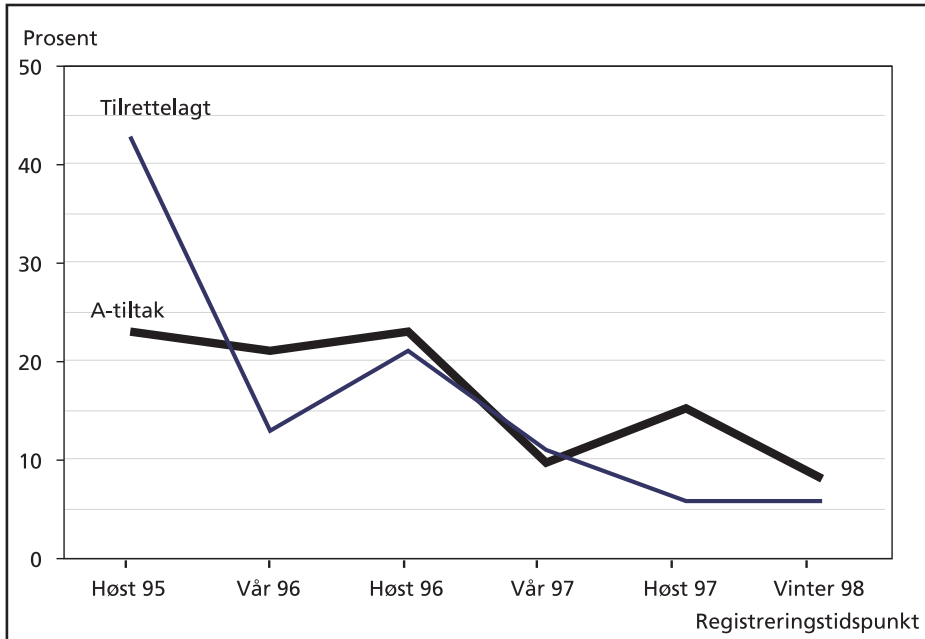
Som tidligere kommentert kunne ungdom med flere alternative registreringskategorier velge ut fra innledningsspørsmålet. Det er sannsynlig at tilrettelagt opplæring innenfor skolen oppleves som det *minst radikale tiltaket*. I «konkurransen» med for eksempel praksisplass (som er overrepresentert i forhold til totalt antall registreringskategorier) vil den siste representere det største «avviket», og dermed være det de husker best.

Tidspunktet for registrering er et annet forhold som kan være med på å forklare avviket. Alle ungdommene tilhører samme ungdomsskolekull, men de var registrert av oppfølgingstjenesten på ulikt tidspunkt. Det er ikke gitt at registreringen i kategoriene fordelte seg likt over tid. Figur 1.2 (se neste side) viser hvordan registreringsfrekvensen er ulik gjennom treårsperioden for registreringskategoriene tilrettelagt opplæring og praksisplass.

Figuren viser at det satses sterkt på *tilrettelagt opplæring* første høsten i vide-regående. Over 40 prosent av dem som fikk dette tilbudet fikk det i oppstarten. Andelen blir redusert til mellom ti og 15 prosent i vårsemesteret på grunnkurs. Ved skolestart høsten 96 økte aktiviteten i forhold til tilrettelegging noe, for så igjen å synke til et minimum de tre siste semestrene av observasjonsperioden.

Praksisplass følger en noe annen utvikling, og holder seg noenlunde stabilt gjennom de tre første semestrene (mellom 20 og 25 prosent). Også andelen som får praksisplass synker i løpet av registreringsperioden, men får en liten økning siste høst.

Figur 1.2 Registreringstidspunkt etter registreringskategorier. Tilrettelagt opplæring og praksisplass. N=83. N=254. Prosent

Tidspunkt for registrering kan derfor være en annen mulige årsak til at registreringskategoriene ble ulike. Tilrettelegging skjer i størst grad ved oppstart i videregående. Det er sannsynlig at ungdom som har flere registreringer å velge mellom, velger den som ligger tettest opp til undersøkelsestidspunktet.

Tall fra arbeidsmarkedsetaten

Ved hjelp av tall fra Arbeidsdirektoratet⁵ er det mulig å sammenholde antall ungdom i vårt utvalg med de tall som finnes i arbeidsmarkedsetatens register over ungdom som var ledige eller som var deltakere på arbeidsmarkedstiltak. Arbeidsmarkedsetaten tar utgangspunkt i 1979-fødselskullet, det kullet som i størst grad er sammenfallende med dem som avsluttet grunnskolen i 1995. Tallene fra Arbeidsdirektoratet er fra de samme fylkene som inngår i vår undersøkelse. Ser vi på tidspunktet rett etter at ungdommene forlot ungdomsskolen høsten 1995, var 40 ungdommer i den aktuelle gruppa registrert som ledige i Arbeidsdirektoratets register. I vårt utvalg oppgir 47 ungdommer at de var ledige rett etter ungdomsskolen. Tar vi hensyn til at utvalget i undersøkelsen representerer 61 prosent av populasjonen

⁵ Kilde: Kontor for arbeidsmarkedsanalyse, Arbeidsdirektoratet.

for undersøkelsen, kan vi anta at nærmere 80 av ungdommene i populasjonen var ledige. At tallene som vi, på bakgrunn av oppfølgingstjenestens register, opererer med over antall ledige er høyere enn Arbeidsdirektoratets tall, kan skyldes at ungdom som blir ledige etter avsluttet ungdomsskole ikke alltid registrerer seg ved et arbeidskontor. Ungdom i denne gruppa har ingen rettigheter til dagpenger eller andre økonomiske ytelser fra arbeidsmarkedsetaten, derfor kan vi tenke oss at incitamentene for å melde seg ledig er færre.

I undersøkelsen ser vi på ungdommenes ledighetsperioder gjennom hele treårsperioden. Vi har imidlertid ingen mulighet til å fastslå når eventuelle ledighetsperioder forekom, derfor er det også vanskelig å sammenlikne tallene fra de tre årene med tall fra Arbeidsdirektoratet.

Dersom vi beveger oss til neste periode som er nøyaktig tidfestet, våren 1998, finner vi at tallene fra Arbeidsdirektoratet viser noen flere ledige ungdommer enn antallet ledige i vårt utvalg. Arbeidsdirektoratet hadde 247 ledige ungdommer fra 1979-kullet i de aktuelle fylkene, mens vi i vårt utvalg har 133 ledige ungdommer, noe som utgjør om lag 221 personer i den totale populasjonen.

Ser vi på antall ungdommer i arbeidsmarkedstiltak, viser det seg at forskjellene mellom arbeidsmarkedsetatens og oppfølgingstjenestens antall registrerte er større. Ifølge arbeidsmarkedsetaten deltok 112 ungdommer fra den aktuelle gruppa i arbeidsmarkedstiltak høsten etter at de forlot ungdomsskolen. Antallet i vårt utvalg er kun 28, som gir et beregnet antall på om lag 46. Tilsvarende tall for våren 1998 er 192 ungdommer i Arbeidsdirektoratets register, mens vi i vårt utvalg har 45, tilsvarende 75 dersom vi tar hensyn til utvalgsprosenten. Vi ser at tendensene går i samme retning; selv om de absolutte tallene er forskjellige, er gruppenes forholdsmessige størrelse ganske jevn.

Årsakene til at tallene i vårt utvalg avviker fra Arbeidsdirektoratets tall, kan ha å gjøre med ulikheter mellom oppfølgingstjenesten og arbeidsmarkedsetaten når det gjelder registreringen av ungdom i tiltak. De to registrene har ulik funksjon, og ulike definisjoner. Oppfølgingstjenestens register brukes som et arbeidsredskap som skal danne utgangspunkt for tilnærmingen til gruppa, noen av kodene som tas i bruk kan derfor være mindre presise enn de som brukes av arbeidsmarkedsetaten. I tillegg kommer at de som er i kombinerte opplegg, sannsynligvis vil registreres med praksisplass i arbeidsmarkedsetatens registre, mens de vil være kategorisert med tilrettelagt opplæring i undersøkelsen. Det er også mulig at ungdommene, etter hvert som de blir eldre, henvender seg direkte til arbeidskontorene, og at det dermed blir en underregistrering i oppfølgingstjenesten i forhold til denne kategorien. I forskriftene står det imidlertid at «ungdom som henvender seg direkte skal oppfordres til å ta kontakt med oppfølgingstjenesten» (Rundskriv F-73 -95). Følges forskriftene, skulle man derfor forvente at de fleste skulle vært registrert begge steder. Det er ikke umiddelbart opplagt hvorfor avviket er såpass stort.

Intervju/spørreskjema

Spørreskjema hadde en rekke spørsmål som var felles for alle ungdommene, i tillegg var det spørsmål tilpasset de tre registreringskategoriene. En fordel med telefonintervju er at intervjueren kan hente fram de spørsmålene som var skreddersydd til den registreringskategorien ungdommene var i. Hadde undersøkelsen vært basert på et skriftlig skjema, måtte ungdommen administrert dette selv. Dette ville ganske sikkert vært såpass komplisert for enkelte at de hadde gitt opp. Spørreskjema har enkelte åpne spørsmål. Åpne spørsmål gir mye informasjon, men de har til gjengjeld ofte lav svarprosent når de skal besvares skriftlig. Også dette problemet unngår man med telefonintervjuing. Slik dataene nå foreligger, er så og si alle spørsmålene besvart av alle ungdommene, noe som er med å sikre kvaliteten i materialet.

I en retrospektiv undersøkelse gis det rom for å gjenfortelle ungdommenes «historie» på en annen måte enn ved analyse av registerdata. Intensjonen var å bli bedre kjent med ungdomsgruppa, og gjennom kjennskap vinne kunnskap. Inkludert i analysen er ikke bare «harde» fakta, det er også gitt plass til spørsmål som omhandler ungdommenes vurderinger, holdninger og fremtidstro.

Svakheten med en retrospektiv undersøkelse er at nåtiden kan farge fortiden, slik at hendelser vurdert i ettertid kan fortone seg annerledes enn hvordan det faktisk var på det aktuelle tidspunktet. På den andre siden er tema i denne undersøkelsen i hvilken grad hjelpetiltak som er blitt iverksatt har hatt betydning over tid. Avstanden kan også medføre at ungdommene er mer i stand til å se hva som har virket og hva som ikke har virket, fordi hjelpen blir vurdert ut fra hvilket resultat den førte til.

1.2 Undersøkelse til ansatte på arbeidskontorene

Det var vesentlig å finne fram til ansatte på arbeidskontorene som hadde et spesielt ansvar for ungdomsgruppa under 20 år. Alle landets arbeidskontor var med i undersøkelsen, og Arbeidsdirektoratet var behjelpelig med å fremskaffe aktuelle navn og adresselister. Hvert kontor fikk tilsendt bare ett skjema, selv om det enkelte steder var flere som delte ansvaret for ungdomsgruppa. Loddrekning bestemte hvilken medarbeider som skulle være ansvarlig for utfyllingen av skjemaet, dog med det forbehold at en intern rokering var mulig hvis vedkommende hadde kort fartstid i etaten eller begrenset erfaring med ungdomsgruppa.

Spørreskjema ble sendt ut tidlig i april 1998 og fulgt opp med en purring i månedsskiftet april/mai. Det ble sendt ut 171 skjemaer til like mange kontorer, og 151 skjemaer ble returnert i utfylt stand. Undersøkelsen til de ansatte har dermed en svarprosent på 88 ($151 \cdot 100 / 171$). Det er ingen regionale skjjevheter.

Ansatte i arbeidsmarkedsetaten er viktige informanter både når det gjelder vurdering av de arbeidsmarkedstiltak som etableres, og for å få belyst samarbeidsforholdene mellom etater med felles ansvar. I tillegg var det en rekke spørsmål som omhandler de ansattes syn på ungdomsgruppa, blant annet hva de trodde var årsaken til at ungdommene avbrøt utdanning, hvilke type hjelp og støtte de mente ungdommene trengte og i hvilken grad de mente tiltakene møtte ungdommene på deres behov.

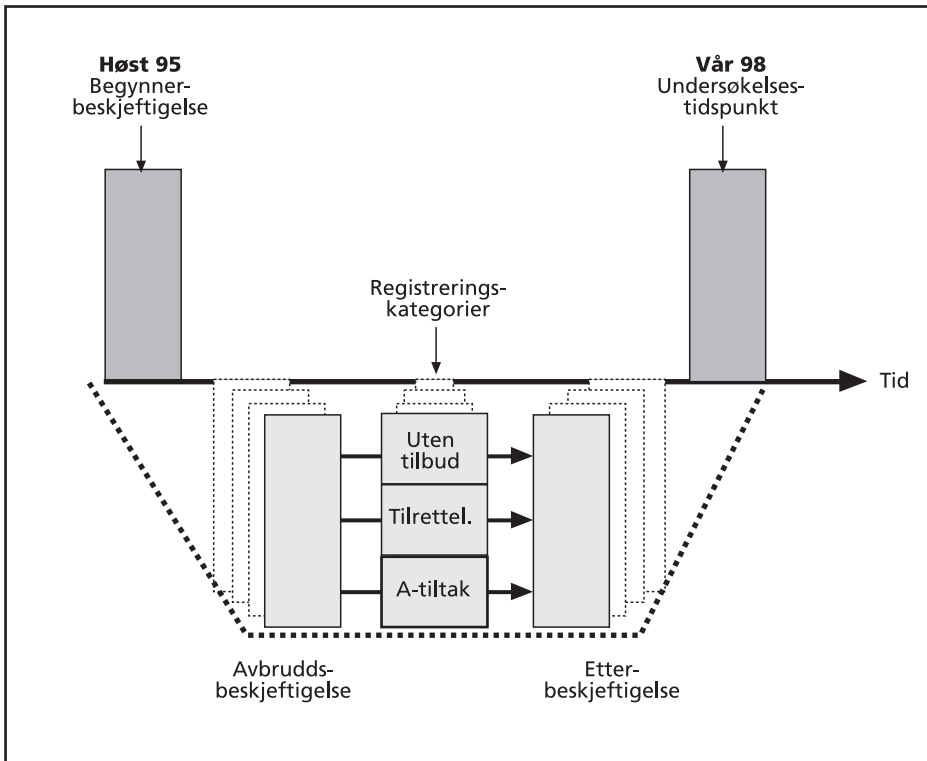
1.3 Analysemodell

Analysemodellen tar utgangspunkt i ungdomsundersøkelsen. Vi viser først hele modellen, for så å dissekere den for å tydeliggjøre de ulike stadiene i analysen. Helt til slutt «hefter» vi på undersøkelsen fra de ansatte på arbeidskontorene.

Ungdomsundersøkelsen er retrospektiv, og utgangspunktet i modell 1 er å tydeliggjøre de fire tidspunktene for observering av beskjeftigelse i tillegg til registreringsperioden. Første beskjeftigelsestidspunkt, *begynnerbeskjeftigelse*, er høsten etter avsluttet ungdomsskole i 95. Tidsaksen strekker seg til undersøkelsestidspunktet, som er våren 98. Disse to tidspunktene var felles for alle ungdommene.

Hovedfokus for ungdomsundersøkelsen er registreringsperioden. Vi har ett observasjonstidspunkt umiddelbart *før* de ble registrert i oppfølgingstjenesten (avbruddsbeskjeftigelse) og ett umiddelbart *etter* registreringsperioden (etterbeskjeftigelse). Vi vet at registreringen i oppfølgingstjenesten skjedde gjennom hele treårsperioden, og at registreringsperioden hadde ulik varighet. Disse to observasjonstidspunktene varierte derfor fra ungdom til ungdom.

Modell 1 Hovedmodell

Modellforklaring:

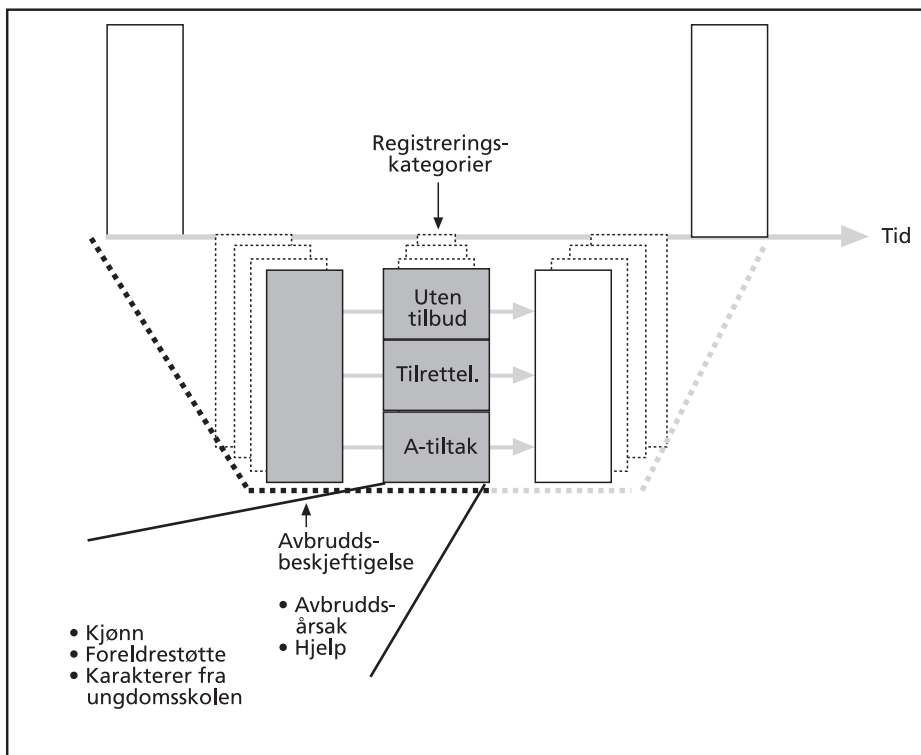
Undersøkelsen er retrospektiv og tidsaksen går fra oppstart etter 9. klasse høsten 95, til undersøkelsestidspunktet våren 98. Vi kjenner ungdommenes beskjeftigelse på begge disse tidspunktene, markert i figuren med de vertikale boksene på tidslinjen.

I løpet av perioden var alle ungdommene registrert av oppfølgingstjenesten, enten fordi de hadde fått tilrettelagt opplæring, vært i arbeidsmarkedstiltak eller vært uten tilbud. I modellen er dette vist ved de tre boksene *uten tilbud*, *tilrettelagt* og *a-tiltak*. Disse boksene er plassert på en stiplet tidslinje for å vise at registreringen skjer på ulike tidspunkter, og forsøkt ytterligere tydeliggjort ved å stiple bakenforliggende bokser. De tre registreringskategoriene må ikke betraktes som etablerte grupper, men forstås som en fellesbetegnelse på ungdom som *i løpet av perioden* var beskjeftiget tilsvarende den koden de var registrert med.

De opplysningene vi har om ungdommenes beskjeftigelse umiddelbart før de ble registrert av oppfølgingstjenesten, *avbruddsbeskjeftigelse*, og umiddelbart etter at registreringsperioden var over, *etterbeskjeftigelse*, er markert ved de vertikale boksene på hver side av registreringskategoriene. På samme måte som registreringskategoriene er de rykket ut av tidsaksen og supplert med stiplede bakenforliggende markeringer for å vise at observasjonstidspunktene ikke er sammenfallende for ungdommene i undersøkelsen, men strekker seg over hele perioden.

Modell 2 Forhold som kan tenkes å ha effekt på registreringskategoriene

For å finne ut om registreringen i de ulike kategoriene hadde fulgt observerbare mønstre, så vi på en rekke forhold. Beskjeftigelse før registrering er en variabel som kan tenkes å påvirke plasseringen, hvilke karakterer de fikk i ungdomsskolen en annen. Hvorfor de avbrøt det de holdt på med, og hvilken hjelp de fikk når de skulle starte med noe nytt, er også forhold som kan tenkes å ha effekt. I tillegg har vi inkludert hvilken støtte de opplevde å ha fått fra foreldrene, og om det spilte noen rolle om de var jenter eller gutter. Modell 2 viser hvordan vi tenker at disse variablene plasserer seg i forhold til hverandre.

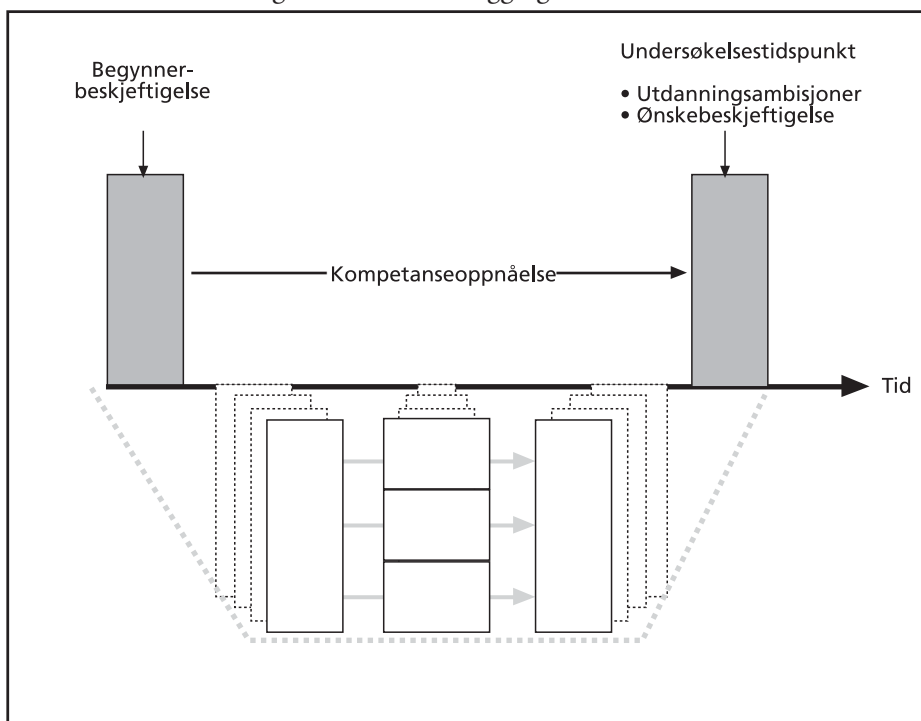

Modellforklaring:

Registreringskategoriene er i fokus for analysen, og disse er dermed fremhevet i modellen. I modellen er de forholdene vi tenker oss har effekt på registreringskategoriene inkludert. *Avbruddsårsak* og *hjelp* er plassert sammen med *avbruddsbeskjeftigelse* for å markere at det er avbruddsårsaken og hjelpetilbudet på dette tidspunktet det refereres til. Variablene *foreldrestøtte*, *kjønn* og *karakterer* fra ungdomsskolen blir tatt med i samme analyse, men er i modellen plassert før i tid. Alle disse forholdene relaterer seg til de tre registreringskategoriene, som er de avhengige variablene.

Modell 3 Oppnådd kompetanse, utdanningsambisjoner og ønskebeskjeftigelse

Vi konsentrerer analysen om observasjonstidspunktene høsten 95 og våren 98. Hensikten er å formidle et helhetlig bilde av gruppa, og å få kunnskap om hva de begynte med høsten etter ungdomsskolen, sammenliknet med hva de gjorde på undersøkelsestidspunktet nesten tre år senere. Vi er interessert i hvilken kompetanse de hadde fått i løpet av de tre årene, og hvilke utdanningsambisjoner og -mål de hadde. Om deres beskjeftigelse på undersøkelsestidspunktet var i overensstemmelse med det de ønsket, er også en del av kartleggingen.

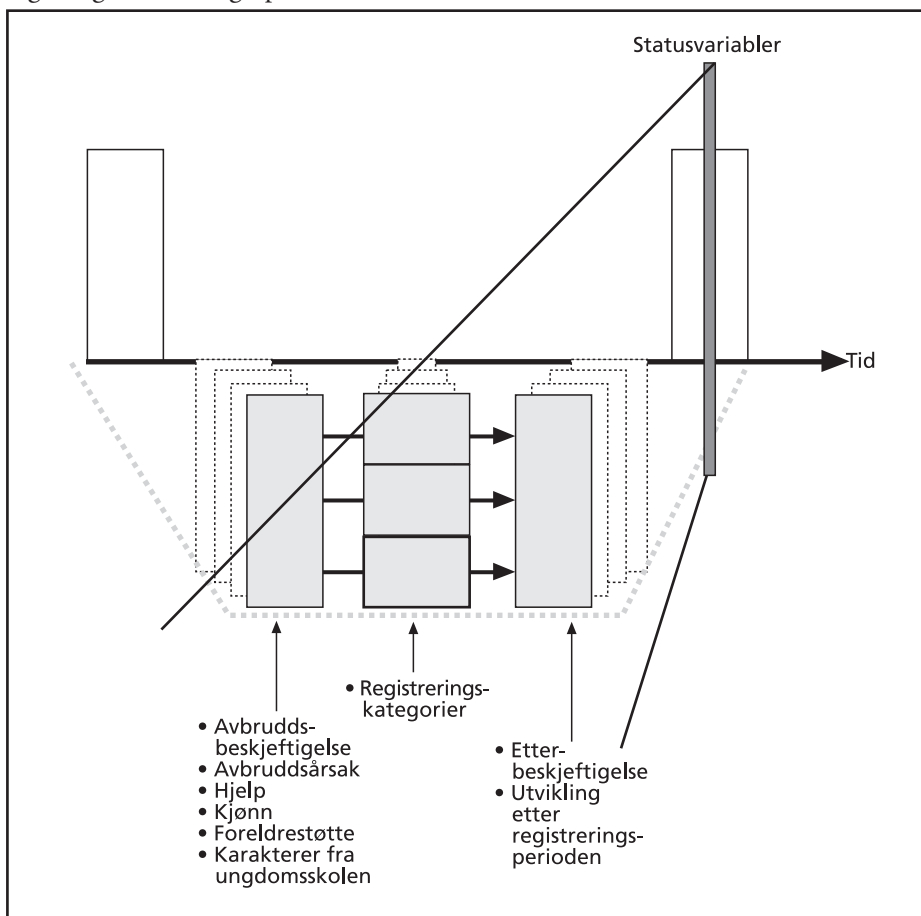

Modellforklaring:

Det er bare elementene som er fremhevet i modellen som inngår i analysen, først og fremst *begynnerbeskjeftigelse* og *beskjeftigelse på undersøkelsestidspunktet*. Kompetanseoppnåelse i perioden er markert ved en pil som går mellom de to observasjonstidspunktene. I hvilken grad ungdommene gjør det de gjerne vil, er et forhold knyttet til undersøkelsestidspunktet. Det er også i forhold til dette tidspunktet de blir bedt om å vurdere sine *utdanningsambisjoner*. I modellen er derfor disse variablene plassert på tidsaksen sammen med undersøkelsestidspunktet.

Modell 4 Forhold som kan tenkes å ha effekt på hvor ungdommene befinner seg våren 98

Avslutningsvis i analysen av ungdomsdataene er siktemålet å finne ut hva som har betydning for ungdommenes status på beskjeftigelsestidspunktet (stabil skolegang eller fast tilknytning til arbeidsmarkedet). I analysen inngår, i tillegg til de variablene som ble lagt til grunn for registreringskategoriene, tre nye forhold: registreringskategori (som tidligere var avhengig variabel), beskjeftigelse etter registrering og vurdering av egen utvikling i perioden.

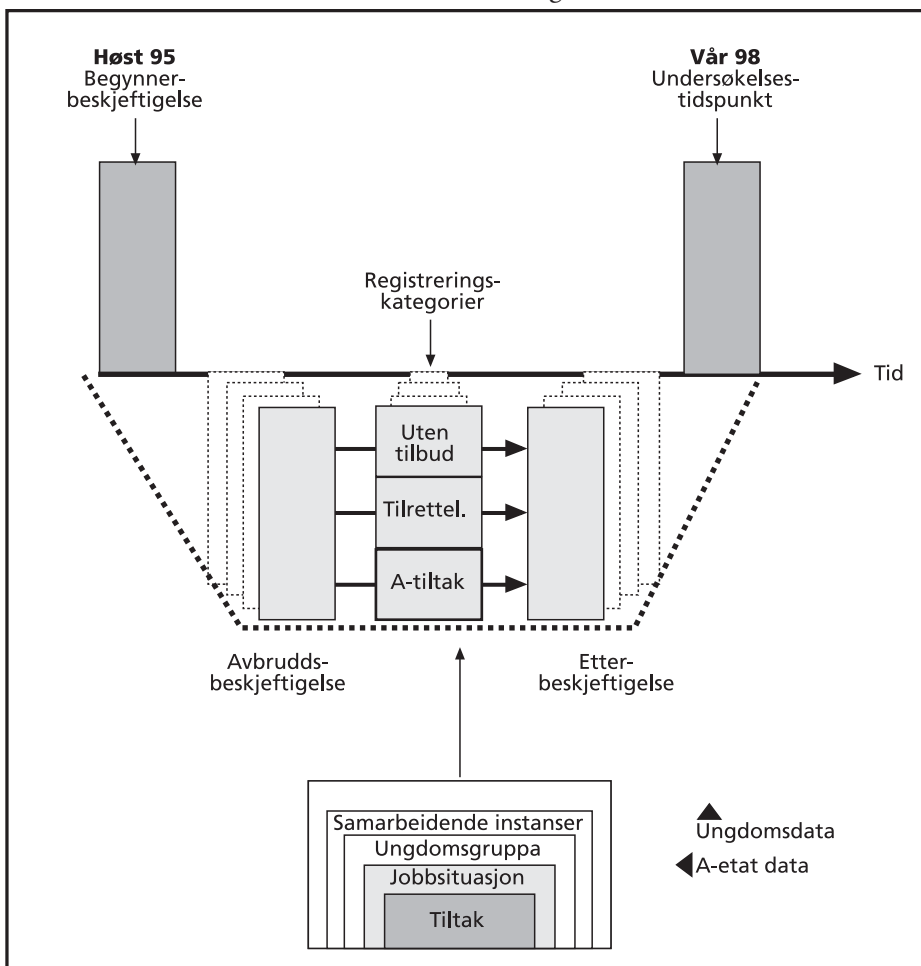
Modellforklaring:

Statusvariablene, som er de avhengige variablene, er markert som en søyle på undersøkelsestidspunktet. Modellen inkluderer de variablene som kan tenkes å ha effekt på avhengig variabel. *Registreringskategoriene* er nå uavhengige variabler. Alle de uavhengige variablene i analysemodell 2 er inkludert, for å se om noen har selvstendig effekt i forhold til den statusen ungdommene har oppnådd i løpet av tre år (effekt i forhold til statusvariablene). I tillegg er *etterbeskjeftigelse* og *vurdering av egen utvikling* inkludert.

Modell 5 Data fra de ansatte på arbeidskontorene

Vi går over til dataene fra de ansatte på arbeidskontorene. I første rekke gir denne undersøkelsen ny og supplerende kunnskap om selve tiltaket. Men undersøkelsen inkluderer også data om samarbeid med andre etater, og det er tatt med en rekke spørsmål som omhandler ungdomsgruppa, både hva de ansatte mener ungdommen trenger, og hva de mener etaten er i stand til å tilby.

Under er modellen bygget ut til å vise det fullstendige analysegrunnlaget. Den viser hvordan data fra de ansatte er koblet til ungdomsundersøkelsen.

Modellforklaring:

Modell 5 viser modellen slik den fremstår når data fra arbeidsmarkedsetaten er koblet til ungdomsdataene. I data fra de ansatte er arbeidsmarkedstiltaket hovedfokus, og de tre «eskene» som ligger utenfor tiltaket representerer de ansattes opplevelse av egen jobb, deres forståelse av ungdomsgruppa, samt samarbeidsrelasjonene til andre instanser.

1.4 Oppsummering

Denne rapporten henter sitt datagrunnlag fra to spørreundersøkelser. Den ene omfatter brukerne av garantien, ungdommene selv, og ble organisert som telefonintervju. Den andre ble organisert som postenquête, og har forvalterne av ungdomsgarantien, de ansatte på arbeidskontorene, som informanter.

Ungdomsutvalget er etablert på grunnlag av oppfølgingstjenestens register, og tok utgangspunkt i ungdom med registerkoder som tilsvarer tre kategorier: ungdom i arbeidsmarkedstiltak, ungdom som har mottatt tilrettelagt opplæring og ungdom uten tilbud. Ett hovedformål med undersøkelsen var å finne ut om det hadde betydning for ungdommenes videre karriere hvilken registreringskategori de hadde tilhørt. Ungdomsundersøkelsen er retrospektiv, og har et spesielt fokus på registreringsperioden. I tillegg henter vi informasjon fra fire observasjonstidspunkter: oppstart etter avsluttet grunnskole, tiden rett før og tiden rett etter registreringsperioden og undersøkelsestidspunktet våren 98.

For å tilhøre utvalget måtte ungdommene, i tillegg til å ha en registreringskode som korresponderte med en av de tre kategoriene, gi sin tilslutning til at de faktisk hadde vært i arbeidsmarkedstiltak, fått tilrettelegging eller vært ledige. 954 ungdommer ble kontaktet, og 623 tilsluttet seg en av kategoriene og representerer vårt nettoutvalg. Ingen av dem som tilsluttet seg en av registreringskategoriene avviste å bli intervjuet. Eneste frafallsårsak var at det ikke var mulig å nå ungdommene over telefon. Dette frafallet er beregnet til 61 prosent, som blir undersøkelsens utvalgsprosent sett i forhold til populasjonen. Førtien prosent oppgav at de hadde vært i arbeidsmarkedstiltak, 13 prosent hadde fått tilrettelagt opplæring og 46 prosent hadde vært ledige i en periode.

Ungdom med tilrettelagt opplæring er underrepresentert i forhold til det totale antall registreringer. Det kan tenkes to årsaker til at kategoriene fordeler seg skjev: For det første er tilrettelagt opplæring det minst radikale tilbudet, dernest er hyppigheten av tilrettelegging størst i oppstarten av videregående. Begge deler kan «skyve» dette tilbudet i bakgrunnen i ungdommenes bevissthet i forhold til arbeidsmarkedstiltak eller ledighet. Dette gjelder naturligvis bare den delen av utvalget som har hatt flere og ulike registreringsperioder.

Siden undersøkelsen ble gjennomført som telefonintervju, er de aller fleste spørsmålene besvart av alle ungdommene. Vi har også kunnet tilpasse spørsmålene til de ulike registreringskategoriene i langt større utstrekning enn hva som hadde vært mulig med postenquête. Begge deler er med på å høyne kvaliteten på dataene.

Undersøkelsen til de ansatte på arbeidskontorene er spesifikt rettet til dem som har et spesielt ansvar for ungdom under 20 år. De har derfor både detaljkunnskap og overblikk i forhold til ulike sider ved undersøkelsens hovedtema: ung-

domsgarantien. Foruten førstehånds kunnskap om arbeidsmarkedstiltakene, bidrar de både til å kartlegge samarbeidsrelasjoner mellom ulike instanser, og til å øke forståelsen av ungdomsgruppa. Svarprosenten på denne undersøkelsen var 88.

Verken ungdomsundersøkelsen eller undersøkelsen til de ansatte er utvalgsundersøkelser, men henvender seg til hele populasjonen. Det er derfor ikke knyttet feilmarginer til trekking av utvalget.

Det er foretatt både bivariate og multivariate analyser. Det siste som logistisk regresjon. Metodologisk kan det reises innvendinger mot å bruke logistisk regresjon i forhold til utvalgets sammensetning og spørreskjemaets oppbygging. Resultatene må derfor sees i sammenheng med resultatene i den bivariate analysen. Av samme grunn vil vi i rapporten presentere resultatene fra de logistiske regresjonene i figurer som viser de signifikante effektene, men uten å presentere effektmål. Tabellgrunnlaget finnes som vedlegg.

Kapittel 2 Registreringsårsaker og registreringskategorier

Vi skal innledningsvis i dette kapittelet se på ungdomsgarantiens begrunnelse og intensjon, og også se hvordan det er blitt argumentert for retten til utdanning for alle i den utdanningsreformen som ble hetende Reform 94.

2.1 Ungdomsgarantien

Selve begrepet «ungdomsgarantien» ble første gang benyttet i 1979, men allerede to år før, i 1977, ble en målsetning eller handlingsplan om arbeid eller utdanning for ungdom satt på den politiske dagsordenen. Målet var å hindre at unge mennesker skulle oppleve arbeidsledighet ved overgangen til det voksne liv (Sviland 1993).

Ungdomsgarantien skal sikre ungdom under 20 år uten jobb eller skoleplass deltakelse på et arbeidsmarkedstiltak. Formålet med arbeidsmarkedstiltakene er å dempe skadevirkningene av arbeidsledighet og å øke de arbeidslediges muligheter til å ta seg ordinært arbeid. For unge arbeidsledige er det i tillegg et mål å gi orientering om selve arbeidsmarkedet, for å sikre et fornuftig samsvar mellom de ønsker og krav ungdommen stiller til et arbeid og vedkommendes kvalifikasjoner for å få den typen jobb en ønsker. Videre er det viktig å motivere unge til å begynne i en ordinær utdanning. Dette kommer til uttrykk i NOU 1994:3 på følgende måte:

«Før arbeidsledig ungdom formidles over på et tiltak skal en imidlertid prøve å gi dem et tilbud om ordinært arbeid eller utdanning. Det søkes etablert et tett samarbeid mellom skoleverk og arbeidsmarkedsetat, slik at unge som forlater grunnskolen uten tilbud om jobb sikres kontakt med arbeidskontoret. Tiltak er et «sistehåndstiltak» – primært søker en å formidle ungdom til utdanning eller arbeid.» (Kap. 6.3.2)

I NOUen refereres det til to typer arbeidsmarkedstiltak: tilbudsrettede og etterspørselsrettede tiltak. Tiltak rettet mot ungdom er i første rekke tilbudsrettede, og har som målsetting å kvalifisere de arbeidsledige. Gjennom kvalifiseringen håper man å styrke deres sjanser på arbeidsmarkedet.

De etterspørselsrettede tiltakene skal først og fremst gi midlertidig sysselsetting, eller bidra til formidling av spesielle grupper arbeidsledige til ordinære jobber. Tiltakene omfatter i mindre grad ungdom.

For mange unge arbeidsledige er hovedproblemet at de mangler både nødvendige faglige kvalifikasjoner og erfaring fra arbeidslivet. Det viktigste arbeidsmarkedstiltaket for unge arbeidsledige i alderen 16 til 19 år er derfor utplassering i praksisplass. Dette arbeidsmarkedstiltaket er ment for nykommerne i arbeidsmarkedet, og ungdom under 20 år som ikke har plass i videregående skole prioriteres på tiltaket (NOU 1994:3).

Gjennom arbeidsmarkedstiltak utplasseres ungdommene i bedrifter eller virksomheter i offentlig eller privat sektor. Tiltaket kan gis et varierende innhold, med arbeidspraksis, opplæring og yrkes- og arbeidslivsorientering som viktige bestanddeler. Arbeidsgiver har ingen utgifter til lønn eller sosiale ytelser i arbeidsmarkedstiltakperioden.

Arbeidsmarkedstiltakenes innhold og sammensetning bestemmes delvis av de arbeidslediges behov, og delvis av arbeidslivets behov for arbeidskraft med spesiell kompetanse. Arbeidsmarkedstiltakene for ungdom er hovedsakelig opplæringstiltak og tiltak som gir arbeidstrening, det vil si de skal øke deltakernes kvalifikasjoner gjennom opplæring på formelle kurs eller jobbtrening. Praksisplasser og arbeidsmarkedsoplæring er de viktigste tiltakene for ungdom.

Den overordnede politiske målsetning er at ungdom i aldersgruppa 16 til 19 år skal være i utdanning og dermed underlagt utdanningsmyndighetene. Når enkelte unge likevel ikke befinner seg i utdanningssystemet, stilles det krav til en samordning av ansvarsdeling og grenseflater mellom utdanningsmyndighetene og arbeidsmarkedsmyndighetene for å etablere et best mulig tilbud til denne gruppa.

Arbeidsmarkedspolitikken har i større grad enn utdanningspolitikken en beredskapsfunksjon. Dimensjoneringen av arbeidsmarkedspolitikken skjer i omvendt takt med konjunktorene, og antall plasser kan trappes opp og ned på relativt kort sikt. Et hovedsiktemål når det gjelder ungdom og kompetanse er likevel å sikre at flest mulig fullfører en videregående utdanning, og gjennom innføringen av Reform 94 ble ungdom i aldersgruppa 16–19 år sikret lovfestet rett til videregående opplæring. I avsnittet nedenfor gjennomgås prinsippene i Reform 94.

Utdanningsrett

Reform 94 har gitt alle unge mellom 16 og 19 år en rett til videregående opplæring. Utredningen som ligger til grunn for Reform 94 fikk navnet *Veien videre* med undertittel *til studie- og yrkeskompetanse for alle* (NOU 1991:4).

Utdanningsreformen gis en vid begrunnelse der det understrekes at «en forutsetning for å utvikle vårt velferdssamfunn videre vil være at vi forvalter befolkningens talent på en god og riktig måte». Deltakelse i arbeidslivet vurderes som den viktigste forutsetningen for ikke å falle utenfor: «Arbeidslivet vil bli stadig mer kunnskapsbasert, og utdanningskravene til arbeidskraften øker stadig. I denne situasjonen blir opplæring for alle et svært viktig ledd også i det sosiale sikkerhetsnett. ... Et videregående opplæringstilbud til alle er derfor også et ledd i den videre utviklingen av velferdssamfunnet» (s. 10). Utdanningens mål skal være å frembringe tilstrekkelig motivert og kvalifisert arbeidskraft i et marked som preges av konkurranse og kompetanse. Og det tilføyes: «Økt konkurranse krever presisjon, nøyaktighet og disiplin» (s. 9). Utdanningsinstitusjonenes oppgave er å dyrke fram disse egenskapene.

Det legges opp til en sterk binding mellom utdanning og arbeid, egenverdien ved utdanning fremheves i liten grad, mens det arbeidsforberedende understrekes sterkt. Ambisjonen er å få nok kompetanse ut av befolkningens talent. De tre virkemidlene man legger inn, er å gi ungdom rett til utdanning, forenkle strukturen i videregående utdanning og endre det faglige innholdet i opplæringen.

Oppfølgingsansvar

Siden intensjonene med reformen var at et størst mulig antall ungdom skulle kunne benytte utdanningsretten, valgte man å etablere en ny støtteordning. Den fylkeskommunale oppfølgingstjenesten slik vi kjenner den i dag ble resultatet. Rammene oppfølgingstjenesten skal fungere innenfor, finner vi i *Kunnskap og kyndighet* (St.meld. nr. 33 1991–92). Tjenesten er organisert etter tre prinsipper: For det første er den *knyttet til den enkelte ungdom* og gjelder all ungdom i alderen 16 til 19 år uten arbeid eller opplæringsplass. Dernest skal tjenesten *motivere og forberede* ungdommen på å gjennomføre et opplæringstilbud eller for deltakelse i arbeidslivet, og for det tredje skal det *bygges inn samarbeidsrutiner* mellom ulike instanser. Det er også pålagt tjenesten den forvaltningsmessige oppgave det er å ha oversikt over alle ungdommer som ikke går i videregående skole.

Hovedutfordringen for oppfølgingstjenesten, slik den kommer til uttrykk i *Veien videre*, var å tilføre «ungdom som lett faller utenfor» selvtillit, handlingskompetanse og yrkesmessig og sosial trygghet, og gjennom det bidra til en mer positiv utvikling blant en utsatt ungdomsgruppe, som et «verktøy til å øke respekten for menneskeverdet i vårt samfunn». Som vi ser er det ungdommens samlede behov som står i sentrum, tjenestens grunnlag er humanitet, og dens rasjonale er omsorg. Vi kan langt på veg betrakte oppfølgingstjenesten som en sosialreform innbakt i en utdanningsreform.

Oppfølgingstjenesten sitter i en tredobbel forventning: Både å fungere sosialpolitisk, ivareta overordnede utdanningspolitiske oppgaver og å virkeliggjøre ungdomsgarantien.

Forpliktende samarbeid

Arbeidsmarkedsetatens forpliktelser i forhold til målgruppa er fastsatt i forskrift om samarbeid mellom oppfølgingstjenesten og de andre delansvarlige etatene (Rundskriv F-73-95), hvor det står at:

«Ungdomsgarantien, som sikrer tilbud om arbeidsmarkedstiltak til all ungdom under 20 år som ikke har arbeid eller skoleplass, videreføres. Arbeidsmarkedsetaten skal fortsatt aktivt medvirke til at garantien blir oppfylt, bl.a. gjennom et nært samarbeid med fylkeskommunen ved oppfølgingstjenesten.

Ungdom som henvender seg direkte til det enkelte arbeidskontor, skal oppfordres til å ta kontakt med oppfølgingstjenesten for veiledning og formidling til tiltak fra ulike etater. Arbeidsmarkedsetaten skal tilby hele tjenestespekteret overfor ungdom, herunder formidling, informasjon og yrkesveiledning. Veiledningen skal i størst mulig grad motivere ungdom til videre utdanning.

Tilbudet om arbeidsmarkedstiltak vil bli gitt til de i målgruppa som ikke begynner i et opplæringsstilbud innenfor videregående opplæring eller ikke lar seg formidle til ordinært arbeid. Det er anledning til å inngå samarbeid med fylkeskommunen om å kombinere arbeidsmarkedstiltak og skole, men ansvarsdelingen må være slik at skolemyndighetene står for den formelle, kompetansegivende opplæringen og arbeidsmarkedsetaten for praksisdelen.

Kurstønad og eventuelle tilleggsytelser vil bli utbetalt til deltakere i arbeidsmarkedstiltak og deltakere i kombinerte opplegg, for de dagene de er i arbeidsmarkedstiltak. Forskriften trer i kraft 1.juli 1995.

Arbeidsmarkedsetaten har kompetanse på veiledning og formidling overfor ungdom, blant annet som følge av ansvaret for ungdomsgarantien. I Reform 94 legges det opp til at skolemyndighetene skal opprette sterkere kontakt med bedriftene i forbindelse med den økte satsningen på fagopplæring. I den forbindelse kan arbeidsmarkedsetaten bidra med sin erfaring og sitt kontaktnett overfor bedriftene.»

Med utgangspunkt i forskriftsteksten synes arbeidsmarkedsetatens ansvar relativt klart definert. Veiledningens målsetting skal være å motivere ungdom til utdanning. For ungdom som ikke begynner i skolen, skal etaten tilby formidling til ordinært arbeid, eller tilby arbeidsmarkedstiltak.

2.2 Modell

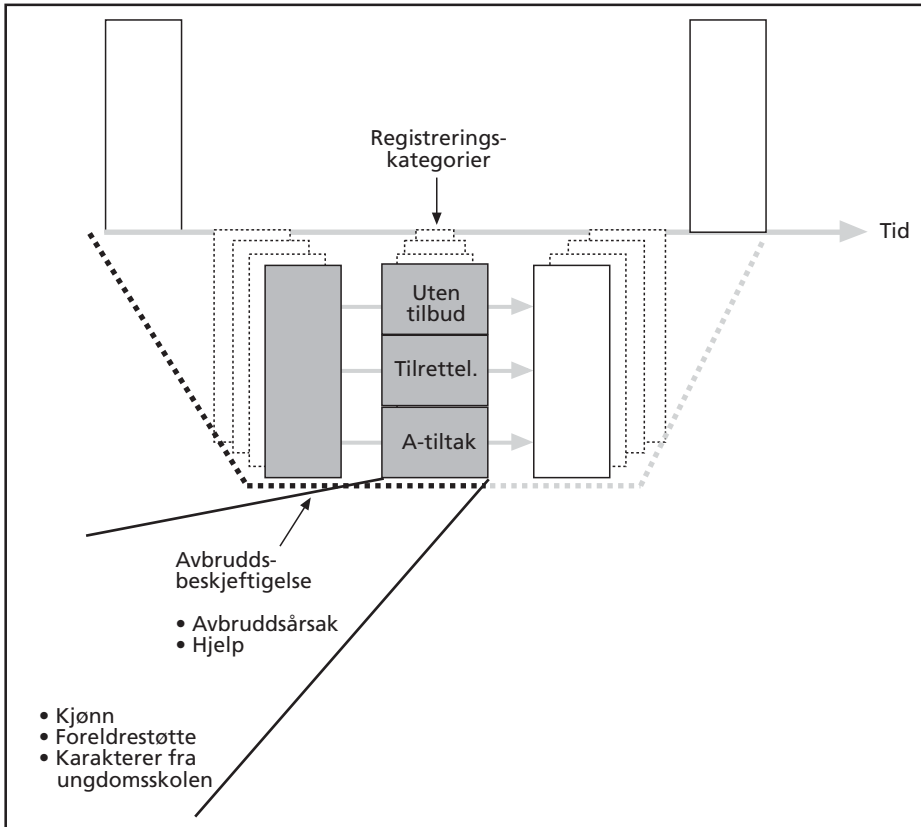
Som vi tidligere har vært inne på tilhørte alle ungdommene i undersøkelsen samme ungdomsskolekull, og de var rettselever på tredje året da undersøkelsen fant sted. De var alle registrert i oppfølgingstjenesten, enkelte med flere årsregistreringer. I de tilfellene der registreringskodene avvek fra hverandre, var det ungdommene som avgjorde kategoritilhørigheten gjennom et åpningsspørsmål i undersøkelsen. Med dette som utgangspunkt ble det identifisert tre kategorier:

- *Arbeidsmarkedstiltak* – de som på et tidspunkt hadde fått og tatt imot tilbud om praksisplass eller andre arbeidsmarkedstiltak fra arbeidsmarkedsetaten. N=254
- *Tilrettelagt opplæring* – de som på et tidspunkt fikk tilrettelagt opplæring, eventuelt i kombinasjon med praksis. N=83
- *Uten tilbud* – de som i en periode var uten både undervisning, arbeid og arbeidsmarkedstiltak. N=286

I dette kapitlet retter vi oppmerksomheten mot registreringskategoriene. Vi ser både på *selve registreringsperioden* og forhold som kan tenkes å være *medvirkende til plasseringen*.

Det er grunn til å tro at avbruddsårsak og hvilken hjelp ungdommene fikk i forbindelse med bruddet, kan være av betydning for hvilket tilbud de får. Likeledes er det sannsynlig at karakterer fra ungdomsskolen spilte inn. Hvordan de vurderte støtten fra foreldrene og om de var gutt eller jente vil vi også se om har betydning.

Modellen som ble introdusert i metodekapitlet, blir repetert (se neste side) for å tydeliggjøre hva vi ønsker å belyse i dette kapitlet.

Modellforklaring:

Det er registreringskategoriene oppmerksomheten er rettet mot, og derfor er disse fremhevet i modellen. I tillegg er *avbruddsbeskjeftigelse* markert. I modellen er *avbruddsårsak* og *hjelp* plassert sammen med *avbruddsbeskjeftigelse* for å markere at det er avbruddsårsak og hjelpetilbud i forbindelse med avbruddet som er av interesse. Variablene *foreldrestøtte*, *kjønn* og *karakterer fra ungdomsskolen* er i modellen plassert lengst til venstre for å markere at de ligger før i tid.

Tilbud fra arbeidsmarkedsetaten til denne gruppa er først og fremst praksisplass. Av ungdom i praksis har den klart største andelen, åtte av ti, hatt praksisplass alle dager i uka, de resterende oppgav at de bare hadde hatt praksisplass noen dager.

Når det gjelder tilrettelagt opplæring, er det mange muligheter og varianter. Kombinerte opplegg er det tilretteleggingstilbudet som langt de fleste av våre ungdommer oppgir.

Sammen med tilbud fra arbeidsinstituttene utgjør kombinerte opplegg 63 prosent av tilbudene innenfor kategorien. Begge tilbudene innebærer et utstrakt samarbeid mellom ulike etater. Tilbudet er enten en kombinasjon av vanlige

arbeidsmarkedstiltak noen dager i uken og undervisning/kurs de andre, eller et integrert opplæringstilbud der teorien knyttes direkte til arbeidsoppgavene som utføres. I noen tilfeller kan arbeidsdelen bli definert som lære.

Tabell 2.1 viser en oversikt over andelene av de ulike tilbudene innenfor tilrettelagt opplæring.

Tabell 2.1 Fordeling av ulike former for tilrettelagt opplæring

Type tilrettelegging	Prosent
Kombinerte opplegg	49
2-årige grunnkurs	8
Tilrettelagt opplæring i klasserom	22
Arbeidsinstitutt	14
Enkeltfag	1
Ånnet	6
Totalt	100

2.3 Avbruddsbeskjeftigelse

Det er nærliggende å tro at registreringer i oppfølgingstjenesten var ungdommenes første brudd, og at avbruddsbeskjeftigelse (den beskjeftigelsen ungdommen var i umiddelbart før de ble registrert), ikke avviker vesentlig fra begynnerbeskjeftigelse høsten 95. Det viste seg imidlertid å ha vært noe bevegelse i gruppa fra begynnerbeskjeftigelse etter ungdomsskolene til avbruddsbeskjeftigelse. Tabell 2.2 viser beskjeftigelse på de to tidspunktene.

Tabell 2.2 Begynnerbeskjeftigelse og avbruddsbeskjeftigelse. N=618. Prosent

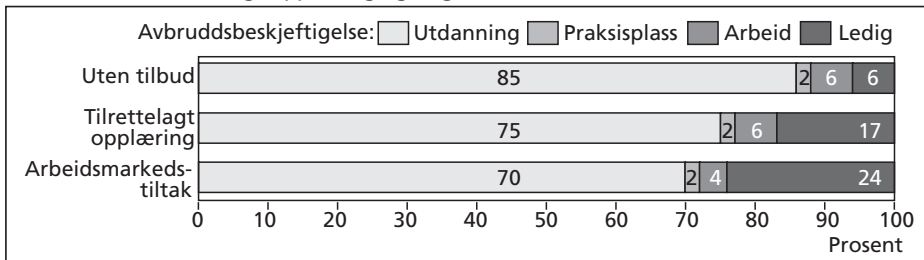
Beskjeftigelseskategori	Beskjeftigelsestidspunkt		Differanse
	Begynnerbeskjeftigelse Høsten 95	Avbruddsbeskjeftigelse (Før registrering)	
Utdanning	85	78	-7
Arbeidsmarkedstiltak	4	2	-2
Jobb	3	5	2
Ledig	8	15	7
Totalt	100	100	0

Sammenlikner vi avbruddsbeskjeftigelse med hva ungdommene begynte med etter ungdomsskolen, har andelen i utdanning sunket fra 85 til 78 prosent, og ledige har økt med like mange prosentpoeng. Når det gjelder arbeidsmarkedstiltak og jobb er endringene små.

Endringen i utdanning er sju prosentpoeng i tabellen. Man skal imidlertid være klar over at kategorien *utdanning* innbefatter alle typer utdanning, ikke bare videregående. For høsten 95 er utdanning nesten synonymt med tilknytning til videregående skole. Dette har endret seg når vi kommer til *avbruddsbeskjeftigelse*. Seksten prosent (vises ikke i tabellen) av de ungdommene som på dette tidspunktet var i utdanning oppgav at de var i et annet utdanningstilbud enn videregående. Frafallet *fra videregående opplæring* summerer seg da opp til 23 prosent. Det har med andre ord vært en større bevegelse i ungdommenes gjøremål fram mot registreringsperioden enn tabellen umiddelbart gir inntrykk av, men en stor del av endringen har vært innenfor utdanningskategorien. Dette er ungdom som først og fremst vil være i skolen. Lykkes de ikke i videregående, prøver de andre utdanningsalternativer.

Tabell 2.2 (på forrige side) viser at nesten åtte av ti ungdommer hadde utdanning som sin avbruddsbeskjeftigelse. Femten prosent av ungdommene var ledige før registreringsperioden. Figur 2.1 viser de tre registreringskategoriene og hvilken beskjeftigelse ungdommene avbrøt.

Figur 2.1 Avbruddsbeskjeftigelse for ungdom i de tre registreringskategoriene: arbeidsmarkedstiltak, tilrettelagt opplæring og ungdom uten tilbud. N=622. Prosent

Ulikheten er størst mellom ungdom i arbeidsmarkedstiltak og ungdom uten tilbud. Ungdom som fikk arbeidsmarkedstiltak hadde i noe *mindre grad* enn ungdom uten tilbud vært i utdanning (70 og 85 prosent). Tjuefire prosent av ungdommene i arbeidsmarkedstiltak hadde vært ledige før registrering, mens bare et fåtall (seks prosent) av ungdommene uten tilbud hadde vært ledige.

2.4 Avbruddsårsak

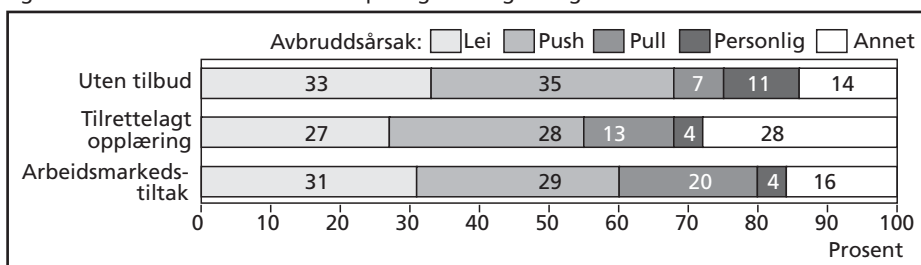
Å kartlegge grunnene til at ungdom slutter med det de holder på med er interessant, fordi det er trolig at avbruddsårsaken vil prege deres innstilling til videre hjelp. En ungdom som slutter på skolen fordi hun har lyst til å jobbe, vil etter all sannsynlighet være målrettet i sin søken etter hjelp og positiv til et arbeidsmarkedstiltak. Kanskje særlig hvis arbeidsmarkedstiltaket gir henne mulighet for videre jobb. Motsatt vil vi tro at en ungdom som ønsker å gå på skolen, men slutter fordi hun for eksempel ikke er kommet inn på ønsket kurs, er annerledes innstilt til hjelp utenfor skolen.

Spørsmålet i undersøkelsen som skulle kartlegge avbruddsårsaker, hadde ingen faste svarkategorier. Vi grupperte svarene i fem kategorier¹ for videre analyse: *push*, *lei*, *pull*, *personlig* og *annet*.

Avbruddsårsak fordelt på registreringskategori

I hvilken grad ungdommene som blir registrert i arbeidsmarkedstiltak, i tilrettelagt opplæring eller uten tilbud har samme begrunnelse for avbruddet, vises i figur 2.2. Figuren viser fordelingen mellom de som var *lei*, de som opplevde at de ble *pushet* ut, samt de som sluttet fordi det var noe annet som trakk (*pull*). De som oppgav at bruddet hadde årsak i *personlige problemer*, og ungdom som har oppgitt *annet*, er også inkludert.

Figur 2.2 Avbruddsårsakene fordelt på registreringskategoriene. N=622. Prosent

¹ *Push*: Utstøtingsmekanismer knyttet til selve beskjeftigelsen, eller det systemet beskjeftigelsen var en del av. *Lei*: Ungdommens forhold til beskjeftigelsen de var i, for eksempel at de ikke trives. *Pull*: Ønske om beskjeftigelse som ble opplevd som mer attraktiv, for eksempel at de fikk, og foretrakk, jobb fremfor skole. *Personlig*: Private og personlige årsaker, for eksempel psykiske belastninger. *Annet*: Avbruddsårsaker som verken hadde med beskjeftigelsens innhold eller ungdommens situasjon å gjøre, men for eksempel at beskjeftigelsen var tidsbegrenset.

Innenfor de ulike registreringskategoriene varierer andelen som var *lei* den beskjeftigelsen de kom fra med mellom 27 og 33 prosent. Tilsvarende var variasjonen mellom 28 og 35 prosent når det gjaldt ungdom som opplevde avvisning (*push*). Det var langt færre som opplevde at det var noe positivt som trakk dem bort fra det de holdt på med, andelene som oppgav *pull*, varierte fra 20 til sju prosent.

Gjennomgående for alle tre kategoriene er at mange ungdommer oppgav at de hadde gått lei, eller at de opplevde sterke avvisningsmekanismer knyttet til den situasjonen de var i. Det er stor variasjon mellom kategoriene når avbruddsårsaken var ønsket om å gjøre noe annet. Ungdom som får arbeidsmarkedstiltak, oppgir i større grad enn ungdom i de to andre kategoriene *pull* som begrunnelse for avbruddet. Det er rimelig å anta at de var tiltrukket av mulighetene arbeidsmarkedstiltaket gav. En liten andel i hver gruppe rapporterte om personlige forhold som årsak til bruddet. Det er noen flere med denne begrunnelsen blant ungdom som endte uten tilbud sammenliknet med de to andre kategoriene.

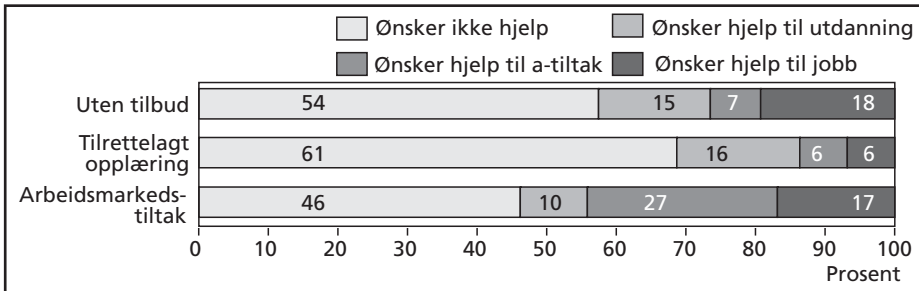
Avbruddsårsak er knyttet til den beskjeftigelsen ungdommene var i umiddelbart før registreringen. Det er ulike begrunnelser for avbrudd alt etter hvilken beskjeftigelse de har hatt på forhånd. De som har avbrutt *utdanning* (vises ikke i figur 2.2), oppgir i stor grad at det er forhold ved selve skolesystemet (*push*) eller deres relasjon til skolen (*lei*) som er årsak til bruddet. Årsaken til at mange har sluttet med sitt hovedprosjekt – videregående utdanning, må derfor sees i sammenheng med at de opplever utstøtingsmekanismer i skolen. Det er imidlertid en tendens til at de som har vært i annen utdanning enn videregående, er mer tilfredse både med selve utdanningen (mindre *push*) og sin egen situasjon (mindre *lei*).

De som avbryter *en jobb eller er ledige* før registrering, oppgir langt oftere enn de som var i utdanning at det er noe positivt som trekker, med andre ord at de ønsker seg en ny beskjeftigelse. Ungdommene i jobb vil ha utdanning, og de ledige fordeler seg både på ønsket om utdanning og ønsket om jobb.

2.5 Hjelpebehov, hjelpetilbud og hjelpeinstanser

Hjelpebehov og hjelpetilbud er knyttet til avbruddet og refererer til i hvilken grad de ønsket og mottok hjelp i denne perioden. Vi ser først på i hvilken grad ungdommene opplevde at de hadde *behov* for hjelp. Dernest ser vi på om de faktisk fikk *tilbud* om hjelp og sist, men ikke minst, på i hvilken grad de *ønsket å motta* den hjelpen de blir tilbudt. Figur 2.3 viser både hjelpebehovet og hva de ønsket hjelp til.

Figur 2.3 Hjelpebehov ved avbrudd fordelt på registreringskategorier. N=622. Prosent

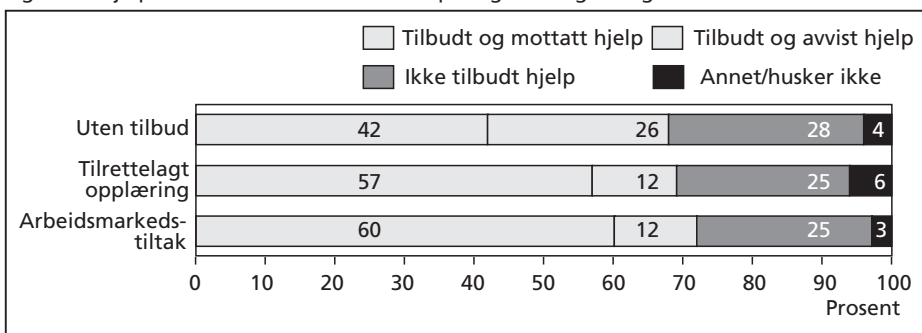
Det mest iøynefallende er den store andelen *ønsker ikke hjelp* (mellom 46 og 61 prosent i de ulike kategoriene) i forbindelse med avbruddet. Ungdommene som ble tilbudt arbeidsmarkedstiltak avviste hjelp i mindre grad enn ungdom i de to andre kategoriene. Det var ungdom i kategorien tilrettelagt opplæring som i sterkest grad avviste hjelp (61 prosent). Ungdom som endte opp uten tilbud var i utgangspunktet mer positive til hjelp enn ungdom som fikk tilrettelagt opplæring.

Det er innenfor kategorien arbeidsmarkedstiltak vi finner den største andelen som ønsket hjelp til tiltak (27 prosent). Når det gjelder ønske om hjelp til utdanning, er andelen like (16 og 15 prosent) blant dem som fikk tilrettelagt opplæring og dem som ikke fikk tilbud. Ungdom som endte uten tilbud i registreringsperioden, ønsket hjelp til utdanning eller jobb, og i mindre grad arbeidsmarkedstiltak.

Hjelpetilbud

Vi har sett hvilket *hjelpebehov* ungdommene selv definerer. Figur 2.4 viser i hvor stor grad ungdom er blitt tilbudt hjelp, og i hvilken grad de har tatt imot hjelpen.

Figur 2.4 Hjelpetilbud ved avbrudd fordelt på registreringskategorier. N=623. Prosent

I alle kategoriene var det om lag 70 prosent av ungdommene som sa at de har fått tilbud om hjelp (lys grå markering i figuren), men ikke alle ønsket hjelpen de ble tilbudt (lys grå markering til høyre). Det er ungdom uten tilbud i registreringsperioden som i sterkeste grad avviser hjelp (26 prosent).

Det er omtrent like mange i hver kategori som sier at de *ikke* har fått tilbud om hjelp (mellom 25 og 28 prosent).

Ingen som blir registrert av oppfølgingstjenesten kan velge seg bort fra å bli *kontaktet* med tilbud om hjelp. Om de vil ta imot hjelpen er derimot frivillig. Det mest påfallende i figur 2.4 er at ungdommene i de tre kategoriene opplever *i like stor grad* å ikke ha blitt tilbudt hjelp fra noen instanser. Umiddelbart er det vanskelig å tro at en så stor andel *i alle tre kategorier* ikke har fått hjelpetilbud. Forklaringen kan ligge i at ungdommene knytter hjelp til konkrete og tydelige handlinger. En skriftlig henvendelse med tilbud om videre oppfølging eller et møte som medfører at de blir henvist videre, vil ungdommene ikke nødvendigvis karakterisere som hjelp.

Hvor kom hjelpen fra?

Vi har sett at ungdommene i de tre gruppene i ulik grad både ønsket hjelp, ble tilbudt hjelp og mottok hjelp. Hjelp og oppfølging til disse ungdommene organiseres imidlertid forskjellig – noen ganger i team, andre ganger ved at én instans har hovedansvaret, og ungdommene møter i hovedsak én person. Siden oppfølgingstjenesten har et ansvar for hele gruppa, var det forventet at denne tjenesten var mest aktiv. Det stemte med ungdommenes opplevelser. Oppfølgingstjenesten hadde vært aktive i over halvparten av sakene. Hver tredje ungdom sa at de hadde vært i kontakt med arbeidskontorene. Rådgivingstjenesten i videregående hadde samme aktivitetsnivå. I tillegg opplevde ungdommene at det var hjelp å hente innenfor pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT). PPT er aktive i hver tiende sak, og ligger på samme nivå som «andre», det vil si sosialkontor og barnevern, utekontakter, politi og barne- og ungdomspsykiatri til sammen.

Hjelp fra oppfølgingstjenesten fordelte seg på alle de tre registreringskategoriene. Når det gjaldt de andre instansene, var det som forventet arbeidsmarkedsetaten som var mest aktiv i de sakene som førte til arbeidsmarkedstiltak, og rådgiver/PPT i forhold til ungdom med tilrettelagt undervisning.

Men ingen instanser lyktes med alle ungdommene de var i kontakt med. Arbeidsmarkedsetaten var involvert i hver fjerde sak som endte uten tilbud; rådgiverne i videregående skole og PPT hadde engasjert seg i nesten halvparten av de sakene der ungdommene endte uten tilbud.

Vurdering av hjelp og hjelpeinstanser

Det var, som vi så tidligere (figur 2.3), et flertall av ungdommene som i utgangspunktet mente de ikke hadde behov for hjelp. Likevel var det mange som mottok den hjelpen de ble tilbudt. I tillegg viser det seg at svært mange var fornøyde med den hjelpen de fikk. Mest fornøyd var ungdommene som fikk hjelp til å starte opp i arbeidsmarkedstiltak, nesten 70 prosent mente at hjelpen hadde vært bra.

Selv der hvor hjelpen ikke førte til noe tilbud, var mange fornøyde med hjelpen de hadde fått, men det fantes også en gruppe blant dem som ble gående uten tilbud som opplevde at hjelpeapparatet hadde sveket dem ved ikke å holde det de hadde lovet.

Selv om PPT ikke er aktive i så mange saker, opplevde ungdommene at de gjorde en god jobb når de involverte seg (74 prosent). Arbeidsetaten og rådgivings-tjenesten for videregående skole hadde også stor tillit hos ungdommene. Det samme gjaldt oppfølgingstjenesten, selv om deres arbeid hadde litt lavere positiv oppslutning enn de andre instansenes.

Det ser ut til at det er ungdom i arbeidsmarkedstiltak som er «hjelpvinnerne». De både uttrykker behov for, mottar, og sier at de er fornøyd med hjelpen i større grad enn resten av ungdommene.

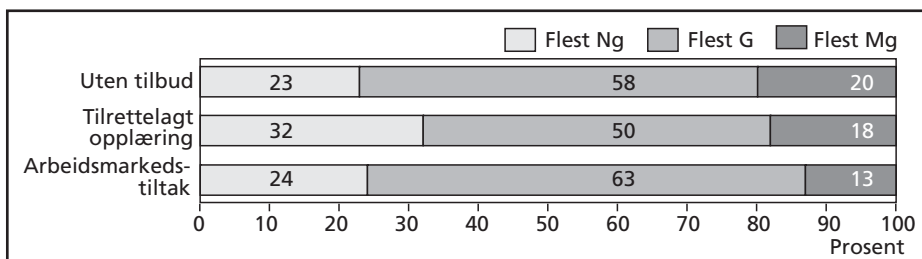
Det er ikke nødvendigvis ungdom uten tilbud som er minst motiverte for hjelp, men de krever mye og avviser hjelpen oftere enn ungdom i de to andre registreringskategoriene. Ungdom uten tilbud i registreringsperioden gjør i liten grad det de helst vil, samtidig som de opplever å ikke få den hjelpen de ønsker.

2.6 Karakterer, foreldrestøtte og kjønn

Registerdata av 95-kullet viser at de ungdommene som i løpet av første året ble registrert av oppfølgingstjenesten, hadde et gjennomsnittlig karakternivå på 24 poeng fra ungdomsskolen. Dette tilsvarer karakterer med et snitt mellom ng og g. I denne undersøkelsen rapporterer ungdommene selv hvilke karakterer de fikk i 9. klasse. De oppgir et noe høyere karakternivå enn registerdataene viste, 29 poeng. Det er mulig at tiden har pyntet litt på realitetene, og at ungdommene oppgir bedre karakterene enn hva som var tilfellet. Forklaringen kan imidlertid også være at det er ungdom med det svakest karaktergrunnlaget som rekrutteres til oppfølgingstjenesten først. Det er i så fall helt naturlig at førsteårsregistrerte (registerdataene vi sammenlikner med) har noe lavere gjennomsnittlig karakternivå enn vårt utvalg, som omhandler ungdom som ble registrert gjennom alle tre årene.

For oss er imidlertid et eventuelt utslag i forhold til registreringskategoriene mer interessant enn gjennomsnittlig karakternivå. Er det store forskjeller mellom kategoriene, vil det kunne være med på å forklare ungdommenes plassering. Små forskjeller vil gjøre at vi kan se bort fra karakterer som en bakenforliggende årsak til hvordan det er gått med dem. Figur 2.5 viser hvordan karakterer fordeler seg på de ulike kategoriene.

Figur 2.5 Karakterer fra ungdomsskolen fordelt på de tre registreringskategoriene. N=622. Prosent

Figur 2.5 viser først og fremst at det er små forskjeller mellom registreringskategoriene ved at karakterfordelingen følger samme mønster. Uansett kategori, hadde ungdommene i gjennomsnitt flest g'er og færrest mg'er.

Det er flest ng'er blant dem som fikk tilrettelagt undervisning, og flest m'er blant dem som endte opp uten tilbud. Det er ikke rapporterbare forskjeller i gjennomsnittlig karakternivå i de tre kategoriene (vises ikke i figuren).

Prestasjonsnivå pleier å være et forhold som skiller ulike elevkategorier. Når vi ikke finner rapporterbare sammenhenger mellom karakterer og registreringsgruppene, er en sannsynlig forklaring at «sorteringen» i forhold til karakterer foregår før registreringen, og ikke mellom registreringskategoriene.

Foreldrestøtte

Vi har i denne studien ingen sosiale bakgrunnsvariabler slik som mors og fars utdanning eller yrker. Noe av grunnen til at man er opptatt av sosiale bakgrunnsvariabler i utdanningsforskningen, er at det viser seg å ha betydning for barns utdanningsvalg. Man antar blant annet at foreldre som selv har utdanning, er mer positive og støttende i forhold til skole enn foreldre uten utdanning. Like viktig som informasjon om foreldrenes sosiale status, er derfor ungdommenes opplevelse av om foreldrene har hjulpet og støttet dem i forhold til skole og utdanning. Vi ba våre ungdommer gi sin tilslutning til utsagnet «Foreldrene mine har alltid støttet og hjulpet meg med skole og utdanning». Litt under halvparten svarte at de var helt

enig i utsagnet, og ytterligere en fjerdedel var ganske enig i at utsagnet stemte med deres opplevelse av foreldrene.

Vi hadde forventet at ungdom med sterkest tilknytning til skolen, de med tilrettelagt opplæring, hadde hatt sterkest støtte hjemme. Det viste seg ikke å være tilfellet. Ungdommenes opplevelse av foreldrestøtte fordelte seg tilnærmet likt i de tre registreringskategoriene.

Kjønn

I utvalget var det noen flere gutter enn jenter, 55 og 45 prosent. Dette tilsvarer kjønnsfordelingen i ot-populasjonen. Ser vi på hver enkelt registreringskategori, varierer gutte- og jenteandelen noe. Guttene var sterkest representert i kategorien tilrettelagt opplæring, noe som er i overensstemmelse med funn i andre undersøkelser (Grøgaard 1998). Vi fant også flest gutter blant ungdom uten tilbud, mens jenteandelen i arbeidsmarkedstiltak var litt høyere enn gutteandelen.

2.7 Ungdommenes vurdering

Vi skal se hva ungdom som hadde vært i arbeidsmarkedstiltak og ungdom som hadde hatt tilrettelagt opplæring mente om de to tilbudene, samt hvordan ungdom som hadde vært uten beskjeftigelse opplevde sin situasjon.

Ungdommens vurdering av arbeidsmarkedstiltak

Det virker som om det kan være mye å hente på oppfølging av ungdommene i praksisperioden. Ungdommen etterspurte bedre oppfølging, bare 30 prosent mente de var blitt fulgt godt opp av arbeidskontoret mens de var i praksis. Guttene fikk noe bedre oppfølging enn jentene, mens jentene rapporterer at de i større grad tok kontakt på egenhånd.

Når det gjaldt oppfølgingshyppigheten, var det bare hver fjerde ungdom som sa at de var blitt fulgt opp to ganger eller mer i løpet av perioden. Nesten 40 prosent kunne ikke huske at noen fra arbeidskontoret noen gang var innom arbeidsstedet, og hver fjerde ungdom mente at den eneste kontakten de hadde hatt med arbeidskontoret i praksisperioden, var på deres eget initiativ.

Om ungdommene ikke var fornøyde med oppfølgingen fra arbeidskontoret, var de desto mer fornøyde med den oppfølgingen de fikk fra arbeidsstedet, om det

så var fra sjefen eller fra andre ansatte. Nesten alle rapporterte at arbeidsmiljøet var trivelig, og at de kom godt ut av det med de andre ansatte.

Det har vært mye diskutert om kursstønadene har en incentiv-virkning, som kan medføre at ungdom kutter ut skolen og begynner i arbeidsmarkedstiltak. Stønadene blir *ikke* brukt som begrunnelse for å begynne i praksis av våre ungdommer. Langt viktigere for ungdommene er det at tiltaket ofte representerer et velkomment avbrekk fra skolen.

For over halvparten varte arbeidsmarkedstiltaket i mer enn fire måneder, og det var bare åtte prosent som avbrøt før fullført løp. Av de få som sluttet, oppgav hver fjerde at grunnen til avbruddet var at de hadde fått et bedre tilbud.

Vi vet at ungdommene velger tradisjonelt når det gjelder utdanning. Det samme ser ut til å være tilfellet når det gjelder arbeidsmarkedstiltak. Det var bare seks prosent av jentene som hadde praksisplass innenfor lager, tekniske fag/edb, industri, verksted og bygg, mot 50 prosent av guttene. Ser vi på pleie- og omsorgsarbeid, jobb i barnehage og innenfor skolefritidsordningen, var det motsatt. Førti-fire prosent av jentene befant seg i denne typen arbeidsmarkedstiltak, mens tilsvarende andel for guttene var tre prosent. Det var bare de ungdommene som hadde arbeidsmarkedstiltak i varehandelen som hadde mulighet for å treffe en ny kjæreste i samme situasjon på arbeidsstedet, om lag ti prosent av ungdommene var i den typen praksis, og det var eneste beskjeftigelse med like mange gutter som jenter.

Ut fra denne undersøkelsen er det ikke mulig å finne ut i hvilken grad de ansatte på arbeidskontorene prøvde å utfordre ungdom til å velge utradisjonelt, men over 80 prosent av ungdommene, like mange jenter som gutter, sa at det var blitt tatt hensyn til deres ønsker ved valg av tiltak, og de var fornøyde med arbeidsmarkedstiltaket de fikk. Det er kanskje ikke å forvente at disse ungdommene skal gå foran når det gjelder utradisjonelle yrkes- og utdanningsvalg.

Ungdommenes vurdering av tilrettelagt opplæring

Tilrettelagt opplæring ble vurdert svært positivt av dem som hadde mottatt tilbudet. Nesten ni av ti var fornøyde med det opplegget de hadde fått, og omtrent like mange opplevde at det var blitt tatt hensyn til deres ønsker og interesser ved valg av opplegg. Det var gjennomgående enighet om at opplegget var bra. Til tross for dette mente de *ikke* at tilrettelagt opplæring gav dem en ny opplevelse av læring, eller at tilretteleggingen hjalp dem i vesentlig grad til å få den utdanningen de ønsket seg.

Lengden på tilbudet så ut til å følge skoleåret, og over 70 prosent sa at tilbudet varte skoleåret ut eller varte fortsatt. Åtte av ti ungdommer gjennomførte den tilrettelagte opplæringen. De som sluttet, hadde i stor grad den samme begrunnelsen som i sin tid hadde vært årsaken til at de fikk tilbud om tilrettelagt opplæring: Skolen

evner ikke å fange deres interesse – fagene blir uinteressante og trivselen lav. For disse ungdommene ble tilbudet en repetisjon av, og ikke en kompensasjon for, tidligere nederlag.

Ungdommenes sterkeste innvending når det gjaldt tilrettelagt opplæring, handlet om at det tok alt for lang tid før de fikk tilbudet. To tredeler av ungdommene mente de ventet unødvendig lenge. Ungdommene var også misfornøyde med oppfølgingen, bare hver tredje var fornøyd.

Bare halvparten oppgav at de trivdes sammen med sine medelever. En ekstra belastning for mange var at de følte seg utenfor fordi de ikke gikk i vanlig klasse og ikke fulgte vanlig undervisning.

Ungdommenes vurdering av å være uten tilbud

De ungdommene som er blitt registrert uten tilbud av oppfølgingstjenesten, oppgir svært ulik tid på ledighetsperioden. Halvparten sier at de har vært uten tilbud mellom to måneder og ett år, og ytterligere ti prosent har vært uten tilbud i over ett år. Det er små forskjeller mellom jentene og guttene.

Hver tredje ungdom oppgir at de «ikke orket» som grunn for at de ikke umiddelbart begynte med noe nytt, en annen tredel at de ikke fikk tilbud, eller at de måtte vente til et nytt skoleår begynte. Tjue prosent sa at de trengte tid for å tenke seg om, resten oppgav sykdom, graviditet eller personlige problemer som årsaker.

Ungdommene brukte tiden ulikt. De som oppgav at de ikke orket å begynne på noe nytt, gjorde heller ikke noe spesielt, mens andre fylte ledighetsperioden med å prøve å finne ut hva de ville, prøvde å skaffe seg jobb eller hadde noen småjobber. Noen ganske få benyttet tiden til å forbedre karakterene sine, og gjennom det øke sjansen for å komme inn på den utdanningen de ønsket.

2.8 Analysemødel

Vi har til nå kartlagt hvordan avbruddsbeskjeftigelse, avbruddsårsaker, grad av hjelp i forbindelse med avbruddet, foreldrestøtte, karakterer og kjønn har fordelt seg på registreringskategoriene. I den videre analysen har vi valgt ut de samme variablene for å gjennomføre en logistisk regresjon. De tre registreringskategoriene *arbeidsmarkedstiltak*, *tilrettelagt opplæring* og *uten tilbud* er avhengige variabler, og utgjør tre resultatvariabler. Hver av resultatvariablene har de to andre som referansekategori.

Resultatene av analysen blir gjengitt i figur 2.6 der effektene vises med piler mellom avhengig og uavhengig variabel. Tabellgrunnlaget er gjengitt som vedlegg.

Figur 2.6 Logistisk regresjon med registreringskategoriene som avhengige variabler

	Arbeids- markeds- tiltak	Tilrette- lagt opp- læring	Uten tilbud	
Avbruddsbeskjeftigelse (ref.uten tilbud)				Ingen signifikant effekt
Utdanning				Ingen signifikant effekt
Praksis				Ingen signifikant effekt
Jobb	→	→		Jobb før registrering har positiv effekt på arbeids- markedstiltak, og negativ effekt i forhold til å bli registrert uten tilbud
Avbruddsårsak (ref.annet)				
Push				Ingen signifikant effekt
Pull	→	→		"Pull" – at noe trekker, har positiv effekt på arbeids- markedstiltak, negativ effekt på å bli registrert uten tilbud.
Ikke fått/mottatt hjelp=1	→		→	Å ikke få tilbud om/ikke motta hjelp har negativ effekt på arbeidsmarkeds- tiltak, positiv på å bli registrert uten tilbud.
Kjønn, gutt=1				Ingen signifikant effekt
Opplevelse av foreldrestøtte=1				Ingen signifikant effekt
Karakterer 1-3				Ingen signifikant effekt

De tre kolonnene til høyre i figur 2.6, *Arbeidsmarkedstiltak*, *Tilrettelagt opplæring* og *Uten tilbud* er de tre avhengige variablene. De uavhengige er plassert nedover på venstre side av figuren. *Avbruddsbeskjeftigelse* har *uten tilbud* som referansekategori og *utdanning*, *praksis* og *jobb* er gjort om til dummyvariabler. I *avbruddsårsak* er *push* og *pull* gjort om til dummyvariabler, og alle andre begrunnelser er referansekategori. *Ikke fått/mottatt hjelp* sammenliknes med dem som har mottatt hjelp. *Kjønn* og *foreldrestøtte* har bare to verdier, og *karakterer* er en kontinuerlig variabel som går fra 1–3. Pilene mellom uavhengige og avhengige variabler markerer signifikante effekter (signifikantnivå 0,05). Stiplet pil markerer at

effekten var negativ, det vil si at variabelen reduserer sannsynligheten for at ungdommen ender med en beskjeftigelse tilsvarende den avhengige variabelen. Sammenhengende pil markerer at effekten er positiv, og sannsynligheten øker.

Det er kjørt tre analyser der de avhengige variablene har vært henholdsvis arbeidsmarkedstiltak, tilrettelagt opplæring og uten tilbud. Figuren viser resultatet av de tre analysene samlet.

Arbeidsmarkedstiltak som resultat: Det er tre forhold som ser ut til å innvirke på sannsynligheten for at ungdom fikk arbeidsmarkedstiltak i registreringsperioden. For det første har det betydning om de var i jobb før registreringen. Også opplevelsen av at arbeidsmarkedstiltak ble opplevd som attraktivt økte sannsynligheten for å tilhøre denne kategorien. Det tredje forholdet der vi finner en signifikant effekt, er i hvilken grad ungdommene har fått tilbud om og mottatt hjelp etter avbruddet. Å ikke ha fått hjelp har en negativ effekt, og minsker dermed sannsynligheten for å være i arbeidsmarkedstiltak i registreringsperioden.

Tilrettelagt opplæring som resultat: Ingen av de forholdene som er valgt ut viser signifikante utslag som kan være med og forklare at ungdom får tilrettelagt opplæring.

Uten tilbud som resultat: Vi finner at de samme forholdene som økte sannsynligheten for å være i arbeidsmarkedstiltak, minsker sannsynligheten for å være uten tilbud. Også for ungdom uten tilbud ser det ut som det er av betydning å være i jobb før registreringen, jobb ser ut til å redusere sannsynligheten av å ende uten tilbud. Man kunne tenke seg at enkelte ungdommer ville oppleve det som behagelig å være uten tilbud, sammenliknet med å måtte jobbe eller gå på skolen. Slik ser det ikke ut til å være, effekten av variabelen som antyder dette som årsak til brudd er negativ, noe som minsker sannsynligheten for å tro at ungdom ønsker å være uten tilbud. Den siste variabelen som så ut til å ha effekt, var manglende hjelp. Ungdom som i liten grad opplevde at de hadde fått hjelp, hadde økt sannsynlighet for å ende opp uten tilbud.

2.9 Registreringsperioden avsluttet – og hva så?

Vi vet hva som førte ungdommene inn i de ulike registreringskategoriene. Vi skal se hvor de ender opp etter at registreringsperioden er over. I hvilken grad førte arbeidsmarkedstiltaket eller tilrettelagt opplæring til at ungdommene gikk tilbake til den beskjeftigelsen de hadde på forhånd, og i hvilken grad medførte det en kursending? Hvordan gikk det med de ungdommene som *ikke* fikk eller tok imot hjelp – forble de ledige eller fikk de noe å gjøre?

For oversiktens skyld ser vi først på ungdomsgruppa samlet. Tabell 2.3 viser andelene som var i utdanning, arbeidsmarkedstiltak, jobb og ledige før avbruddet (avbruddsbeskjeftigelse), og andelene i de ulike beskjeftigelsene etter registreringsperioden (etterbeskjeftigelse).

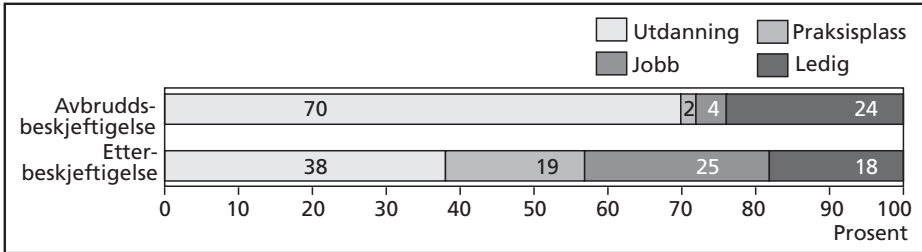
Tabell 2.3 Andelene i utdanning, arbeidsmarkedstiltak, jobb og ledige i avbruddsbeskjeftigelse og etterbeskjeftigelse. N=618. Prosent

	Avbruddsbeskjeftigelse	Etterbeskjeftigelse	Differanse før/etter
Utdanning	78	38	-40
Arbeidsmarkedstiltak	2	12	10
Jobb	5	28	23
Ledig	15	22	7
Totalt	100	100	0

Andelen i utdanning har sunket fra 78 til 38 prosent. Alle andre beskjeftigelser har økt andelen etter registreringsperioden. I særlig grad gjelder det andelen i jobb før og etter registrering, som har økt med 23 prosentpoeng.

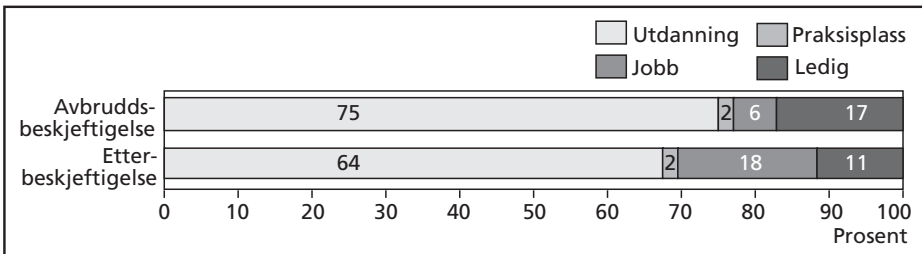
Det mest slående er at utdanningsdelen har sunket kraftig, og at andelen i jobb har hatt en vesentlig økning. I fortsettelsen ser vi på fordelingen slik den fremkommer når vi betrakter registreringskategoriene atskilt. Figur 2.7 viser andelene i utdanning, praksisplass, jobb og blant de ledige før og etter *arbeidsmarkedstiltak* i registreringsperioden, figur 2.8 viser andelene før og etter *tilrettelagt opplæring*, mens figur 2.9 presenterer andelene i de ulike beskjeftigelsene før og etter registreringsperioden for dem som var *uten tilbud*.

Figur 2.7 Andelene i utdanning, arbeidsmarkedstiltak, jobb og ledige i avbruddsbeskjeftigelse og etterbeskjeftigelse. Ungdom registrert i arbeidsmarkedstiltak. N=254. Prosent

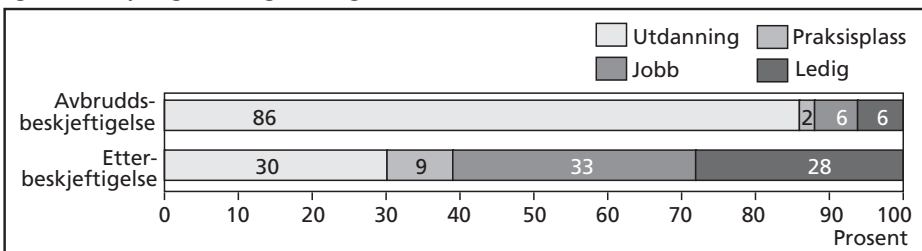
Før avbruddet som medførte tilbud fra arbeidsmarkedsetaten var sju av ti ungdommer under utdanning. Etter arbeidsmarkedstiltaket var andelen sunket til 38 prosent. To av ti (19 prosent) fikk et nytt arbeidsmarkedstiltak i etterkant. Før avbruddet var andelen i arbeid bare fire prosent, etter arbeidsmarkedstiltaket hadde andelen økt til 25 prosent. Andelen ledige hadde gått noe ned, fra 24 til 18 prosent.

Figur 2.8 Andelene i utdanning, arbeidsmarkedstiltak, jobb og ledige i avbruddsbeskjeftigelse og etterbeskjeftigelse. Ungdom registrert med tilrettelagt opplæring. N=83. Prosent

Andelen som var i utdanning for tilrettelagt opplæring var 75. Denne andelen sank med elleve prosentpoeng og var 64 prosent etter registreringsperioden. Det var like mange i praksis før og etter tilrettelagt opplæring, men det har ikke særlig betydning, for andelen var lav, bare to prosent. Det var en større andel i jobb etter registreringsperioden med tilrettelagt opplæring enn før, økningen var på tolv prosentpoeng. Andelen ledige var blitt redusert, andelen før tilrettelagt var 17 prosent, mens elleve prosent var ledige i etterkant.

Figur 2.9 Andelene i utdanning, arbeidsmarkedstiltak, jobb og ledige i avbruddsbeskjeftigelse og etterbeskjeftigelse. Ungdom registrert uten tilbud. N=286. Prosent

Andelen i utdanning før registrering *uten tilbud* var 86. Andelen ble redusert med nesten to tredeler, til 30 prosent. Andelen i praksis økte noe, fra to til ni prosent. Andelen i jobb etter registreringsperioden var 33 prosent, mens tilsvarende andel før registrering var seks prosent. Andelen ledige hadde økt med 22 prosentpoeng, fra seks til 28 prosent.

Tabell 2.3 viste at det var en langt større andel i utdanning før registreringsperioden enn etter. Andelen i jobb økte mest, men også andelen i arbeidsmarkedstiltak og ledige økte.

Når vi ser på de enkelte registreringskategoriene, er tilrettelagt opplæring, ikke overraskende, den registreringskategorien som har den høyeste utdanningsandelen etter registreringsperioden. Men selv innenfor kategorien tilrettelagt opplæring ble ikke utdanningsandelen opprettholdt på samme nivå som før avbruddet.

Sammenlikner vi de tre registreringskategoriene i forhold til andelen i jobb etter registrering, er det kategorien uten tilbud som har den høyeste andelen, 33 prosent. Det er også denne kategorien som har den høyeste andelen ledige etter avsluttet registreringsperiode.

Tilbake til start eller ny kurs?

Fram til nå har vi konsentrert oppmerksomheten om *fordelingen* av de ulike beskjeftigelsene før og etter registreringsperioden. Analysen har ikke kunnet fortelle oss noe om hvilke ungdommer som gjorde hva. I fortsettelsen ser vi på etterbeskjeftigelse i forhold til avbruddsbeskjeftigelse. Med bakgrunn utdanning som avbruddsbeskjeftigelse,² sammenlikner vi de tre registreringskategoriene og viser hva ungdom som var i utdanning før avbruddet fortsetter med etter at registreringsperioden er over (tabell 2.4).

Tabell 2.4 Etterbeskjeftigelse for ungdom med utdanning som avbruddsbeskjeftigelse etter registreringskategori. N=479. Prosent

Registreringskategori	Etterbeskjeftigelse				
	Utdanning	Praksis	Arbeid	Ledig	Totalt
Arbeidsmarkedstiltak	43	16	27	14	100
Tilrettelagt opplæring	69	3	19	9	100
Uten tilbud	33	10	31	26	100
Totalt	41	12	28	19	100

Arbeidsmarkedstiltak: Førtitre prosent av ungdommene som var i utdanning før arbeidsmarkedstiltaket gikk tilbake til utdanning etter at tiltaket var avsluttet. Seksten prosent forble/fortsatte i arbeidsmarkedstiltak (enten var ikke tiltaket avsluttet på undersøkelsestids-

² Det er bare utdanningsgruppa som har stor nok N til at det gir mening å sammenlikne beskjeftigelse før og etter tiltak.

punktet, eller de fikk et nytt tiltak), 27 prosent begynte å jobbe og for 14 prosent ble praksisperioden avløst av ledighet.

Tilrettelagt opplæring: Sekstini prosent av dem som var i utdanning før de fikk tilbud om tilrettelagt opplæring, fortsatte i utdanning etterpå. Om lag hver femte begynte å jobbe, og for ni prosent fører ikke tilrettelagt opplæring til annet enn ledighet.

Uten tilbud: Det var bare 33 prosent av dem uten tilbud som kom tilbake i utdanning. Andelen som begynte å jobbe, var omtrent like stor (31 prosent). Hver tiende ungdom fikk arbeidsmarkedstiltak, og hver fjerde fortsatte å være uten beskjeftigelse.

Når vi konsentrerer oppmerksomheten bare om ungdom som var i utdanning før registreringsperioden og følger dem «gjennom» denne perioden og over i ny beskjeftigelse, finner vi at det var de som hadde fått tilrettelagt opplæring som i første rekke gav skolen en ny sjanse, men også de som i registreringsperioden hadde hatt arbeidsmarkedstiltak gikk i noen grad tilbake til skolen.

Kategorien *utdanning* innbefatter alle skoleslag. Som vi tidligere har kommentert, var det mange ungdommer i andre skoleslag enn videregående (særlig folkehøgskole) før registrering. Etter registreringsperioden fylles utdanningskategorien først og fremst med elever i videregående opplæring. Det viste seg at mange av disse fikk tilrettelagt opplæring, og at tilretteleggingen varte over tid. Det kan se ut som folkehøgskole før registrering ble byttet ut med tilrettelagt opplæring i etterkant.

Tilrettelagt opplæring var mest effektivt for å sikre at ungdom ikke gikk fra utdanning til ledighet. For de ungdommene som byttet utdanning med jobb, så det ikke ut til å være av avgjørende betydning om de hadde hatt arbeidsmarkedstiltak eller om de hadde vært uten tilbud i registreringsperioden. Faktisk var det en tendens til at ungdom som ikke hadde fått tilbud i registreringsperioden rekrutterte arbeidsmarkedet i størst grad. Men selv om mange klarte å gå fra ledighet til beskjeftigelse, har manglende tilbud også en klar kostnad – mange av ungdommene som ikke fikk tilbud i registreringsperioden forble ledige, og de kom i minst grad tilbake til utdanning.

Ungdommene ble spurt om grunnen til at de valgte som de gjorde etter at registreringsperioden var avsluttet (vises ikke i tabellene). Av ungdom som hadde vært i arbeidsmarkedstiltaket, var det 40 prosent som oppgav at de fikk begynne med noe som interesserte dem, og utdanning var den foretrukne beskjeftigelsen for to av tre. Den siste tredelen som fikk en beskjeftigelse i samsvar med sitt ønske, startet opp i jobb etter arbeidsmarkedstiltaket.

Halvparten av ungdommene som kom fra tilrettelagt opplæring, fikk begynne med det de helst ville. Ønskebeskjeftigelse fordelte seg både på utdanning og jobb, men langt de fleste hadde ønsket og fått begynne i utdanning.

Ungdom som hadde vært registrert uten tilbud, var blant dem som i minst grad fikk oppfylt sine ønsker. Bare hver tredje oppgav at interessen fikk styre valget. Ungdommene fordelte seg på utdanning og jobb som foretrukket beskjeftigelse, etter samme mønster som ungdom som hadde hatt arbeidsmarkedstiltak.

2.10 Oppsummering

I dette kapitlet har vi først sammenliknet begynnerbeskjeftigelse og avbruddsbeskjeftigelse. Dernest har vi kartlagt hvordan avbruddsbeskjeftigelse, avbruddsårsak, hjelp, foreldrestøtte, karakterer og kjønn fordeler seg i forhold til registreringskategoriene. Ved hjelp av logistisk regresjon har vi undersøkt om det kan sannsynliggjøres at disse forholdene har effekt på de tre variablene arbeidsmarkedstiltak, tilrettelagt opplæring og uten tilbud. Kapitlet har også en gjennomgang av hva ungdommene syntes om tilbudet de hadde hatt, en gjennomgang av hvordan de mente registreringsperioden hadde fungert, og hvilken beskjeftigelse de startet opp med etter registreringsperioden.

Beskjeftigelse før bruddet sammenliknet med hva ungdommene startet opp med etter ungdomsskolen, viser at utdanningsandelen er redusert, og ledigheten er økt tilsvarende. Andelen i videregående opplæring er imidlertid redusert langt mer enn utdanningsandelen som helhet. Det ser ut til å være ungdom i utvalget som først og fremst vil være i skolen, og som prøver ulike utdanningsalternativer.

Hjelpen ungdommene har fått kjennetegnes ved at oppfølgingstjenesten er aktiv i omtrent halvparten av sakene. Arbeidsetaten yter mest hjelp til ungdom før praksisplassering, og rådgiverne i videregående skole og PPT er mest aktive i forhold til de ungdommene som får tilrettelagt undervisning, men det ytes også hjelp på «tvers» av tiltakene.

Ungdommene vurderer hjelpen de får fra de ulike instansene noe ulikt, og de er mest fornøyd med hjelpen fra PPT. Det er noe overraskende, for PPT er inne i en rekke saker som ikke fører til noen form for hjelpetiltak.

Arbeidsmarkedstiltak

Det er tre forhold som ser ut til å innvirke på om ungdom oftere fikk arbeidsmarkedstiltak i registreringsperioden. For det første hadde det betydning om de var i jobb før registreringen. Det er sannsynlig at disse ungdommene er sterkt orientert mot arbeidsmarkedet, så når de ikke får fortsette i den jobben de er i, søker de seg til arbeidsmarkedsetaten med ønske om tiltak.

Også opplevelsen av at arbeidsmarkedstiltak representerte noe attraktivt, økte sannsynligheten for å tilhøre denne kategorien. Det er sammenfall mellom den sammenhengen vi fant mellom avbruddsårsak og registreringskategori i den bivariate analysen og effekten av variabelen i den multivariate analysen. Det har vært reist spørsmål om ungdom velger arbeidsmarkedstiltak fremfor skole på grunn av kursstønaden. Det kunne tenkes at tiltrekningseffekten vi fant nettopp kunne forklares med at ungdommene ønsket kursstøtten. Dette viste seg imidlertid ikke å være tilfellet. Ønsket om arbeidsmarkedstiltak ble begrunnet i ønsket om å gjøre noe annet enn å gå på skolen, ikke i ønsket om kursstønaden.

Det tredje forholdet der vi fant en signifikant effekt, var når det gjaldt i hvilken grad de hadde fått tilbud om, eller mottatt, hjelp. Å ikke ha fått hjelp hadde en negativ effekt, og minsket dermed sannsynligheten for å være i arbeidsmarkedstiltak i registreringsperioden. Vi har i forbindelse med den bivariate analysen konkludert med at det var ungdom som hadde fått tiltak som var «hjelpvinnerne». De både uttrykte behov for, mottok, og sa seg i større grad enn resten av ungdommene fornøyde med hjelpen de hadde fått i forbindelse med praksisplassplasseringen, men de opplevde i liten grad å bli fulgt opp i løpet av tiltaket.

Når det gjaldt hvilken bransje arbeidsmarkedstiltakene hadde vært knyttet til, var guttene stort sett innenfor lager, tekniske fag/edb, industri, verksted og bygg, mens jentene var i pleie- og omsorgsarbeid og jobbet i barnehage eller innenfor skolefritidsordningen.

Ungdommene trivdes stort sett svært godt på arbeidsplassen, og de opplevde å få god oppfølging både av arbeidsgiver og fra andre ansatte. De opplevde imidlertid at arbeidsmarkedsetaten fulgte lite opp i løpet av tiltaket, og rapporterte at de hadde lite kontakt med etaten i praksisperioden.

Ungdom vokser på å være i praksis. Hver femte ungdom sa de var blitt mer modne og motiverte i løpet av perioden. Arbeidsmarkedstiltak ser ut både til å fungere som et nødvendig og ønsket avbrekk fra utdanning, og til å medføre at ungdommene utvikler seg og modnes. For ungdom med denne utviklingen, blir arbeidsmarkedstiltaket en nødvendig omvei på veien tilbake til utdanning.

Tilrettelagt opplæring

Ingen av de forholdene vi så på i analysen viste signifikante utslag som kunne forklare at ungdom fikk tilrettelagt opplæring. Det var i særlig grad prestasjonsnivå, karakterer fra ungdomsskolen og en positiv holdning til utdanning fra foreldrenes side vi hadde ventet ville økt sannsynligheten for å få tilrettelagt opplæring som hjelpetiltak. Når vi ikke finner rapporterbare forskjeller i den bivariate analysen, og heller ingen effekt i den multivariate, viser det at karakterer og foreldrestøtte ikke

er bestemmende for hvilken registreringskategori ungdommene rekrutterer til. Det er derimot ikke grunnlag for å si at disse forholdene ikke har effekt i forhold til hvem som blir registrert.

Tilrettelagt opplæring er i stor grad tilpasset den enkelte ungdom, noe som automatisk fører til mange ulike varianter. De kombinerte oppleggene inkluderer både en opplæringsdel og en arbeidsdel, og skiller seg i vesentlig grad fra de mer spesialpedagogiske tilbudene tilrettelagt i en klasseromssituasjon. Ungdommens «dom» over tilbudene de har fått er stort sett positiv, men de ønsket seg at tilbudet skulle kommet før.

Det ser ut som om kostnaden ved de tilrettelagte tilbudene er det sosiale. Ungdommene trivdes med opplegget, men ikke alltid med medelevene. Grunnen kan være at det er vanskelig å få tilhørighet til en gruppe eller klasse når det faglige tilbudet er delvis forankret utenfor klasserommet.

Tilrettelagt opplæring ser, i langt større grad enn arbeidsmarkedstiltak, ut til å være en tilstand og ikke et avgrenset tilbud. Tilrettelagt opplæring varer over tid, og tiltaket representerer en hjelp og støtte ungdommen trenger for å klare å *motta* opplæring, snarere enn å være et avbrekk for å komme tilbake til utdanning.

Uten tilbud

Vi fant at de samme forholdene som økte sannsynligheten for å være i tiltak, minsket sannsynligheten for å være uten tilbud, og omvendt. For ungdom uten tilbud så det ut som det var av betydning å være i jobb før registreringen, ved at det reduserte sannsynligheten for å være uten tilbud i registreringsperioden. Det var imidlertid bare et fåtall ungdommer som var i jobb før perioden uten tilbud, så utslaget for ungdomsgruppa er lite.

Å være uten tilbud ble ikke opplevd som en ønsket og attraktiv kategori å bli registrert i, og det å ønske seg til noe, reduserte muligheten for å være uten tilbud i registreringsperioden. Gjennomgående for alle tre kategorier var at ungdommene oppgav at de hadde gått lei eller at utstøttingsmekanismer var årsak til bruddet. Ungdom som rekrutterte kategorien uten tilbud, kom i noe større grad enn resten av ungdommene fra skolen. Det ser ut som det kan være en sammenheng mellom utstøttingsmekanismene i skolen og det å ende opp uten tilbud.

Manglende hjelp økte også sannsynligheten for å bli registrert uten tilbud. Det er imidlertid ikke nødvendigvis de som blir gående uten tilbud som er minst motiverte for hjelp, men de krever mye og avviser hjelp oftere enn de andre ungdommene. En liten andel i hver gruppe rapporterte om personlige forhold som årsak til bruddet. Det er noen flere med denne begrunnelsen blant dem uten tilbud enn i de to andre kategoriene. Det er derfor sannsynlig at dette er en gruppe med stort

hjelpebehov. At hjelpen til denne gruppa i større grad enn for de andre kommer fra PPT, underbygger denne antakelsen. PPT har kartleggings- og oppfølgingsansvar for de elevgruppene man forventer i minst grad kan nyttiggjøre seg vanlige undervisningsopplegg.

Svært mange av ungdommene som var uten tilbud i registreringsperioden, oppgav at grunnen for ikke å starte opp i en beskjeftigelse igjen, var at de ikke orket. Å få disse ungdommene tilbake i beskjeftigelse er først og fremst et spørsmål om å motivere dem. De oppgir at de ønsker beskjeftigelse, men at de i liten grad opplever å ha fått tilbud som møter dem på deres interesser, og de opplever i mindre grad enn resten av ungdommene at hjelpen har «passet».

Ulikhet som felles kjennetegn

Det eneste felles kjennetegn for de tre kategoriene er at de er svært forskjellige. Arbeidsmarkedstiltak er et tidsavgrenset tilbud som i stor grad representerer et velkomment avbrekk. Ungdommen trives og modnes. Tilrettelagt opplæring kan i større grad karakteriseres som en tilstand – en type hjelp og støtte ungdommen trenger over tid.

Det ser ut til at ungdommene i stor grad begynte i utdanning etter registreringsperioden, forutsatt at *interessen* fikk styre valget. Det gjaldt uansett hvilken registreringskategori de hadde tilhørt, men ungdom som hadde hatt tilrettelagt opplæring, fikk i størst grad ønsket sitt oppfylt. Stor tilslutning til utdanning må likevel ikke overskygge vår andre observasjon, at en del ungdommer primært ønsket jobb, og fikk jobb etter registreringsperioden. Et tredje poeng er at nesten ingen ønsket å *ikke* ha noe å gjøre. Likevel var i overkant av hver femte ungdom uten beskjeftigelse da registreringsperioden var over.

Kapittel 3 På rett vei?

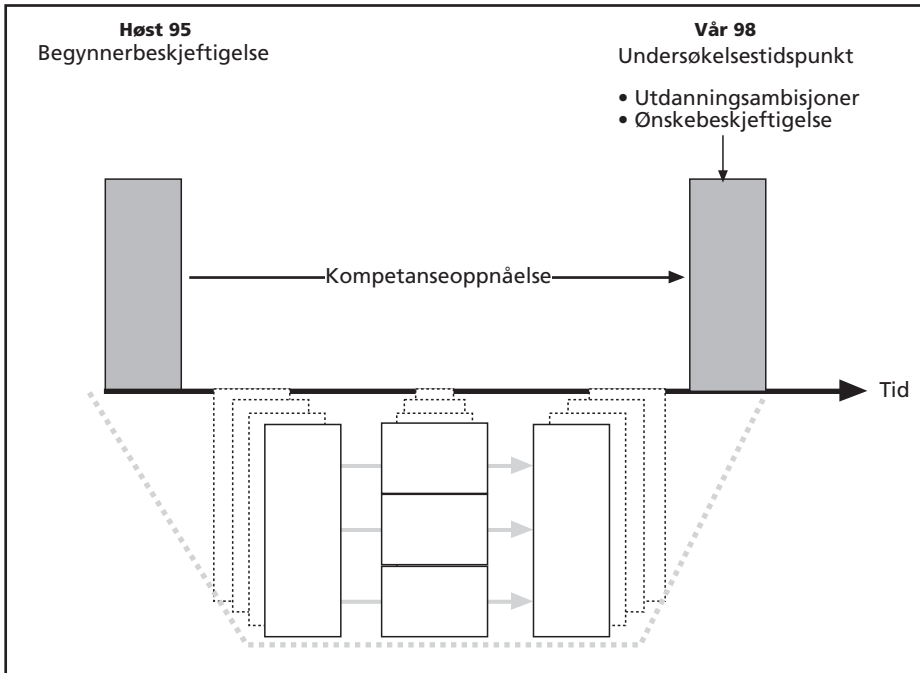
Innføringen av Reform 94 er som kjent blitt fulgt opp av en sterk satsing på undervis-evalueringer av reformen. Fafo har siden 1994 evaluert ulike sider ved oppfølgingstjenesten, blant annet har vi sett på organisering av tjenesten og samarbeid med andre instanser (Egge, Midtsunstad 1997), rekruttering og gjennomstrømning, ungdommenes hjelpebehov og tiltakenes utforming. (Grøgaard 1997, Egge 1998). Vi vil kort referere noen av funnene som henspiller direkte på ungdomsgruppa.

Grøgaard finner at ungdom registrert i oppfølgingstjenesten skiller seg fra ordinære skoleelever ved at de har en mer negativ holdning til pedagogikk, en løse-
re tilknytning til og lavere trivsel på skolen, og ved at de er mer skeptiske til skolens betydning både generelt og i forhold til egne framtidsutsikter. I gruppa er det, ikke overraskende, flere med svakt karaktergrunnlag fra ungdomsskolen, og færre som har drahjelp i familie eller venneflokk til å gjennomføre en treårig videregående utdanning. Disse funnene er i tråd med hva utdanningsforskningen tidligere har beskrevet.

I tillegg til denne gruppa, som kan betegnes som klassisk drop-out, identifiseres en gruppe elever med skoleprestasjoner *over* gjennomsnittet. Forklaringen på at disse ungdommene ikke gjenfinnes i skolen, er at de er orientert mot lønnsarbeid. Deres farvel til skolen forstås da som at den skjer ut fra styrke.

I en kvalitativ studie av 16 ungdommer i oppfølgingstjenesten (Egge 98) fant man i tillegg at svært mange av disse ungdommene slet med forhold utenfor skolen, som medførte at det meste av deres energi i en periode gikk med til å holde orden på livet. Det ble lite igjen til å følge opp skole eller klare seg over tid i en jobb. Dette behøvde imidlertid ikke å være en permanent tilstand, og graden av vellykket hjelp var avhengig av om hjelpen ble tilbudt når ungdommene var i stand til å ta den imot.

Vi vil i dette kapittelet prøve å bli bedre kjent med ungdommene i undersøkelsen. Gjennom kunnskap om deres skolekarriere, utdanningsnivå, jobberfaring, ønsker og ambisjoner, vil vi prøve å finne kriterier som identifiserer de ungdommene som har lyktes med å få stabil skolegang eller fast tilknytning til arbeidslivet. Modellen gir en skjematisk fremstilling av kapitteles innhold og analysegrunnlag.

Modellforklaring:

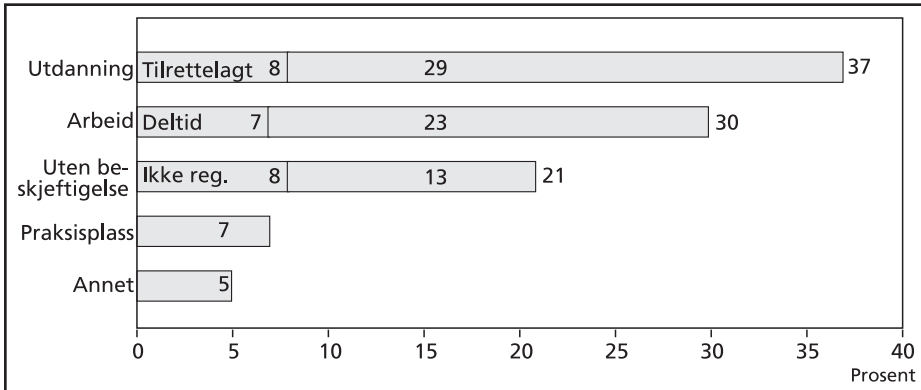
Det er bare elementene som er fremhevet i modellen som inngår i analysen i dette kapitlet, først og fremst begynnerbeskjeftigelse og beskjeftigelse på undersøkelsestidspunktet. Oppnådd kompetanse i perioden er markert ved en pil som går mellom de to observasjonstidspunktene. Både i hvilken grad ungdommene er beskjeftiget med det de ønsker å gjøre (ønskebeskjeftigelse) og ambisjoner i forhold til utdanning i videregående, er forhold knyttet til undersøkelsestidspunktet. I modellen er derfor disse variablene plassert på undersøkelsestidspunktet.

3.1 Hva gjorde ungdommene våren 98?

Ungdommene i undersøkelsen var rettselever på undersøkelsestidspunktet. Med det menes at de fortsatt hadde en lovfestet rettighet knyttet til videregående opplæring. Vi var interessert i å finne ut hvor mange som benyttet denne retten. Figur 3.1 viser hva ungdommene gjorde våren 1998.

Det var bare litt mer enn hver tredje ungdom i vårt utvalg som benyttet utdanningsretten på undersøkelsestidspunktet. Noen færre, men fortsatt en vesentlig andel, var i jobb. Hver femte ungdom oppgav å være uten noen form for beskjeftigelse våren 98.

Figur 3.1 Beskjeftigelse våren 1998, tre år etter avsluttet grunnskole. N=622. Prosent

Av de 37 prosentene som var i utdanning, fulgte nesten fire av fem vanlig undervisning i videregående skole. Den siste femdelen fikk tilrettelagt opplæring.

Inkludert i andelen som jobbet er både de som oppgav at de jobbet heltid og de som oppgav at de var i deltidsjobb. Det var tre av fire som jobbet heltid, mens den siste firedelen jobbet mindre enn 30 timer i uka. (Ungdom som var i utdanning og jobbet ved siden av, er *ikke* inkludert).

Sju prosent av ungdommene hadde praksisplass våren 98. Omtrent halvparten av disse ungdommene (vises ikke i figur 3.1) var registrert så tett opp til undersøkelsestidspunktet at registreringsperioden de rapporterte fra var sammenfallende med beskjeftigelse våren 98.

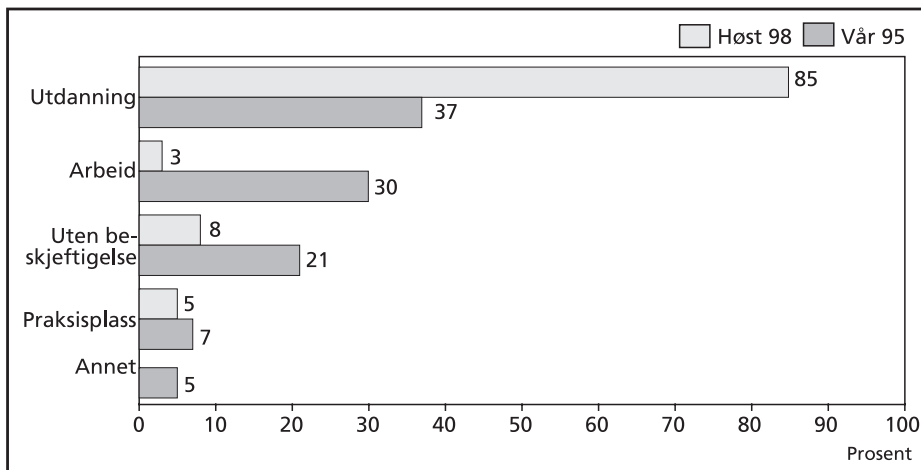
Av de 21 prosentene uten beskjeftigelse, hadde nesten to av tre meldt seg arbeidsledige; den siste tredelen hadde ikke registrert seg på arbeidskontoret. Fem prosent gjorde noe «annet» våren 1998.

Hva gjorde de ungdommene som oppgav *annet* på beskjeftigelse? Ikke var de i utdanning, ikke i praksisplass og ikke i jobb. De definerte seg heller ikke som ledige. Vi ba dem presisere hva «annet» innebar, og fant at det for guttenes vedkommende i stor grad var militæret. De fleste i denne kategorien var imidlertid jenter, og deres hovedbegrunnelse for ikke å være i skole eller jobb var graviditet eller omsorg for barn. Utover dette var det ingen rapporterbare forskjeller mellom jentenes og guttenes beskjeftigelse.

Store forskjeller i beskjeftigelse høsten 95 og våren 98

Vi spoler tiden nesten tre år tilbake fra undersøkelsestidspunktet, til høsten etter avsluttet 9. klasse, og sammenlikner beskjeftigelse høsten 95, begynnerbeskjeftigelse, med våren 98.

Figur 3.2 Begynnerbeskjeftigelse høsten 95 og beskjeftigelse på undersøkelsestidspunktet våren 98. N=622. Prosent

Åttifem prosent av ungdommene begynte i en eller annen form for utdanning etter avsluttet 9. klasse. Andelen på undersøkelsestidspunktet var 37 prosent. Åtte prosent av utvalget hadde enten jobb (tre prosent) eller var i praksisplass (fem prosent) høsten etter 9. klasse. Praksisplassandelen er omtrent den samme i 98, men andelen i jobb er økt til 30 prosent. Andelen ledige i 95 var åtte prosent, mens det på undersøkelsestidspunktet var 21 prosent som var uten beskjeftigelse. Ingen oppgav «annet» som beskjeftigelse høsten 95.

Sammenlikner vi begynnerbeskjeftigelse høsten 95 med beskjeftigelse på undersøkelsestidspunktet, er endringene påfallende. Utdanningsandelen har sunket til under det halve, fra 85 til 37 prosent. Til tross for at ungdommene hadde utdanningsrett, hadde de tre årene etter avsluttet 9. klasse ført ungdom *bort fra utdanning* og ikke *inn i utdanning*.

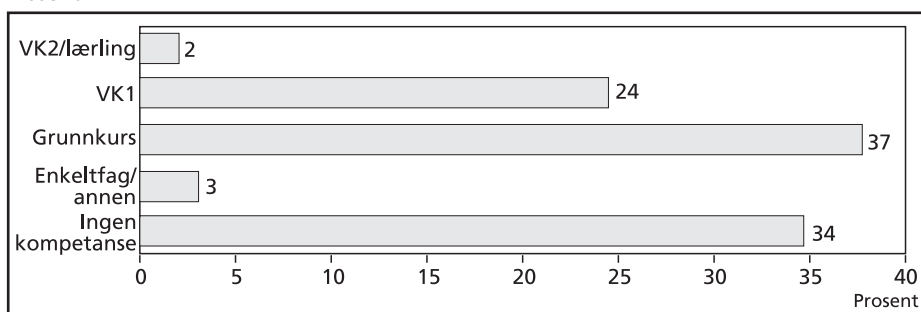
Vi vet fra figur 3.1 at omtrent en femdel av elevene mottok tilrettelagt opplæring i 98. Når det gjelder høsten 95, oppgav så og si alle at de fulgte ordinær undervisning på grunnkurs. Andelen i *ordinær undervisning* har dermed endret seg mer enn andelen under opplæring totalt (fra 85 til 29 prosent).

Ungdom har i løpet av perioden rekruttert arbeidsmarkedet i vesentlig grad, men ikke tilstrekkelig til å fange opp frafallet i utdanning. Ungdomsgruppa uten beskjeftigelse er tredoblet. Bare andelen med tilbud om praksisplass er tilnærmet lik på de to tidspunktene, rundt seks prosent.

3.2 Oppnådd kompetanse

Undersøkelsen ble foretatt rett før skoleslutt våren 98. Forutsatt at de som var under utdanning på undersøkelsestidspunktet klarte å fullføre det kurset de holdt på med, finner vi den samlede kompetansen i ungdomsgruppa våren 98 ved å summere kursnivå til ungdom innenfor utdanningssystemet og tidligere oppnådd kompetanse hos dem som på undersøkelsestidspunktet var utenfor utdanningssystemet.

Figur 3.3 Kompetanse fra videregående opplæring tre år etter avsluttet ungdomsskole. N=617. Prosent

En av tre (34 prosent) hadde ikke oppnådd noen kompetanse fra videregående utdanning tre år etter avsluttet ungdomsskole. Om lag samme andel (37 prosent) av ungdommene hadde gjennomført grunnkurs. Hver fjerde (24 prosent) hadde VK1 og bare to prosent fulgt normert løp.

Hovedregelen er at utdanningsretten på tre år må tas ut i løpet av fire år. Alle som våren 98 ikke hadde oppnådd noen formell kompetanse, samt de som bare hadde gjennomført grunnkurs eller delkompetanse, var for sent ute til å kunne oppnå full yrkes- eller studiekompetanse innenfor fireårsperioden. *Til sammen utgjør dette 74 prosent av utvalget.* For disse ungdommene ser tiden ut til å ha spist opp retten.

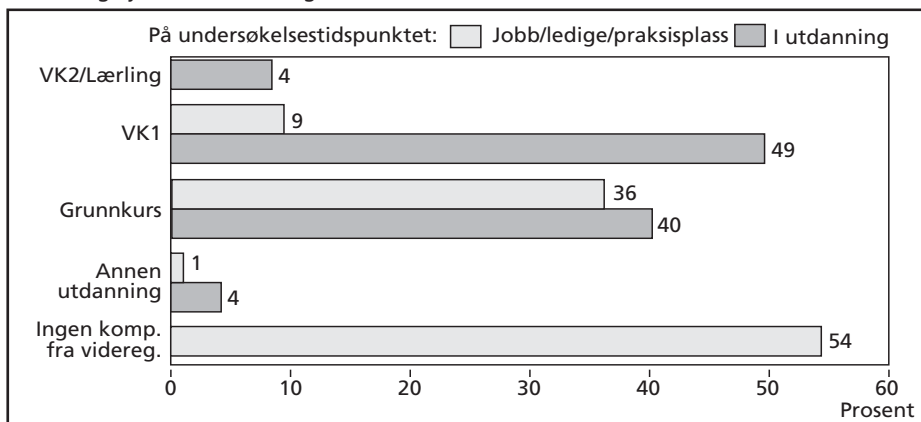
Ungdom som har fulgt normalt utdanningsløp, vil våren 98 enten være på slutten av sitt første år i lære, (eventuelt VK2 på yrkesfag) eller være i ferd med å avslutte VK2 og få studiekompetanse. I vårt utvalg gjaldt dette bare to prosent.

Ulik kompetanse blant ungdom innenfor og utenfor utdanningssystemet

Figur 3.3 viste utdanningsnivået for hele gruppa. I fortsettelsen ser vi på hvor i utdanningsløpet ungdommene som var innenfor utdanningssystemet faktisk befant seg, og sammenlikner med utdanningskompetansen de som var utenfor utdanningssystemet hadde. For ungdom som ikke var i utdanning på undersøkelsestidspunktet,

var videregående kurs 1 (VK1) maksimalt utdanningsnivå. Figur 3.4 viser utdanningsnivået i de to gruppene, der ungdom i utdanning våren 98 utgjør den ene gruppa, og de som jobbet, var i praksisplass eller var ledige på undersøkelsestidspunktet, den andre.

Figur 3.4 Kompetanse for ungdom innenfor utdanningssystemet og ungdom utenfor utdanningssystemet. N=225 og N=392. Prosent

Det er om lag åtte prosent av de ungdommene som på undersøkelsestidspunktet var innenfor utdanningssystemet som er «i rute», i den forstand at de enten går i VK2 eller har lære plass. Halvparten av dem som var i utdanning (49 prosent), gikk på VK1, og noen færre (40 prosent) gikk på grunnkurs.

Over halvparten (54 prosent) av ungdommene som var utenfor utdanningssystemet var uten noen form for dokumentert kompetanse fra videregående utdanning. Hver tredje (36 prosent) hadde startet jobben, praksisplassen eller ledighetsperioden med ett grunnkurs i bagasjen, og om lag én av ti hadde gjennomført videregående kurs 1 (VK1). Bare én prosent oppgav at de hadde delkompetanse, det vil si dokumentasjon på å ha fullført enkeltfag.

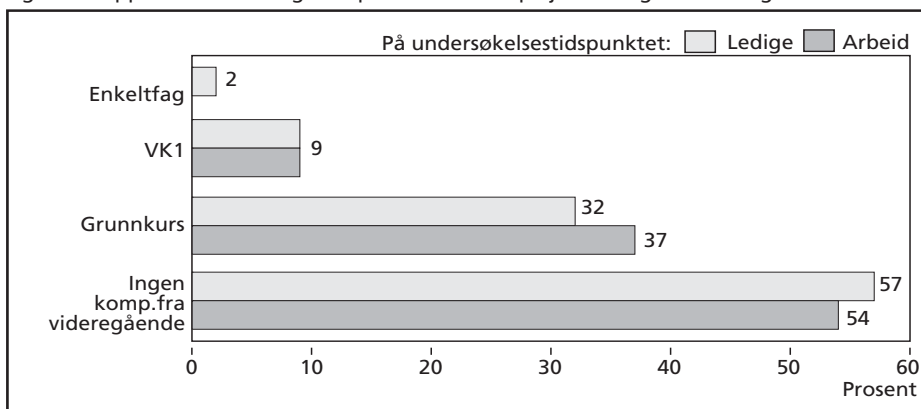
Det er store forskjeller på oppnådd kompetanse i de to gruppene. Over halvparten av dem som var utenfor utdanningssystemet hadde ikke kompetanse fra tidligere år.

Selv når vi bare konsentrerer oss om de ungdommene som er innenfor utdanningssystemet på undersøkelsestidspunktet, var andelen som har oppnådd maksimal kompetanse liten. Et felles kjennetegn ved våre ungdommer var at de hadde avbrudd fra videregående utdanning. Når vi ser på utdanningsnivået, forstår vi at et avbrudd kostet minimum ett år, og mange var også to år forsinket i forhold til normalt løp.

Har kompetanse fra videregående betydning for om ungdom har jobb eller er ledige?

Legger vi til grunn en antakelse om at utdanning virker positivt på muligheten for å få jobb, kan vi forvente at de som var i arbeid skal ha den høyeste gjennomføringsgraden fra grunnkurs og videregående kurs. Motsatt vil vi tro at ungdom uten beskjeftigelse er sterkest representert blant dem som ikke hadde noen dokumentert utdanning fra videregående skole. I figur 3.5 ser vi på oppnådd kompetanse for ungdom i ordinært arbeid og for ungdom som var ledige.

Figur 3.5 Oppnådd utdanningskompetanse fordelt på jobb/ledige. N=186 og N=161. Prosent

Blant ungdom i arbeid er det 54 prosent som ikke hadde kompetanse fra videregående utdanning. Tilsvarende andel for de ledige er 57 prosent. Andelen med grunnkurs er 37 og 32 prosent, og andelen som har gjennomført VK1 er helt sammenfallende, ni prosent.

Vår antakelse om at ungdom i jobb hadde høyest kompetanse, stemte ikke. Det er ingen rapporterbar forskjell på kompetanse fra videregående utdanning for ungdom som er i jobb og ungdom som er ledige. Når det ikke var som forventet, kan det bety at det er andre kvalifikasjoner enn formell kompetanse som bestemmer om ungdom får jobb. For eksempel kan man tenke seg at arbeidsdisiplin, interesse og sosiale ferdigheter teller mer enn formell utdanningskompetanse.

Kompetanse og aspirasjon – uforenlige størrelser?

Tidligere undersøkelser blant ungdom i denne gruppa har vist at den viktigste motivasjonsfaktoren er å ha et mål. Vi spurte derfor ungdommene om utdanningsmål knyttet til videregående utdanning. Ungdommene delte seg i tre tilnærmet like store grupper. Den ene gruppa hadde ingen spesielle utdanningsmål, heller ikke del-

kompetanse. Den andre tok sikte på yrkesutdanning, og hadde fag- eller svennebrev som mål for utdanningen. Den tredje gruppa, som var noe større enn de to foregående, ville prøve å oppnå studiekompetanse.

Til sammen var det 68 prosent av ungdommene som hadde som målsetting å fullføre videregående utdanning, enten ved oppnådd fagutdanning eller studiekompetanse. Det var ventet at utdanningsaspirasjonene var langt lavere blant de ungdommene som til nå ikke har oppnådd noen form for kompetanse. Det var bare delvis riktig. Selv i denne gruppa hadde nesten halvparten ambisjoner om å fullføre videregående utdanning. Studiekompetanse var en like hyppig ambisjon som yrkesutdanning, også i denne gruppa.

Fra før vet vi at 74 prosent (figur 3.3) allerede hadde overskredet tiden som gav dem mulighet til å gjennomføre videregående utdanning i løpet av tiden som rettighetselev. Aspirasjonene ser med andre ord ut til sprengte realitetene, og det oppstår en mis-match mellom ønsker og umiddelbare muligheter. Det er mulig at mange av elevene ikke er innforstått med at rettighetstiden er fire år, og dermed ikke er klar over at tiden renner ut i sanden. En alternativ forklaring kan være at mange er forespeilet utdanningsmuligheter utover fireårsrammen, eventuelt at de allerede er innenfor ordninger der rettighetstiden automatisk blir forlenget, for eksempel to-årige grunnkurs, særskilt tilrettelegging o.l.

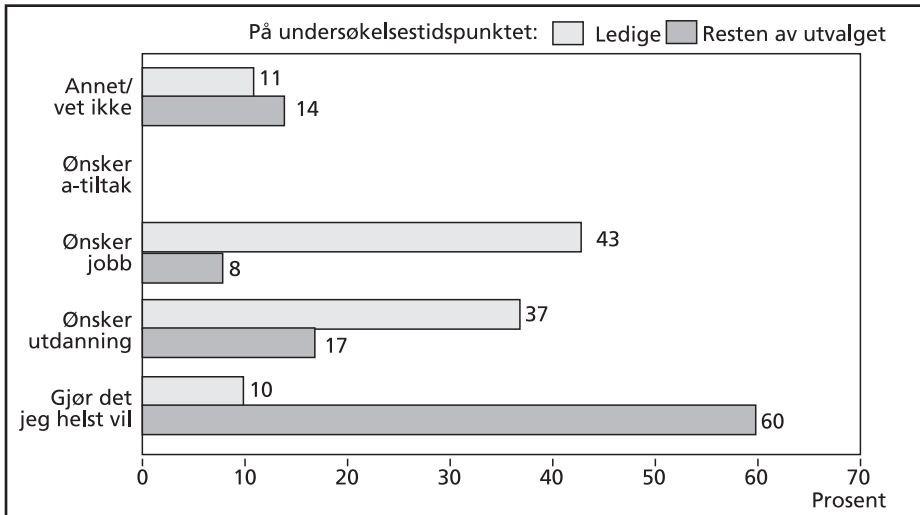
Det er imidlertid ikke slik at alle veier til videregående utdanning er stengt ved at rettighetstiden er overskredet, men når rettighetstiden er utløpt, kommer man bakerst i utdanningskøen og må konkurrere om restplassene på grunnlag av karakterer.

3.3 Ubenyttet rett eller mangelfull garanti?

Med den retten ungdom har til utdanning etter Reform 94, og den muligheten det ligger i ungdomsgarantien for å få arbeidsmarkedstiltak, blir ungdommene *uten* arbeid, arbeidsmarkedstiltak eller utdanning, interessante. Det kan tenkes at ungdom uten beskjeftigelse ikke ønsker verken skole, arbeidsmarkedstiltak eller jobb. Eller det kan tenkes at de er utestengt på arenaer de gjerne vil delta på. Vi har spurt alle ungdommene om det de gjorde våren 98 var sammenfallende med det de helst vil. Figur 3.6 viser hva de som er i beskjeftigelse (utdanning, praksisplass, jobb) ønsker, og hva de som er ledige ønsker som beskjeftigelse.

Av dem som var i beskjeftigelse, var det 60 prosent som gjorde det de helst ville og var fornøyde. Sytten prosent ville gjerne vært i utdanning, og åtte prosent ville heller vært i jobb. Fjorten prosent visste ikke helt hva de ville.

Figur 3.6 Ønskebeskjeftigelse for de ledige og resten av utvalget. N=133, N= 490. Prosent

Blant ungdom uten beskjeftigelse var det bare ti prosent som var fornøyd. Litt under 40 prosent av dem ønsket utdanning, og litt i overkant av 40 prosent ønsket jobb. Elleve prosent hadde ikke bestemt seg.

Ut fra ungdommenes ståsted synes det som *retten knyttet til opplæring* ikke er innfridd. Det er langt flere som ønsker seg utdanning enn de som er i utdanning.

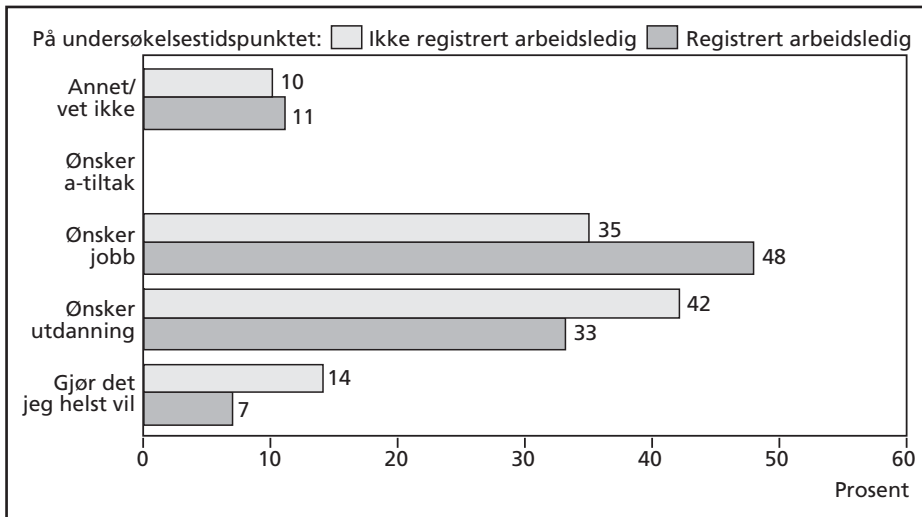
Det samme gjelder for *garantien knyttet til arbeidsmarkedsetaten*. Hver femte ungdom i utvalget var uten beskjeftigelse, og svært få var fornøyde med situasjonen. Den største andelen av de ledige ønsket jobb. På undersøkelsestidspunktet var det ingen som uttalte at de ønsket arbeidsmarkedstiltak. Det overrasket ikke, disse ungdommene er 18–19 år, og det er naturlig at i den grad de ønsker tilknytning til arbeidsmarkedet, er det gjennom ordinært arbeid. Arbeidsetatens oppgave for å bidra til at ungdomsgarantien blir oppfylt, vil da enten være å motivere for tiltak (noe ungdom i utgangspunktet ikke vil ha), hvis de vurderer tiltaket som en nødvendig «døråpner» til arbeidsmarkedet. Alternativet er å bruke mye formidlingsinnsats for å få ungdom direkte over i jobb.

En noe større andel av jentene enn guttene var tilfreds med å være uten beskjeftigelse (vises ikke i figur 3.6). I utvalget var det om lag fem prosent som under beskjeftigelse våren 98 hadde svart *annet*. Mange av disse var jenter, og et flertall av dem var gravide eller hadde omsorg for egne barn. Dette kan være en medvirkende årsak til at flere jenter enn gutter betrakter det å være uten jobb eller utdanning i en periode som akseptabelt og ønsket.

Har det noen betydning å registrere seg som ledig?

Som vi så i figur 3.1 hadde i overkant av 60 prosent av de ledige registrert seg på arbeidskontoret, resten ikke. Siden disse ungdommene i liten grad får utbetalt dagpenger, var det rimelig å tro at begrunnelsen for å registrere seg bunnet i et ønske om arbeid. Hvis denne antakelsen stemmer, skulle de ledige som *ikke er registrert* i mindre grad ønske jobb.

Figur 3.7 Ønskebeskjeftigelse for ledige som hadde registrert seg og ledige som ikke hadde registrert seg. N=81 og N=52. Prosent

De registrerte hadde et sterkere ønske om jobb enn de som ikke var registrert. Nesten 50 prosent oppgav arbeid som ønsket beskjeftigelse, blant de uregistrerte var andelen 35 prosent. Det var en tendens til at de uregistrerte hadde et sterkere ønske om utdanning enn de registrerte, 42 prosent og 33 prosent.

Blant de registrerte var bare sju prosent fornøyd med å være uten noe å gjøre, mot 14 prosent i gruppa uregistrerte.

Hvor lenge hadde de registrerte vært ledige?

De ungdommene som registrerer seg på arbeidskontoret, gjør det for å få jobb, ikke for å få arbeidsmarkedstiltak. Mange blir gående lenge uten beskjeftigelse. Tabell 3.1 viser en oversikt over hvor lenge.

Litt i underkant av halvparten oppgir at det var tre måneder eller mer siden de registrerte seg ledige (18 og 29 prosent). Nesten 30 prosent registrerte seg før nyttår 97/98 og har vært registrert mer enn fem måneder. Vi finner forskjell på jenter

og gutter. Hver tredje gutt registrerte seg arbeidsledig før nyttår 97/98, mens bare hver femte jente hadde vært så lenge registrert. Undersøkelsen ble foretatt i april/mai.

Tabell 3.1 Tid fra registrering. Gutter og jenter. N=133. Prosent

Tid fra registrering	Prosent			Kumulativ prosent
	Jenter	Gutter	Samlet	
Under en måned	18	23	21	21
Mellom en og to måneder	21	13	16	37
Mellom to og tre måneder	18	15	16	53
Mellom tre og fire måneder	21	15	18	71
Fra før nyttår 97/98 (Mer enn fem måneder)	21	34	29	100

Sammenlikner vi med tall fra Arbeidsdirektoratet, er andelen som har vært ledig mer enn tre måneder høyere i vårt materiale enn i arbeidsmarkedsstatistikken. Registerdata viser at det var 247 ungdommer¹ som våren 98 hadde vært helt arbeidsledige, og 54 av disse hadde vært ledige tolv uker eller mer. Det utgjør 22 prosent av de ledige ungdommene. I undersøkelsen var andelen 47 prosent.

Ett forhold som kan forklare forskjellen mellom undersøkelsens funn og registerdata fra Arbeidsdirektoratet er at ungdom som har registrert seg på arbeidskontoret kan tenke at de har gjort det «en gang for alle». Slik fungerer det imidlertid ikke. De ledige opprettholder sin status som ledig ved å sende inn meldekort hver 14. dag. Unnlater de å gjøre det to ganger på rad, blir de «inaktivisert» og ikke regnet inn i statistikken over ledige.

For mange ledige ligger det en sterk motivasjon knyttet til innsending av meldekortet, fordi det utløser utbetaling av dagpenger. Mange av ungdommene i undersøkelsen har ikke rett på dagpenger. Det er rimelig å tro at motivasjonen for å sende inn meldekortet, i hvert fall når det er gått noe tid, ikke er like høy hos alle. Når disse ungdommene blir spurt i undersøkelsen om de har registrert seg, vil de svare bekreftende, selv om de kanskje ikke har sendt inn meldekortene jevnlig. Siden dette er en tendens som man kan forvente forsterker seg over tid, vil resultatet bli at en høyere andel oppgir ledighet over lang tid når de besvarer undersøkelsen, enn hva registerdataene gjenspeiler.

¹ Gjennomsnittstall per måned 1. halvår 1998. Tallene gjelder samme årskull og dekker de samme fylkene som undersøkelsen. Kilde: Kontor for arbeidsmarkedsanalyse, Arbeidsdirektoratet.

3.4 Et mål for å lykkes – statusvariabler

Alle ungdommer i utvalget hadde endret gjøremål minst én gang i løpet av den tiden vi har fulgt dem, og mange hadde vært innom flere beskjeftigelser. I tillegg har vi sett at mange hadde andre ønskemål for beskjeftigelse enn det de gjorde på undersøkelsestidspunktet. Det kan være et signal om at de igjen vil skifte beskjeftigelse.

Siden vi skal prøve å identifisere ungdom med «stabil skolegang» eller «fast tilknytning til arbeidslivet», trenger vi å inkludere flere forhold enn beskjeftigelse våren 98. For å finne hvilke ungdommer som det er grunn til å tro har lykket, har vi konstruert fem kategorier eller *statusvariabler* på grunnlag av hva vi til nå vet om dem. Foruten ungdommenes beskjeftigelse på undersøkelsestidspunktet inkluderes både oppnådd kompetanse og ungdommenes aspirasjoner (fremtidsmål og -utsikter) i definisjonen av de ulike statusgruppene. De fem statusvariablene er *utdanningsuksess*, *jobbsuksess*, *mulighet*, *uvisst* og *utenfor*.

En viktig målsetting er å motivere ungdommene til å gi skolen en ny sjanse, slik at de kan skaffe seg studiekompetanse, yrkeskompetanse eller dokumentert delkompetanse. Når vi skal vurdere hvilke ungdommer systemet lykkes med, tenker vi først og fremst på denne gruppa. For å få status *utdanningsuksess* var det en nødvendig, men ikke tilstrekkelig, forutsetning å være i utdanning. Vedkommende måtte i tillegg ha kompetanse fra videregående tilsvarende minst ett år, og ha yrkesutdanning eller studiekompetanse som utdanningsmål.

Uavhengig av utdanningsretten vil vi fremholde nødvendigheten av at det også finnes et arbeidsmarked for ungdom. Det var mange ungdommer i jobb som opplevde at de hadde lykket. De hadde andre kriterier for vellykkethet enn å fullføre utdanning. Kriteriene vi valgte for *jobbsuksess* var at de var i ordinært arbeid på undersøkelsestidspunktet, og at de jobbet heltid. I tillegg måtte de ha tro på at egne muligheter på fremtidens arbeidsmarked var gode.

På samme måte som vi prøvde å finne kriterier for suksess, hadde vi kriterier som representerte det motsatte. Vi grovsorterte ungdommene ved først å identifisere de som var ledige på undersøkelsestidspunktet. I tillegg så vi på oppnådd kompetanse i løpet av treårsperioden. Ledighet og *manglende* kompetanse kvalifiserte for status *utenfor*.

Disse tre statusvariablene tok alle utgangspunkt i hva ungdommene gjorde på undersøkelsestidspunktet. Siden vi hadde lagt inn «tilleggskrav», var det ungdom i utvalget som ikke fylte statuskravene til noen av de tre variablene, og som det var mer åpent hvordan ville klare seg videre. Deres situasjon hadde både muligheten og uvissheten i seg. Vi definerte to statusvariabler i tillegg til de tre, og gav dem navn etter den situasjonen ungdommene befant seg: *mulighet* og *uvisst*. Den første kjennetegnes ved at ungdommen enten hadde kompetanse fra videregående skole eller

klart uttrykte utdanningsambisjoner. Den andre ved at de i liten grad hadde kompetanse fra videregående og manglet utdanningsambisjoner. Når det gjaldt beskjeftigelse på undersøkelsestidspunktet, kunne disse ungdommene enten være ledige, i utdanning, i praksisplass eller jobbe.

3.5 Oppsummering

Våre 623 ungdommer, som alle hadde vært registrert i oppfølgingstjenesten, benyttet i liten grad den retten til utdanning Reform 94 gir. Bare litt mer enn hver tredje ungdom var i utdanning. En langt større andel hadde begynt i utdanning etter 9. klasse; tiden hadde ført dem bort fra og ikke inn i utdanning. Nesten ingen hadde fulgt et normert utdanningsløp, og hver tredje hadde ingen kompetanse med seg fra videregående utdanning nesten tre år etter at de hadde gått ut av ungdomsskolen. Sju av ti hadde ikke mulighet til å oppnå full studie- eller yrkeskompetanse innenfor rettighetstiden, som er fire år. Det var et iøynefallende trekk at til tross for lav utdanningsaktivitet, hadde ungdommene høye utdanningsambisjoner. De aller fleste hadde som mål å fullføre videregående utdanning, dette gjaldt også mange av dem som på undersøkelsestidspunktet var uten kompetanse fra videregående. Skal de klare å gjennomføre denne målsettingen, må de, hvis ikke rettighetstiden utvides, konkurrere om restplassene på grunnlag av karakterer.

Den største andelen av dem som ikke var under utdanning, jobbet, til sammen 30 prosent. Om lag en tredel av disse var i deltidsjobb, mens resten jobbet full tid. Det så ikke ut til at kvalifikasjonene deres fra videregående var avgjørende for om de var i jobb eller var ledige.

Hver femte ungdom var ledige. Nesten ingen av dem *ønsket* å være uten beskjeftigelse, de ønsket enten jobb eller utdanning. Av dem som ønsket seg jobb, hadde et flertall meldt seg ledige. Omtrent halvparten av de registrerte hadde vært ledige mer enn tre måneder.

Bare en liten andel oppgav at de hadde praksisplass våren 98. Det var ingen av ungdommene som ønsket seg praksisplass på dette tidspunktet, så det ser ikke ut til å være et uoppfylt praksisplassbehov i forhold til disse ungdommene. Ungdommene var 18–19 år på undersøkelsestidspunktet, og det er naturlig at de ønsket ordinært arbeid fremfor arbeidsmarkedstiltak.

Ut fra *ungdommenes ståsted* synes det ganske opplagt at retten knyttet til opplæring for mange ikke var blitt innfridd. Det var langt flere som ønsket seg utdanning våren 98 enn de som var i utdanning. Denne undersøkelsen kartlegger ikke hvilke utdanningstilbud ungdommene eventuelt hadde fått men ikke mottatt, men

den viser at gruppen samlet sett hadde fått lite utdanningskompetanse ut av tre viktige ungdomsår.

Når det gjelder garantien knyttet til arbeidsmarkedet, viste det seg at hver femte ungdom i utvalget var uten beskjeftigelse på undersøkelsestidspunktet. Mange ønsket seg utdanning, men det var en større andel som ønsket seg jobb. Enkelte hadde gått ledige lenge, til tross for at de hadde registrert seg på arbeidskontoret.

Ungdommene var på undersøkelsestidspunktet 18–19 år. Det er i stor grad det ordinære arbeidsmarkedet de ønsker seg til.

Vi innførte fem statusvariabler som identifiserte ulik utvikling gjennom de tre årene. Foruten beskjeftigelse på undersøkelsestidspunktet inkluderte vi kompetanseoppnåelse etter avsluttet grunnskole og hvilke mål og ambisjoner ungdommene hadde. De fem statusvariablene fikk betegnelser som reflekterte ungdommenes situasjon på undersøkelsestidspunktet: *utdanningsuksess, jobbsuksess, mulighet, uvisst* og *utenfor*.

Kapittel 4 Motivasjon, mestring og vellykkethet

Utdanningsretten har medført at tilstrømningen til videregående utdanning har økt, og utdanning er i stor grad blitt den eneste farbare veien fra barn til voksen. Ungdommenes vellykkethet måles i stor grad etter deres evne til å ta seg fram til målet i et løp som har klare tidsbegrensninger. Å kjøre omveier, prøve seg på noe som viser seg å være en blindvei, kjøre sakte på grunn av fartsdumper eller rett og slett parkere på fortauet for en periode, gir umiddelbar opplevelse av å ikke følge normen. Men det er nettopp denne kjørestilen mange av ungdommene i undersøkelsen har. De befinner seg utenfor videregående opplæring, enten fordi de aldri begynte, eller, og det er langt de fleste, fordi de hadde avbrutt skolegang.

Vi har sett at ungdommene i vårt utvalg i svært begrenset grad har kompetanse fra videregående opplæring som tilsvarer andre ungdommer på deres egen alder. Avbruddet har kostet så og si alle ett år, de fleste har måtte ta ut langt mer fra tidskontoen.

Veiledning, oppfølging og eventuelle tilbud som blir iverksatt over for ungdommen, har som intensjon å bevege dem fra avbrudd til oppstart. Oppstarten behøver ikke være knyttet til utdanning. Arbeidsmarkedet kan være et både riktige og viktigere alternativ for mange. For å lykkes i å starte på nytt, trenger mange av ungdommene å erverve en ny type motivasjon, som erstatter opplevelsen av tapt mestring med nytt pågangsmot. Nytteverdien av de tiltak som iverksettes kan vurderes ut fra i hvilken grad den tilførte ungdommene det vi har valgt å kalle *motivasjons- og mestringskompetanse*.

4.1 Et stoppested på veien

I kapittel 3 gjennomgikk vi hvilken kompetanse ungdommene hadde oppnådd i løpet av treårsperioden, hvilke mål de hadde for fremtiden og hvor fornøyde de var med den situasjonen de var i. Vi avsluttet kapittelet med å definere fem statusvariabler hvor vi tok hensyn til oppnådd kompetanse og uttalt aspirasjon, og forankret statusen i den situasjonen de var i på undersøkelsestidspunktet Statusvariablene gav

vi navn som vi mente beskrev den situasjonen de befant seg i: *utdanningsuksess*, *jobbsuksess*, *mulighet*, *uvisst* og *utenfor*. Fordi det fortsatt virket som det var lite stabilitet i forhold til beskjeftigelse i gruppa, tror vi det er fornuftig å betrakte undersøkelsetidspunktet¹ som «et stoppested på veien» og ikke som en endestasjon. Tabell 4.1 viser forholdet mellom de fem statusvariablene.

Tabell 4.1 Fordelingen av statusvariablene. N=622. Prosent

Utdanningsuksess	14
Jobbsuksess	14
Mulighet	32
Uvisst	25
Utenfor	15
Totalt	100

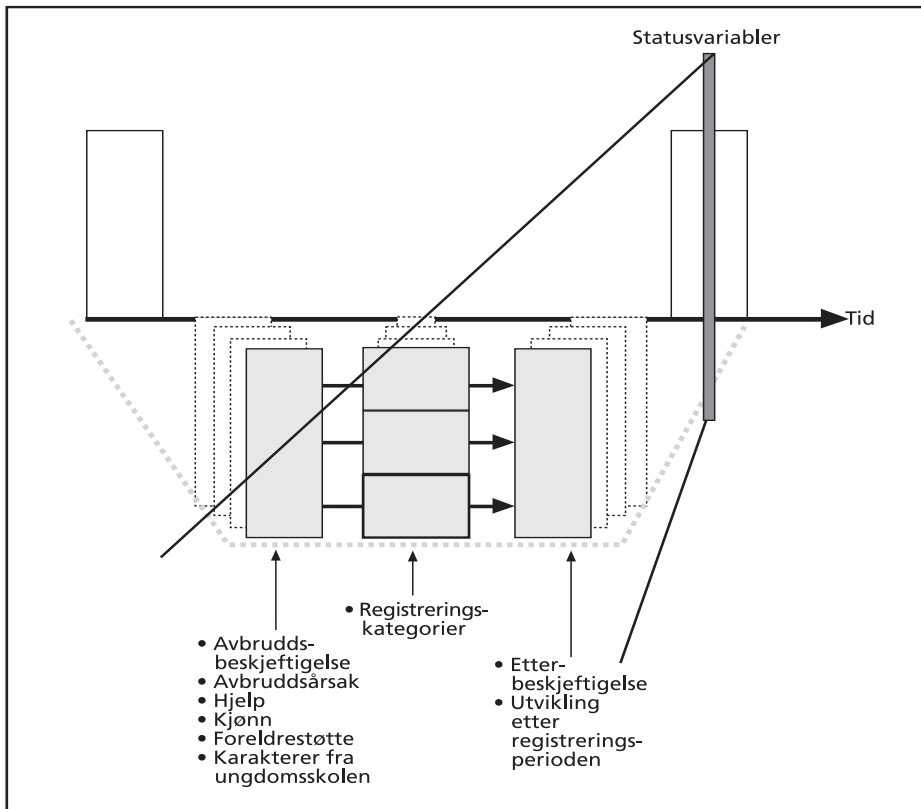
Andelene som har gjort suksess i forhold til arbeidslivet og i forhold til skolen, er like store, 14 prosent. Omtrent like mange, 15 prosent, er uten beskjeftigelse og har heller ingen kompetanse fra videregående. Størst er de to mellomkategoriene, *mulighet* og *uvisst*, henholdsvis 32 og 25 prosent.

Vi vil bruke de fem statusvariablene som grunnlag for den videre analysen. Første steg er å ta utgangspunkt i statusvariablene og kartlegge dem i forhold til registreringskategori, beskjeftigelse etter registrering (etterbeskjeftigelse) og ungdommens vurdering av egen utvikling i perioden.²

Neste steg er å gjennomføre en multivariat analyse for å finne fram til forhold som kan tenkes å ha hatt effekt i forhold til den statusen ungdommene har ervervet i løpet av de tre årene som er gått siden de gikk ut av grunnskolen. Modellen viser grunnlaget for analysen.

¹ Et annet resultatmål er å ta utgangspunkt *utelukkende* i respondentens beskjeftigelse på et gitt tidspunkt etter iverksatt tiltak. I denne undersøkelsen skal vi identifisere ungdom med stabil skolegang eller fast tilknytning til arbeidsmarkedet. Det er fortsatt stor bevegelighet i gruppa. Det var derfor nødvendig å «stramme inn» kriteriene og inkludere mer enn bare beskjeftigelse på undersøkelsestidspunktet. Som vedlegg gjengir vi likevel analyser der vi har beskjeftigelse som eneste kriterium for resultatoppnåelse.

² Det kan innvendes at ungdommens opplevelse av egen utvikling er en problematisk variabel ut fra argumentasjonen om at det er vanskelig å bedømme hva som kommer først og sist. Det går an å forstå denne typen forhold ut fra en sirkulær tenkning som ser sammenhengen mellom avhengige og uavhengige variabler som et gjensidig forhold, der de ulike variablene til dels kan tenkes å virke gjensidig forsterkende på hverandre i spiralliknende utviklinger (Helland 1997).

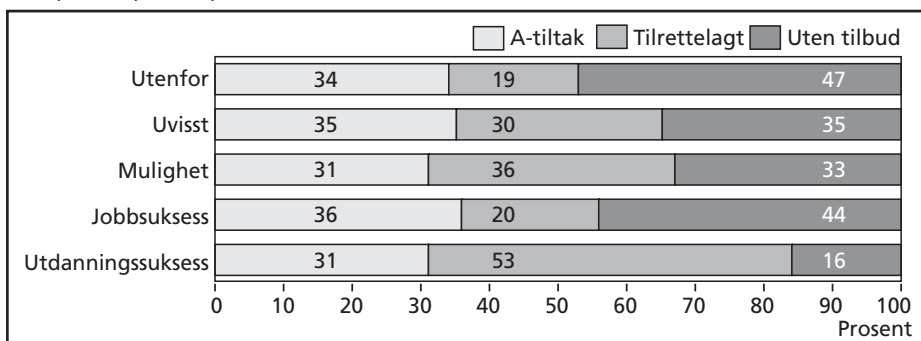

Statusvariablene er de avhengige variabler markert som en søyle på undersøkelsestidspunktet. Både avbruddsbeskjeftigelse og etterbeskjeftigelse er inkludert i analysen og derfor markert. Det samme er registreringskategoriene. De forhold som skal undersøkes, i tillegg til disse tre, er listet opp som punkter.

4.2 Kartlegging av statusvariablene

Figur 4.1 (se neste side) viser statusvariablene og hvilken registreringskategori ungdommene har vært i. Figur 4.2 tar for seg statusvariablene og etterbeskjeftigelse, og figur 4.3 viser statusvariablene og hvordan ungdommene vurderer egen utvikling fra avsluttet registreringsperiode og fram til undersøkelsestidspunktet.

Figur 4.1 Statusvariablene og hvilken registreringskategori ungdommen hadde vært i. N=86, N=84, N=206, N=155, N=91. Prosent

Av ungdom med *utdanningsuksess* som resultat, var det over halvparten (53 prosent) som hadde hatt tilrettelagt opplæring i registreringsperioden. Tre av ti hadde hatt arbeidsmarkedstiltak, og de resterende 16 prosent hadde vært uten tilbud.

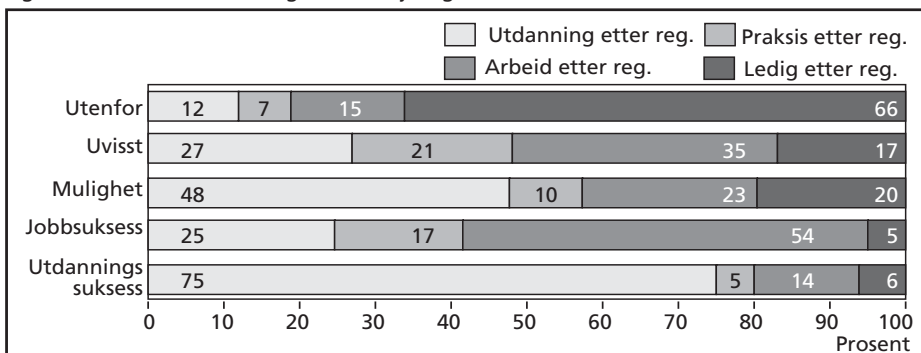
Ungdom med *jobbsuksess* hadde i liten grad fått tilrettelagt opplæring, bare 20 prosent. Mer enn hver tredje har hatt tilbud fra arbeidsmarkedsetaten i registreringsperioden (36 prosent), og 44 prosent var uten tilbud.

Ungdom i kategorien *mulighet* hadde jevnest fordeling av registreringskategoriene. Omtrent en tredel kom fra hver av kategoriene, arbeidsmarkedstiltak (31 prosent), tilrettelagt opplæring (36 prosent) og uten tilbud (33 prosent).

For ungdom som tilhører kategorien *uvisst* var det også ganske jevnt fordelt mellom kategoriene. Tre av ti hadde fått tilrettelagt opplæring, og andelene som hadde hatt arbeidsmarkedstiltak og vært uten tilbud i perioden, var like store, 35 prosent.

Ungdom som er blitt kategorisert som *utenfor*, er den gruppa som mottok minst hjelp i registreringsperioden. Førtisju prosent oppgav at de hadde vært uten tilbud. Nitten prosent hadde fått tilrettelagt opplæring, og hver tredje (34 prosent) hadde vært i et tiltak fra arbeidsmarkedsetaten.

Figur 4.2 Statusvariablene og etterbeskjeftigelse. N=86, N=84, N=206, N=155, N=91. Prosent

Tre av fire ungdommer som hadde *utdanningsuksess*, hadde begynt i utdanning etter registreringsperioden. Av de resterende 25 prosentene hadde den største andelen vært i arbeid (14 prosent). Omtrent like andeler (fem og seks prosent) var rekruttert fra ungdom som hadde vært i praksis og ungdom som hadde vært uten tilbud.

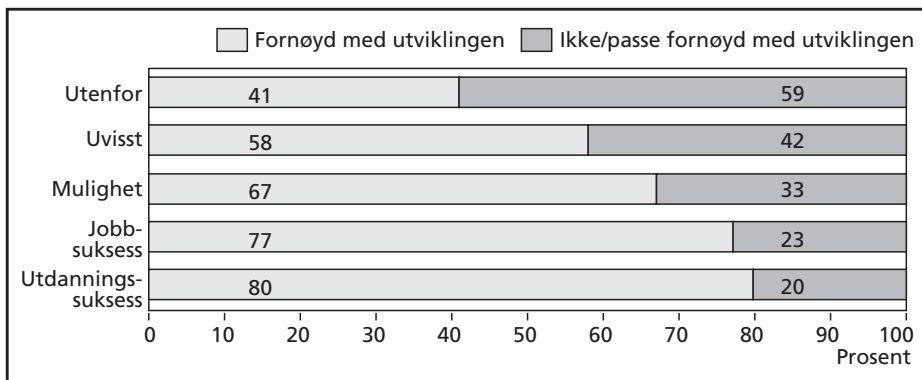
Det var bare litt over halvparten (54 prosent) av ungdom med *jobbsuksess* som jobbet etter registreringsperioden. Tilsiget kom først og fremst fra dem som hadde startet med utdanning (25 prosent). Sytten prosent hadde hatt arbeidsmarkedstiltak og fem prosent av dem som var i arbeid, hadde vært ledige etter registrering.

Nesten halvparten i kategorien *mulighet* hadde startet opp med utdanning etter registrering. Blant den andre halvparten var arbeid den beskjeftigelsen som var sterkest representert (23 prosent). Dobbel så mange hadde vært ledige sammenliknet med andelen som hadde hatt arbeidsmarkedstiltak (20 og 10 prosent).

I kategorien *uvisst* ser vi at ungdommene hadde en mer jevn fordeling av beskjeftigelse etter registrering. Den største andelen kom fra jobb (35 prosent). Utdanning og arbeidsmarkedstiltak fordeler seg med henholdsvis 27 og 21 prosent. Sytten prosent av ungdommene var ledige etter registrering.

Når ungdom tilhørte kategorien *utenfor* hadde de i stor grad også vært ledige etter registrering (66 prosent). Utdanning og arbeid fordelte seg nesten likt med tolv og 15 prosent. Sju prosent hadde hatt arbeidsmarkedstiltak etter registreringsperioden.

Figur 4.3 Statusvariablene og ungdommenes vurdering av utviklingen. N=86, N=84, N=206, N=155, N=91. Prosent

Ungdom som tilhører suksesskategoriene, enten det er utdanning eller jobb, var mest fornøyd med utviklingen. Grad av fornøydhet er jevnt synkende for de fem variablenes vedkommende. Når det gjelder gruppa med status *utenfor*, er bare fire av ti fornøyd med egen utvikling etter registreringsperioden.

Statusvariablene og de tre forholdene registreringskategorier, etterbeskjeftigelse og utvikling, fortjener noen kommentarer. For det første er det ungdom med utdanningsuksess som i størst grad har mottatt tilrettelagt opplæring, har begynt i

utdanning etter registreringen og som er mest fornøyd med utviklingen etter registreringsperioden. De går den brede «utdanningsveien».

Ser vi på de to suksessvariablene, utdanningsuksess og jobbsuksess, fordeler disse seg ulikt når det gjelder registreringskategori. De er heller ikke sammenfallende når det gjelder beskjeftigelse i etterkant av registreringen, med ett unntak: ungdommene som har suksess, enten det er utdanningsuksess eller jobbsuksess, *går i liten grad over i ledighet* etter registreringsperioden.

En sammenlikning mellom ungdom i kategoriene *jobbsuksess* og *utenfor* bekrefter denne tendensen. Disse to variablene er nesten sammenfallende når det gjelder registreringskategori, men svært ulike når det gjelder beskjeftigelse i etterkant. Det ser med andre ord ikke ut som det er registreringsperioden som er avgjørende for om ungdommen gjør jobbsuksess eller blir stående utenfor.

Å være fornøyd med egen utvikling følger kategoriinndelingen fra *suksess* til *utenfor*. Den store graden av sammenheng kan forstås som en bekreftelse på at kategoriene er i samsvar med et viktig incitament for å lykkes: *opplevelsen* av at det går i riktig retning.

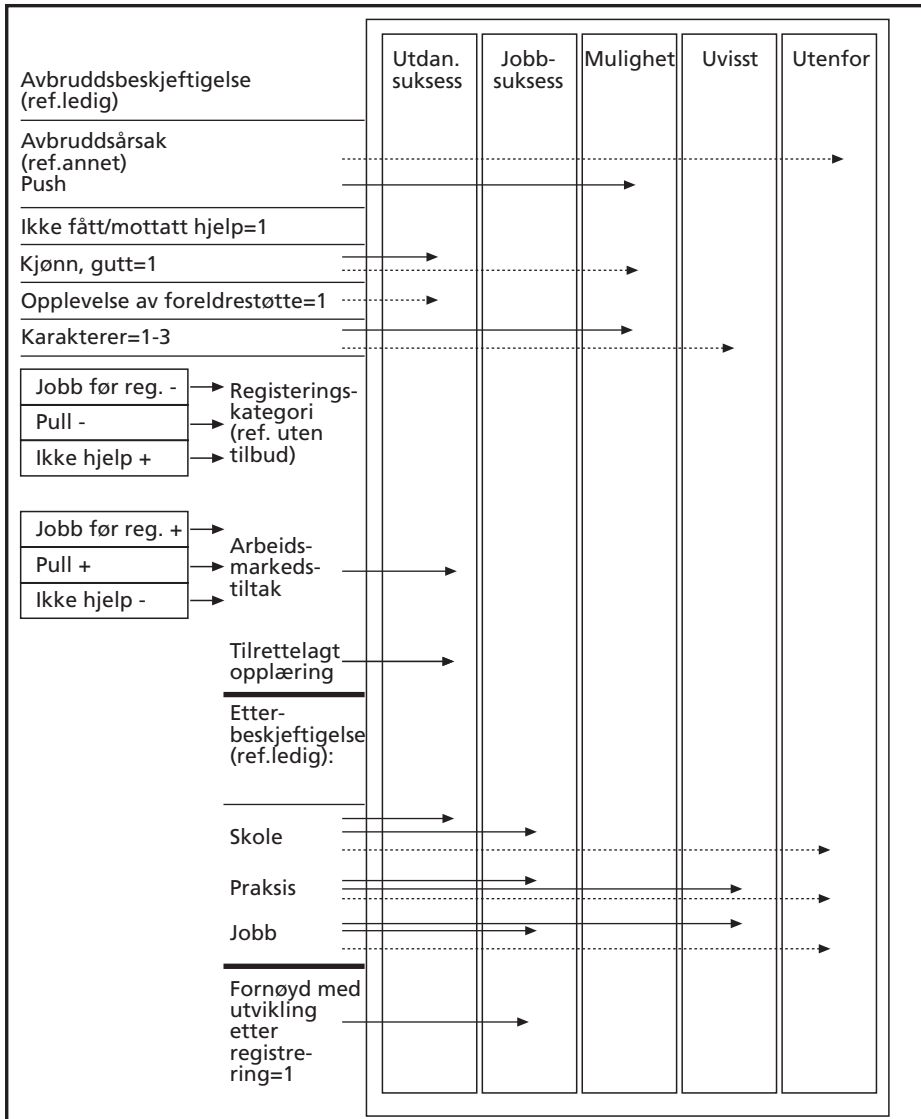
4.3 Analysemodell

Kapittel 2 viste at grad av hjelp, avbruddsbeskjeftigelse samt ønske om endring i gjøremål i noen grad var bestemmende for hvilken *registreringskategori* ungdommene ble tilhørende. Vi vil i den videre analysen undersøke i hvilken grad disse faktorene kan forklare statusvariablene utdanningsuksess, jobbsuksess, mulighet, uvisst og utenfor. Analysemetoden er den samme som ble brukt for å finne effekten på registreringskategoriene. I tillegg inkluderer vi de tre forholdene vi foran har behandlet i bivariat analyse: registreringskategori, beskjeftigelse etter registrering og vurdering av egenutvikling (registreringskategoriene endres fra avhengige til uavhengige variabler). Det kjøres fem analyser, der hver av statusvariablene er avhengige variabler. Vi har også i denne analysen valgt å presentere resultatene i en figur (4.4) der effekten vises ved piler mellom avhengig og uavhengig variabel.

Utdanningsuksess som resultat: Det er fem forhold som innvirket på om ungdom har hatt utdanningsuksess. For det første ser det ut til å ha effekt å være gutt, ved at det øker sannsynligheten for å ha utdanningsuksess som resultat. Også andre undersøkelser viser at gutter får tilrettelagt opplæring i større grad enn jenter (Grøgaard 1998), og dette ser ut til å bidra til å holde dem i skolen.

Foreldrestøtte er også signifikant, men effekten *reduserer* sannsynligheten, motsatt av hva man kunne forvente. For å forstå denne effekten er det viktig å være klar over at det ikke er den reelle foreldrestøtten (for eksempel mål på hjelp til

Figur 4.4 Logistisk regresjon med statusvariablene som avhengige variabler

De fem kolonnene til høyre, *utdanningsuksess*, *jobbsuksess*, *mulighet*, *uvisst* og *utenfor* er de fem avhengige variablene. De uavhengige er plassert nedover på venstre side av figuren. De seks første kjenner vi igjen fra analysemodellen for registreringskategoriene. Så følger de tre *registreringskategoriene*. Hvilke forhold vi tidligere fant hadde effekt for plassering i registreringskategoriene, er vist i de bakenforliggende boksene. Registreringskategori *uten tilbud* er referansekategori, og *arbeidsmarkeds tiltak* og *tilrettelagt opplæring* er dummyvariabler.

Etterbeskjeftigelse har fire verdier. I analysen er *ledig* referansekategori og *utdanning*, *praksisplass* og *jobb* er gjort om til dummyvariabler.

Den siste av de uavhengige variablene er ungdommens *vurdering av egen utvikling etter registreringsperioden*.

Pilene mellom de ulike variablene markerer signifikante sammenhenger (0,05). Stiplet pil markerer at effekten var negativ, det vil si at den uavhengige variabelen reduserer sannsynligheten for at statusvariabelen skal få verdien 1, i dette tilfellet at ungdom enten er blitt definert til å ha status *utdanningssuksess, jobbsuksess, mulighet, uvisst* eller *utenfor*. Sammenhengende pil betyr at effekten var positiv, altså at den uavhengige variabelen øker sannsynligheten for effekt på den avhengige variabelen. Tabellgrunnet er gjengitt som vedlegg.

lekseselesing) som ligger til grunn for variabelen, men *ungdommenes opplevelse av hjelp*. Det er sannsynlig at disse ungdommene, som har uttrykte skoleambisjoner, også har større forventning til foreldreengasjement enn resten av utvalget, og at de dermed er mindre fornøyde.

Både tilrettelagt opplæring og arbeidsmarkedstiltak som registreringskategori har effekt og øker sannsynligheten for å gjøre suksess innenfor utdanning. Tidligere analyser av materialet har vist det samme, og denne analysen bekrefter ytterligere at det å få et tilbud i registreringsperioden, er av betydning. Sammenholder vi med den bivariate analysen, kan vi med stor grad av sikkerhet konkludere med at tilrettelagt opplæring har den klart største effekten i forhold til å få ungdom til å gjøre skolesuksess.

Også *etterbeskjeftigelse* hadde effekt, men det var bare hvis ungdommene gikk over i utdanning etter registreringsperioden at sannsynligheten for utdanningssuksess økte.

Jobbsuksess som resultat: Alle typer beskjeftigelse etter registrering øker sannsynligheten når vi måler det mot jobbsuksess. I tillegg finner vi at ungdom som gjør jobbsuksess har med seg en positiv effekt ved at de opplever at det har gått bra etter registreringsperioden. Vi finner ikke at arbeidsmarkedstiltak i registreringsperioden gir noen økt sannsynlighet for å ha suksess i forhold til arbeidsmarkedet.

Det kan virke paradoksalt at arbeidsmarkedstiltak *ikke* har effekt som tilbud i registreringsperioden, men har effekt som etterbeskjeftigelse i forhold til jobbsuksess. Forklaringen kan ligge i *når* tiltaket iverksettes. Etterbeskjeftigelsen ligger nærmere undersøkelsestidspunktet i tid, og ungdommene er eldre. Det er mulig at arbeidsmarkedstiltaket i sterkere grad rettes mot arbeidsmarkedet når ungdommene er eldre, og at dette er årsaken til at arbeidsmarkedstiltak som etterbeskjeftigelse øker sannsynligheten for jobbsuksess.

Mulighet som resultat: Det meste iøynefallende er at ingen av registreringskategoriene har effekt i forhold til om ungdommene rekrutterer til *mulighet*. Vi finner imidlertid en effekt mellom utstøtingsmekanismer i skolen (push) og denne variabelen, som sannsynliggjør at ungdommene opplever skolen som lite ivaretagende sett i forhold til deres behov. Det er større sannsynlighet for at jenter til-

hører denne gruppa enn at gutter gjør det, og det er også økt sannsynlighet for at de har karakterer over gjennomsnittet sammenliknet med resten av utvalget.

Ungdom med status mulighet ser ut til å være en gruppe som på grunn av manglende tilrettelegging – ikke manglende muligheter – fratas en tilknytning til skolen som kunne gitt dem utdanningssuksess.

Uvisst som resultat: Heller ikke denne variabelen har signifikant effekt fra noen av registreringskategoriene. Svakt karaktergrunnlag ser derimot ut til å øke sannsynligheten for at *uvisst* blir statusen ungdommen har på undersøkelsestidspunktet. Det øker sannsynligheten for å tilhøre denne gruppa å ha hatt praksis eller jobb etter registreringsperioden. Det kan se ut som gruppa først og fremst er orientert mot arbeidsmarkedet.

Utenfor som resultat: Ingen av registreringskategoriene hadde effekt. Det ser dermed ikke ut til å ha betydning om ungdommene hadde vært uten tilbud, fått tilrettelagt opplæring eller vært i arbeidsmarkedstiltak i registreringsperioden, i forhold til om de var utenfor (ledige og uten kompetanse) på undersøkelsestidspunktet. Tilbud i registreringsperioden ser ikke ut til å demme opp for ledighet i denne gruppa. Hadde vi funnet en negativ effekt mellom en av registreringskategoriene og *utenfor*, ville det betydd at kategorien demmet opp for ledighet. Det er ikke tilfellet.

Alle typer beskjeftigelser etter registreringsperioden (sammenliknet med referansekategori ledig) har negativ effekt. Manglende beskjeftigelse etter registrering ser dermed ut til å være det forholdet som hadde størst betydning for om ungdommene også var ledige og uten kompetanse våren 98. Sagt med andre ord: sannsynligheten for å være utenfor ville vært redusert hvis ungdommene hadde hatt noe å gå til etter registreringsperioden.

Det viser seg å være en *negativ* effekt mellom utstøtingsmekanismer og sjansen for å være utenfor, motsatt av det man kanskje umiddelbart hadde forventet. Det mest opplagte ville være at ungdom som verken hadde kompetanse fra videregående eller skoleplass på undersøkelsestidspunktet, også opplevde utdannings-systemet som lite generøst, noe som ville ført til en positiv effekt mellom de to variablene.

For å forstå retningen på effekten er det nødvendig å vurdere hva vi måler utstøtning opp mot – hvilken referansekategori vi opererer med. Referansekategori til *push*, *annet*, består i stor grad av ungdom som har oppgitt at de er skoletrøtte. En negativ push-effekt kan forstås som en tilslutning til referansekategori. Disse ungdommene har antakelig en sterkere opplevelse av at *de er lei av skolen enn at skolen er lei av dem*.

4.4 Oppsummering

Målet med denne undersøkelsen er å finne ut om de tilbudene som iverksettes når ungdom blir registrert i oppfølgingstjenesten har effekt i forhold til å oppfylle ungdomsgarantien og utløse utdanningsretten.

En viktig målsetting er at ungdom, som av ulike grunner velger å slutte i utdanning, via en periode med ordinært arbeid, arbeidsmarkedstiltak, kombinert arbeid og opplæring, eventuelt i tilpasset opplæring i skolen, velger å søke om skoleplass, takker ja til tilbudet og møter til undervisningen når skoleåret begynner. Når vi skal vurdere hvilke ungdommer systemet lykkes med, tenker vi ført og fremst på denne gruppa.

Imidlertid viser både denne undersøkelsen og tidligere funn at enkelte ungdommer velger arbeid fremfor utdanning, selv om de intellektuelt og sosialt mestrer skolesituasjonen. Jobbmulighetene for ungdom uten fullført videregående opplæring hefter det stor usikkerhet ved. Det er likevel slik at enkelte av de ungdommene som er i jobb, opplever at de har lyktes. De har andre kriterier for vellykkethet enn å fullføre utdanning.

Intensjonen med å tilby hjelp til ungdomsgruppa, enten den kom fra arbeidsmarkeds- eller utdanningsetaten, var å hjelpe ungdommene gjennom et brudd. Ungdommene hadde avbrutt et prosjekt de ikke hadde lyktes med. Hjelpen skulle motivere dem til å begynne med eller fortsette i utdanning, eller til å starte med noe annet som ble opplevd som meningsfylt. Målet med registreringsperioden var å tilføre dem motivasjons- og mestringskompetanse – lyst, mot og mulighet til å starte på nytt.

I kapittel 2 tok vi for oss seks forhold som vi i første omgang så om hadde effekt i forhold til hvilken kategori ungdommene ble registrert i. Vi fant at grad av hjelp, avbruddsbeskjeftigelse samt ønske om ny beskjeftigelse i noen grad var bestemmende for plassering i registreringskategori.

I dette kapitlet har vi undersøkt om de samme seks forholdene var virksomme når det gjaldt ungdommenes status på undersøkelsestidspunktet. I tillegg har vi brakt inn tre nye variabler i analysen; den viktigste var registreringskategori, men vi undersøkte også om oppstartbeskjeftigelse etter registrering og opplevelse av positiv utvikling hadde effekt.

Vi brukte de fem statusvariablene *utdanningsuksess*, *jobbsuksess*, *mulighet*, *uvisst* og *utenfor* som kategorier for ulik grad av vellykkethet.

De suksessfulle

Ungdom med utdanningsuksess har gått «utdanningsveien». De har i større grad enn resten av ungdommene fått tilrettelagt opplæring som hjelpetilbud. Etter registre-

ringsperioden fortsatte de i stor grad i utdanning, og de var fortsatt i utdanning på undersøkelsestidspunktet. De var mest fornøyde både med situasjonen de var i og med egen utvikling. Det viste seg at gutter fikk tilrettelagt opplæring i større grad enn jenter, og det økte dermed sannsynligheten deres for å forbli i skolen.

Det mest overraskende var at karakter ikke så ut til å ha effekt i forhold til å øke sannsynligheten for å ende opp med utdanning eller gjøre utdanningssuksess. Derimot er det flere funn som bygger opp under at «trivsel», «interesse» og tilsvarende forhold var avgjørende. Det kan se ut som vi har identifisert en gruppe ungdommer som «klamrer seg til» utdanning i flere varianter. Tidligere har vi sett at de velger folkehøgskole hvis det glipper i videregående, og de kommer tilbake og får tilrettelagt opplæring. Disse ungdommene ser ut til å ha tatt et endelig utdanningsvalg. De er skolemotiverte uten å være spesielt skoleflinke. Skolen er et sted å være, men ikke nødvendigvis et sted å lære. Uten opplæringsretten i Reform 94 ville disse ungdommene ikke nødvendigvis hatt et skoletilbud.

Ungdom med jobbsuksess er en gruppe som trives i jobb. Selv om utdanning har stor tilslutning, må det ikke overskygge det faktum at en del ungdommer primært ønsker å jobbe. Disse ungdommene hadde sterk jobbidentitet, og de jobbet fulltid. De har stor tro på at det skal gå dem bra på et fremtidig arbeidsmarked, og de er fornøyd med utviklingen.

Hva har *motivert* ungdom som har hatt utdanningssuksess eller jobbsuksess? For ungdom med utdanningssuksess så det ut til å ha hatt effekt at de hadde fått et tilbud i registreringsperioden. Både tilrettelagt opplæring og arbeidsmarkedstiltak økte sannsynligheten for utdanningssuksess, men tilrettelagt opplæring var det tilbudet som så ut til å være mest effektivt. Ingen av registreringskategoriene økte sannsynligheten for å gjøre jobbsuksess. Det hadde med andre ord ingen betydning om ungdommen hadde vært uten tilbud eller i arbeidsmarkedstiltak for om vedkommende lyktes på jobbmarkedet.

Den bivariate analysen viste at de to suksessvariablene var ulike når det gjaldt hvilken registreringskategori ungdommene i størst grad hadde tilhørt. De fordelte seg også forskjellig på beskjeftigelse i etterkant av registreringen, med ett unntak: *ungdommene gikk i liten grad over i ledighet*. I hvilken grad ungdom gjør suksess, ser dermed ut til å bestemmes av om de får noe å gjøre etter registreringsperioden.

Mulighet og uvisshet

Ungdom med ubrukte muligheter ser ut til å være ungdom som gjerne vil gå på skole, men de opplever at skolen ikke vil «skolere» dem. Dette til tross for at de har karakterer over gjennomsnittet sammenliknet med resten av utvalget. De har skoleforventninger – og utdanningsaspirasjoner, men de opplevde at skolen ikke klarer å innfri forventningene og tilby det de trengte. Det er større sannsynlighet for at

jenter tilhører denne gruppa enn at gutter gjør det, og kanskje ser vi her konturene av en jentegruppe som blir skjøvet ut fordi guttene tar mye av plassen.

Ungdom det ennå er uvisst hvor ender er en gruppe som i noen grad har klart å styre unna ledighet, men som i liten grad kan sies å ha gjort suksess. De gjenfinnes i større grad enn andre i arbeidsmarkedstiltak på undersøkelsestidspunktet. De scorer lavt både når det gjelder hvilken kompetanse de har med seg fra videregående, og når det gjelder andelen som er i utdanning på undersøkelsestidspunktet. Karakterer under gjennomsnittet øker sannsynligheten for en uvisst fremtid. Det kan være en hypotese at disse ungdommene er i jobb eller i arbeidsmarkedstiltak *ikke* nødvendigvis fordi de er opptatt av å jobbe, men fordi de ikke lykkes i utdanning.

På samme måte som vi prøvde å finne hva som hadde motivert ungdommene til suksess, spør vi hva som kan motivere ungdom til å komme ut av uvissheten og benytte mulighetene. I disse to mellomkategoriene ser det ut til fortsatt å være stor mangel på stabilitet. Ungdommene trenger derfor hjelp til nyorientering og motivasjon. For enkelte kan arbeidsmarkedstiltak fungere både som en utprøving av arbeidsmarkedet og gi nødvendig avstand til skolen, uten at det nødvendigvis medfører at de forlater utdanning for godt.

Vi finner at det er en positiv effekt mellom utstøttingsmekanismer i skolen (push) og enkelte av disse ungdommene. Det sannsynliggjør at ungdommene opplever skolen som lite ivaretagende sett i forhold til deres behov. Det ser ut til å være nødvendig å gi dem ny tro på at det er plass for dem innenfor utdanningssystemet.

Ungdommene i de to mellomkategoriene trenger hjelp både fra arbeidsmarkedsetaten og utdanningsetaten. Men ungdomsgruppa representerer tydeligvis en stor utfordring for begge etater. Så langt vi har kunnet konstatere, har *ingen* av registreringskategoriene hatt effekt gjennom å øke sannsynligheten for at ungdommene med mulighet og uvisshet som status skulle lykkes i jobb eller utdanning.

Ungdom som er utenfor

Ungdom uten verken kompetanse eller beskjeftigelse har ikke så mye å vise til – bortsett fra sine ønsker. Nesten ingen ønsket å være uten beskjeftigelse, likevel var i overkant av hver femte ungdom i utvalget uten noe å gå til da registreringsperioden var over, og like mange var ledige våren 98. De var, ikke uventet, minst fornøyd med sin egen utvikling. Ungdom i denne gruppa ser ut til å ha svært begrensede forventninger og små krav til skolen, og har antakelig en sterkere opplevelse av at *de er lei av skolen enn at skolen er lei av dem*.

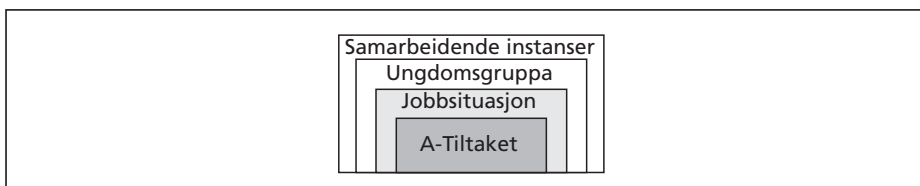
Ungdom som er utenfor trenger å bli tilført motivasjon for i det hele tatt å se muligheter. Det er særlig en faktor som ser ut til å ha effekt for å unngå ledighet; beskjeftigelse etter registreringsperioden. Det ser ikke ut til å være bra for denne gruppa å bli overlatt til seg selv etter registreringsperioden. Å hjelpe dem til å få noe å

gjøre *etter* registreringsperioden, ser ut til å være viktigere enn hvilken registreringskategori de har tilhørt. Verken tilrettelagt opplæring eller arbeidsmarkedstiltak i registreringsperioden så ut til å demme opp for å være uten kompetanse og beskjeftigelse på undersøkelsestidspunktet.

Ser vi på ungdomsgruppa samlet, er det svært ulike behov de presenterer. I den grad brukernes behov skal være med på å bestemme etatens oppgaver, kreves både fleksibilitet, oppfinnsomhet, tålmodighet og fagkunnskap. I neste kapittel er det de ansatte på arbeidskontorene som har ordet.

Kapittel 5 Den gode hjelper og det gode tiltak

I dette kapitlet skal vi forlate ungdommene til fordel for de ansatte på arbeidskontorene. Ansatte på arbeidskontorene er viktige informanter både når det gjelder vurdering av de arbeidsmarkedstiltak som etableres, og for å få belyst samarbeidsforholdene mellom etater med felles ansvar. Våre informanter er de ansatte på arbeidskontorene som hadde et spesielt ansvar for ungdomsgruppa under 20 år. Alle landets arbeidskontorer var med i undersøkelsen. Foruten spørsmål om tiltaket og samarbeid, omhandler undersøkelsen de ansattes syn på ungdomsgruppa, både i forhold til hva de tror ungdommene trenger og hva de mener etaten er i stand til å tilby. En enkel modell fremstiller analysegrunnlaget slik det foreligger i dette kapitlet.

I data fra de ansatte er arbeidsmarkedstiltaket hovedfokus, og de tre «eskene» som ligger utenfor tiltaket representerer de ansattes opplevelse av egen jobb, deres forståelse av ungdomsgruppa samt samarbeidsrelasjonene til andre instanser. I analysen starter vi ytterst og beveger oss innover i modellen.

5.1 Samarbeid til nytte eller besvær?

Vi starter opp med å se på hvordan samarbeidet mellom arbeidsmarkedsetaten og oppfølgingstjenesten er utformet og fungerer. Innledningsvis refereres en undersøkelse som blant annet hadde samarbeid mellom arbeidsmarkedsetaten og oppfølgingstjenesten som tema (Midtsundstad i Egge og Midtsundstad, (red.) 1997). Undersøkelsen ble foretatt året etter Reform 94 ble innført.

Arbeidsmarkedsetaten er en særdeles viktig samarbeidsinstans for oppfølgings-tjenesten, fordi etaten kan fremskaffe reelle tilbud til ungdommene. Fylkesutdan-ningsetatens og oppfølgingstjenestens behov for samarbeid med arbeidsmarkeds-etaten har på mange måter sin begrunnelse i denne avhengigheten.

Det var en del uro rundt ansvarsfordelingen i oppstarten av reformen. Opp-følgings-tjenesten hadde en forventning til arbeidsmarkedsetaten om at etaten i første rekke skulle fremskaffe det nødvendige antall praksisplasser, og at ungdommene relativt raskt skulle bli formidlet til egnet tiltak. De var opptatt av at arbeids-markedsetaten skulle yte det de kalte kvalitetspraksisplasser. I det lå at ungdom primært skulle tas inn på praksisplass for at de skulle få avklart egne yrkes- og utdanningsplaner, ikke som en arbeidskraftreserve.

Arbeidsmarkedsetaten på sin side var opptatt av utfordringene i skolen. De forventet både en økt differensiering av undervisningen i videregående utdanning, og en sterkere satsing på tilrettelagte tilbud. I tillegg mente etaten at oppfølgings-tjenesten måtte jobbe mer med å avklare hva ungdommene ville, slik at de ble videreformidlet til riktig tilbud og rett instans.

Undersøkelsen i 95 viser at oppfølgings-tjenesten mente at selv om de var pålagt et koordinerende ansvar, fritok dette *ikke* arbeidsmarkedsetaten for et selv-stendig ansvar når det gjaldt å oppfylle intensjonene i ungdomsgarantien. Det vanskeliggjorde imidlertid ansvarsdelingen mellom de to instanser at det fra sentralt hold i arbeidsmarkedsetaten ble varslet at arbeidskontorene skulle trappe ned sitt arbeid for ungdomsgruppa under 20 år, som en følge av Reform 94.¹ Dette ble senere endret, blant annet gjennom et felles rundskriv fra Kommunal- og arbeidsdeparte-mentet, Sosial- og helsedepartementet, Barne- og familiedepartementet og Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, hvor det presiseres at Arbeidsmarkedseta-tens ansvar for målgruppa står ved lag, og at ungdomsgarantien fortsatt gjelder (se kapittel 2).

Det første reformåret var også spesielt ved at kursstønaden for praksisplasser ble avvirket for rettslevene. Dette gjorde, etter oppfølgings-tjenestens mening, praksisplassene uaktuelle som reelle tilbud for ungdomsgruppa. Nærmere seks av ti ungdommer som ble tilbudt praksisplass i skoleåret 1994/95 takket da også nei til praksisplass. Begrunnelsen for avslaget var at de betraktet praksisplass uten kurs-stønad som «gratisjobbing».

Selv om kursstønaden ble gjeninnført 1. juli 1995, viser Midtsundstad at diskusjonene om kursstønadens mulige uheldige incentivvirkninger fortsatte. Arbeidsmarkedsetaten fryktet at kursstønaden «løkkes» ungdom til å slutte skolen.

¹ Det vises her til et notat fra Arbeidsdirektoratet til fylkesarbeidskontorene i forbindelse med innføringen av Reform 94. Notat av 19.04.94 vedrørende arbeidsdelingen mellom KUF og KAD i forbindelse med opprettelsen av oppfølgings-tjenesten.

Oppfølgingstjenesten mente at det ikke fantes noen slik effekt av betydning. Deres opplevelse var heller at praksisplass uten kursstønad var så lite motiverende, at ungdom som ikke fant seg til rette i skolen ble gående ledige.

Det var flere funn i undersøkelsen som tydet på at samarbeidet mellom de to etatene i oppstarten var preget like mye av plikt som av lyst. Hovedstrategien for å overskride disse samarbeidsproblemene var å gå opp grensene mellom etatene, og gjensidig forsikre hverandre om at hver etat tok ansvar for sitt område. For å få avklart ansvars- og oppgavefordelingen, ble det satt fortgang i arbeidet med å utarbeide samarbeidsavtaler.

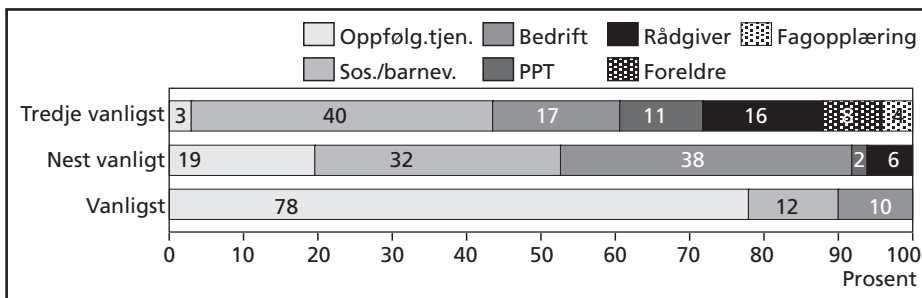
Samarbeidsstatus våren 98

Gjennom undersøkelsen som ble gjennomført våren 98 kan vi til en viss grad få svar på om de felles målsettingene for å bedre samarbeidet har gitt resultat. Reformen hadde på undersøkelsestidspunktet vært virksom i nesten fire år, og både oppfølgingstjenesten og arbeidsmarkedsetaten hadde formodentlig gjort mange erfaringer de stod uten ved oppstart.

Selv om ikke alle spørsmålene våren 95 og våren 98 er identiske, gir flere av spørsmålene grunnlag for meningsfulle sammenlikninger.

Så og si alle arbeidskontorene, 98 prosent, oppgir at de samarbeider med oppfølgingstjenesten. I tillegg til oppfølgingstjenesten samarbeider arbeidskontoret med en rekke instanser: pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT), skolens rådgivingstjeneste, bedriftene, fagopplæringen, sosialetaten/barnevern og foreldre. Vi ba de ansatte svare på hvilke tre instanser de vanligvis samarbeidet med i den enkelte sak.

Figur 5.1 Den vanligste, nest vanligste og tredje vanligste samarbeidende instans for arbeidskontoret. N=151

Som vi kunne forvente er arbeidsmarkedsetatens foretrukne samarbeidspartner oppfølgingstjenesten. Nesten 80 prosent oppgir tjenesten som sin *vanligste* samarbeidspartner. De siste 20 prosentene fordeler seg omtrent likt mellom sosialetaten

og bedriftene. Som den *nest vanligste* samarbeidspartneren er bedriftene sterkest representert, men sosialetat/barnevern er en nesten like vanlig samarbeidspartner. Her kommer også skolens hjelpeinstanser, pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) og rådgivingstjenesten inn i bildet, om enn i beskjeden grad. Først i oversikten over *tredje vanligste* samarbeidende instans blir fagopplæringen inkludert. Her inkluderes også foreldre, og viser at etaten i noen grad samarbeider med ungdommenes foreldre.

I tillegg til oppfølgingstjenesten er det sosialetat/barnevern og bedriftene som er de viktige samarbeidspartnere for arbeidskontoret.² De er i langt mindre grad enn oppfølgingstjenesten etatens førstevalg for samarbeid, men er sterkt representert som annet og tredjevalg. At bedriftene er en så hyppig samarbeidspartner, er naturlig og forventet. Mer påfallende er det at sosialetat/barnevern er så sterkt representert. Det tyder på at ungdomsgruppa samlet sett har store belastninger, og at de representerer en tilsvarende stor utfordring for tiltaksapparatet i forhold til å møte denne ungdomsgruppas behov.

Med et så utbredt samarbeid mellom instansene, er det vesentlig at samarbeidet har et reelt innhold og virker befordrende på den jobben som skal gjøres. Vi ba de ansatte karakterisere samarbeidet. Det viste seg at et stort flertall av de ansatte mente samarbeidet var meningsfylt. De vektla i særlig grad muligheten det gav for å utvikle og tilby tiltak – det de definerte som etatens kjerneoppgave. Dessuten fremhevet de som positivt at det gav dem bedre kjennskap til andre etaters ansvarsområder og kompetanse. Mange syntes også at samarbeidet virket inspirerende og stimulerende i arbeidet med den enkelte ungdommen, og at det gav gode muligheter for å jobbe forebyggende.

Mindre enn ti prosent av de spurte stilte seg likegyldig til samarbeidet, eller opplevde det som meningsløst og frustrerende. Sammenlikner vi med undersøkelsen som ble gjennomført to og et halvt år tidligere, er det en klar forbedring i samarbeidsklima. På det tidspunktet var det 44 prosent av de spurte som enten stilte seg likegyldig til eller var misfornøyd med samarbeidet. I den grad ansatte på arbeidskontorene fortsatt rapporterte om misnøye, var grunnlaget det samme som for to og et halvt år siden: frustrasjonen over at arbeidsmarkedsetaten ble sittende med arbeidsoppgaver og ansvar som andre etater burde hatt og tatt.

At ikke bare omfanget, men også kvaliteten på samarbeidet har hatt en positiv utvikling, vil vi tro kan forklares ut fra flere forhold. For det første er det en markant økning i antall kontorer som oppgir at det nå foreligger en *skriftlig avtale* mellom arbeidskontoret og oppfølgingstjenesten. Avtalen avklarer ansvars- og oppgavefordelingen i forhold til ungdomsgruppa. For tre år siden var det bare mellom to og tre av ti (24 prosent) som svarte bekreftende på at det forelå en skriftlig avtale. I

² Sosialetaten 77 prosent og bedriftene 73 prosent.

denne undersøkelsen var det mer enn sju av ti (73 prosent). Siden mye av frustrasjonen rundt samarbeidet har vært knyttet til uklare ansvarsforhold, og de formaliserte avtalene omhandler nettopp dette, er det sannsynlig at avtalen har bidratt aktivt til det bedre samarbeidsklimaet.

En annen samarbeidsfremmende faktor kan være at mange av de ansatte på arbeidskontorene som jobber med denne ungdomsgruppa er *formelt tilknyttet oppfølgingstjenesten* som ot-kontakter (66 prosent). Også på dette området har det vært en økning. Den tidligere undersøkelsen konkluderte med at 55 prosent av de ansatte på arbeidskontorene var ot-kontakter.

Det er rimelig å anta at en viktig motivasjonsfaktor for i det hele tatt å innlede et samarbeid, er at de samarbeidende instanser opplever å ha *felles målgruppe*. Uten felles målgruppe er det liten grunn til å utvikle og opprettholde nære samarbeidsrelasjoner. For tre år siden var det bare tolv prosent av de ansatte på arbeidskontorene som mente at deres målgruppe var identisk med, eller inngikk som en del av, oppfølgingstjenestens målgruppe. Hele 65 prosent mente den gangen at bare *en del* av ungdommene i den aktuelle alderen som arbeidsmarkedsetaten hadde kontakt med, også tilhørte oppfølgingstjenestens målgruppe, og 20 prosent mente at *ingen* av de ungdommene arbeidsmarkedsetaten hadde ansvar for, tilhørte oppfølgingstjenesten.

Flytter vi oss til våren 98 svarte *alle* de spurte på arbeidskontorene at det var vanlig å samarbeide med andre instanser når det gjaldt denne ungdomsgruppa, og så å si alle (98 prosent) inkluderte oppfølgingstjenesten som en av de tre mest aktuelle samarbeidspartnere. Arbeidsmarkedsetaten forholdt seg med andre ord ikke lenger til disse ungdommene uten samtidig å forholde seg til oppfølgingstjenesten, og de inkluderte dermed sin målgruppe i oppfølgingstjenestens målgruppe. Det er rimelig å tro at en viktig grunn – kanskje den viktigste, til at samarbeidet mellom arbeidsmarkedsetaten og oppfølgingstjenesten hadde endret seg både i kvalitet og kvantitet, skyldtes at de var blitt omforenet med hensyn til målgruppa.

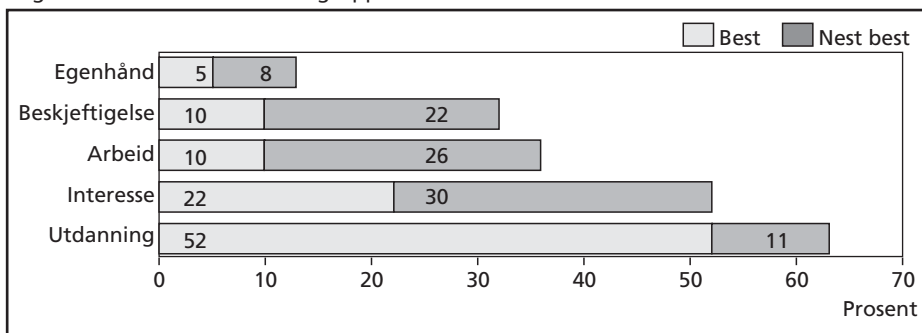
5.2 Ungdomsgruppa

Vi var interesserte i å få de ansatte på arbeidskontorene til å vurdere hvilke behov de mente denne ungdomsgruppa først og fremst hadde. Var det vesentlig at de fortsatte utdanningen eller var jobbmarkedet et like godt alternativ? Var man opptatt av at «lediggang er roten til alt ondt», og mente det viktigste var å få dem beskjefteget, eller var det viktigst å tilrettelegge tilbud bygd på den enkeltes interesse?

De ansatte ble spurt om hva de mente var best for ungdomsgruppa når de vurderte gruppa som helhet, og hva de mente var nest best. Figur 5.2 viser både

hvordan *best* og *nest best* fordeler seg. Hvert av de to svarene summerer seg til 100, og i figuren er søylene plassert oppå hverandre.

Figur 5.2 Hva arbeidsmarkedsetatens ansatte mener er det beste og det nest beste for ungdommene når de vurderer gruppa som helhet. N=151. Prosent³

Mer enn halvparten, 52 prosent, mente skolegang var det beste alternativet, og ytterligere elleve prosent at utdanning ville være den nest beste beskjeftigelsen for ungdommene.

Å tilrettelegge individuelle tilbud med utgangspunkt i den enkeltes interesse fikk også stor oppslutning når vi ser på begge kategoriene samlet, men andelen som betraktet dette alternativet som det beste, er redusert til under det halve (22 prosent) i forhold til utdanning.

Ti prosent av de ansatte mente at det beste ville være å gi ungdommene en mulighet på arbeidsmarkedet. Svaralternativet omfattet både tiltak og ordinært arbeid.

Det er også ti prosent som mente det beste for ungdommene var å være i beskjeftigelse, uavhengig hva denne beskjeftigelsen var, og bare fem prosent trodde det ville være best for ungdommene å måtte klare seg på egen hånd.

De ansatte hadde størst tro på utdanning som beskjeftigelse for denne ungdomsgruppa. At det i tillegg var såpass stor tilslutning til at ungdommene trengte tilrettelegging med utgangspunkt i deres egne interesser kan tyde på at mange ansatte innser at skal man lykkes med denne ungdomsgruppa, må man møte dem på deres behov og lyst. Det er verd å merke seg at bare en liten andel av de ansatte på arbeidskontorene mente at praksisplass eller ordinær jobb var det beste. De tilbud etaten i første rekke tilbyr, var med andre ord i liten grad sammenfallende med hva de ønsket for ungdommene. Like mange som hadde tro på arbeidsmarkedet for denne gruppa, mente at å unngå ledighet var det viktigste. Hvis hjelpebehovet i gruppa er en negasjon av troen på å klare seg på egen hånd, kan vi forstå de ansatte dit hen at de mener gruppa har stort behov for hjelp og støtte. Bare noen få hadde tiltro til at ungdommene ville klare seg best på egen hånd.

³ Hver av svaralternativene summerer seg til 100. Samlet summerer svaralternativene seg til 200, fordi «best» og «nest best» er slått sammen.

Møtet med ungdommene

Innledningsvis i dette kapitlet så vi at arbeidsmarkedsetaten i utstrakt grad samarbeidet med de tradisjonelle hjelpeinstansene som sosialkontor og barnevern, og at dette samarbeidet var mer utbredt enn samarbeidet med bedrifter og fagopplæringen. Vi trakk den slutning at valg av samarbeidspartnere reflekterer en erkjennelse av hvilken type problemer som gjenfinnes i ungdomsgruppa. Når det viser seg at arbeidsmarkedsetaten fremhever *interesse* som viktig kjennetegn ved et godt tilbud, tyder det på at etaten har forståelse for at i møte med denne ungdomsgruppa er tilrettelegging ut fra ungdommens ønsker og interesser avgjørende.

For at ungdommene skal lykkes i forhold til det tiltaket de er i, og for å komme i posisjon i forhold til den enkelte ungdom, fremhever flere at det er nødvendig å bli kjent med ungdommens sterke og svake sider. Uten et minimum av kjennskap til den enkelte er det vanskelig å motivere umotivert ungdom, og nettopp motiveringsarbeidet ser ut til å være viktig i startfasen. Det er en sterk bevissthet om at det er nødvendig å støtte ungdommene, og «inngangsbilletten» er nettopp å ta utgangspunkt i deres egne interesser og ønsker.

Klarer man i tillegg å fremskaffe praksis i samsvar med fremtidig yrkesønske, kan man hjelpe ungdommene med å justere forventningene etter realitetene.

De ansatte er bevisste på at mange av disse ungdommene sliter med et negativt selvbilde, og de mener at først når de klarer å øke den enkeltes opplevelse av trivsel, styrkes selvfølelsen, egenverdien og mestringsfølelsen. De ser at i beste fall vil dette resultere i at ungdommene klarer å oppdage sine egne ressurser og gjennom det øke sine muligheter for å ta ansvar for egen fremtid.

Mange fremhever at samarbeid er nødvendig for å få til en positiv utvikling for de ungdommene som det av ulike grunner har «låst» seg for. Godt samarbeid øker blant annet muligheten for at ungdom blir henvist til riktig instans og ikke blir sittende fast i et tiltak som ikke er riktig eller tilstrekkelig.

For at et praksisplasstilbud skal bli vellykket, fremheves arbeidsgivers rolle som vesentlig. En arbeidsgiver som evner å følge opp en ungdom på en god måte, kan være helt avgjørende for utfallet av tiltaket. Noen steder er oppfølgingen formalisert, andre ganger er det mer tilfeldig hvordan det er organisert. Vellykkede møter mellom ungdom og arbeidsgiver er følgende tre uttalelser eksempler på:

«Et vellykket tiltak er når en ungdom med uklare fremtidsmål og lav motivasjon kommer til et arbeidssted/en arbeidsgiver som har forståelse for ungdommenes behov, samtidig som de evner å sette grenser.»

«Arbeidsgivere er stort sett flinke til å finne det beste i ungdommen, slik at motivasjon og trivsel øker, sammen med følelsen av mestring.»

«En jente med sosiale problemer, fikk praksisplass der det var en fadder som tok seg av henne og gav henne omsorg, samtidig som hun så at jenta hadde mye positivt å bidra med.»

Foruten spørsmål om hva de ansatte mente var best for ungdommene, var det en rekke spørsmål som var mer rettet mot hvilken oppfatning de ansatte på arbeidskontoret hadde av ungdomsgruppa. De ansatte på arbeidskontorene ble blant annet spurt om hva de mente var den viktigste årsaken til at ungdom ble registrert i oppfølgingstjenesten. Det viste seg at de ansatte langt på vei hadde både individuelle og strukturelle forklaringer, og i stor grad gav de samme begrunnelsene som vi kjenner fra ungdommene selv. De mener at elevene ofte var skoletrøtte, men understreket samtidig at skolen var for teoretisk, og at teorimengden var en viktig årsak til at mange elever ikke fant seg til rette. En del fremhevet feilvalg fra ungdommenes side som en årsak, men de understreket i like stor grad at mange ungdommer ikke fikk oppfylt grunnkursønsket sitt. Et gjennomgående inntrykk var at de ansatte på arbeidskontorene ikke «klandret» ungdommene for den situasjonen de var kommet i.

Hele 98 prosent mente at det er viktig at ungdom ikke blir gående lenge uten beskjeftigelse, enten det dreier seg om å være uten utdanning, arbeid eller tiltak. Dette kan komme i konflikt med regelverket som innbefatter at «en ny tiltaksperiode under Praksisplass eller arbeidstrening kan ikke påbegynnes før det er gått 12 uker etter fullført tiltaksperiode under samme virksomhet.»⁴

Et stort flertall mente også at arbeid er et nødvendig alternativ til utdanning for disse ungdommene. Ni av ti tilsluttet seg at ungdom som ikke mestret skolen, fint kunne klare seg i praksis eller ordinært arbeid. Det var dermed ikke slik at de oppfattet en ungdom som ikke har lykket på ett område til å være forta på andre områder.

5.3 Kjennetegn ved vellykkede tiltak

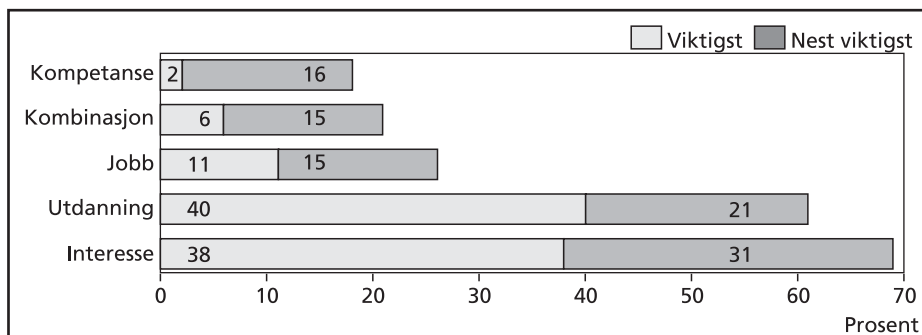
De ansatte ved arbeidskontorene ser ut til å mene at det sikreste vellykkethetskriteriet for denne gruppa er at de går tilbake til skolen og fullfører utdanningen eller får lærekontrakt. En jobb på det ordinære arbeidsmarkedet anses også som en bra utvikling hvis ungdommen har hatt en lengre ledighetsperiode eller har spesielle sosiale eller personlige belastninger.

⁴ Regler for arbeidsmarkedstiltak – tiltak for ordinær arbeidskraft PB- 0549 – Arbeidsdirektoratet april 1997. Endret 1. juli 1997.

Vi har også bedt våre informanter uttale seg om hva de mener er det viktigste kjennetegnet når de skal beskrive et godt tilbud fra arbeidsmarkedsetaten, for å se om det er sammenfall mellom det de kan tilby, og det de mener ungdomsgruppa trenger.

Vi har tatt med mange av de samme kriteriene for å beskrive tiltaket som vi tidligere brukte for å kartlegge ungdommenes behov, og vi spør om det viktigste kjennetegnet ved tiltaket er at det fører ungdom tilbake til utdanning, at det fører til jobb eller er en kombinasjon av jobb og utdanning. Videre om det viktigste er at tiltaket møter ungdommene på deres interesser, eller at tiltaket gir formell kompetanse. Figur 5.3 viser både hvordan *viktigst* og *nest viktigst* fordeler seg. Hver av de to svarene summerer seg til 100, og i figuren er søylene plassert oppå hverandre.

Figur 5.3 Arbeidsmarkedsetatens vurdering av hva som kjennetegner et godt arbeidsmarkeds-tiltak. N=151. Prosent

Trettiåtte prosent fremhever interesse som viktigste kjennetegn, og i tillegg mener 31 prosent at interessen er det nest viktigste kjennetegnet.

At tiltaket motiverer for utdanning, graderes som viktigst av 40 prosent, og til sammen er det 61 prosent av de ansatte som vektlegger dette som det viktigste eller nest viktigste kjennetegnet ved et godt tiltak.

Bare elleve prosent mener det viktigste kjennetegnet ved et tiltak er at det fører fram til en jobb, og enda færre vektlegger som viktigst at tiltaket gir dokumentert kompetanse (to prosent).

I hvilken grad tiltaket er tilpasset den enkelte ungdommens interesser, får sterkest tilslutning.

Sammenlikner vi hva de ansatte mener kjennetegner et godt tilbud og hva de mente var best for ungdomsgruppa (figur 5.2) var det *interesse* og *utdanning* som i begge tilfeller ble sterkest vektlagt.

De ansatte opplyser at det i hovedsak var fire ulike typer tiltak som var aktuelle. Det mest brukte var praksisplass, og alle kontorene hadde praksisplassstilbud. De aller fleste kontorene (åtte av ti) hadde også tilbud som kombinerer arbeidstrening og videregående opplæring – kombinerte opplegg. I tillegg hadde hvert tredje

kontor andre typer tilbud på sitt tiltaksrepertoar, det kunne enten være fast tilrette-lagte tilbud eller tilbud spesielt tilpasset en enkelt ungdom. Vi skal i fortsettelsen se i hvilken grad disse tiltakene «treffer» i forhold til å møte ungdommene på det de ansatte mente var ungdommenes behov – å bli møtt på interesse og å gjenoppta utdanning.

Kombinerte opplegg

De ansatte på arbeidskontorene hadde som hovedmålsetting for sitt arbeid at ungdommene skulle tilbake i utdanning. Å finne tiltak som kunne oppfylle dette kriteriet, ble naturlig nok viktig. Når de ansatte beskrev enkelte forløp som mer vellykket enn andre, begrunnes det nettopp i at det førte til gjenopptakelse av utdanning. Av de typer tiltak arbeidsmarkedssetaten brukte, så det ut som *de kombinerte oppleggene* ble vurdert som mest vellykkede for denne målgruppa. Følgende uttalelser peker i hvert fall i den retningen:

«Praksis plass ble fulgt opp med skole to dager i uken. Det virker *skolemotiverende*.»

«Skolen var knyttet til praktisk arbeid, det *reduserte noen barrierer hos en usikker elev*.»

«Når elevene fortsatt har en fot i skolevesenet, er det mye lettere å få til en *fornuftig opplæring* og på sikt vitnemål.»

«Kombinert opplegg opplever jeg som et godt tilbud fordi vi *«beholder» ungdommene innenfor skoleverket* samtidig som de får et annet tilbud. Det er viktig at de ikke kommer helt bort fra skolen, men at vi får mulighet til å *forsøke å motivere for og tilrettelegge for utdanning*.»

«Vi prøver ofte sammen med oppfølgingstjenesten å motivere ungdom til 1–2 dager tilrettelagt undervisning slik at de også får jobbet litt med skolefag. Da er det lettere å *motivere dem til å søke skole neste år*.»

«Gjennom kombinerte opplegg blir det mulig å ta opp igjen enkelte fag. *Selvtilliten som er nødvendig for å søke videre skolegang øker*.»

Hovedintensjonen med de kombinerte tiltakene ser ut til å være at de *åpner veien tilbake til utdanning*. Det var likevel noen som fremhevet disse tiltakenes fortrinn gjennom at de gir ungdommen parallelle erfaringer. Gjennom kombinerte opplegg fikk elevene *både* gitt skolen en ny sjanse og prøvd seg i arbeidslivet, noe som med-

førte et mer reelt grunnlag for valg. De har muligheten til å lære hva som kreves i arbeidslivet og hvilke spilleregler som gjelder der, før de eventuelt kutter navlestrengen til skolen for godt..

Praksisplass

Ungdommenes motivasjon for å ta imot en praksisplass vil variere. Noen vil først og fremst *bort fra* skolen og elevrollen, andre søker seg aktivt *til* arbeidsmarkedet. Uansett ungdommenes motivasjon er det etatens ansvar å prøve å gi dem en ny sjanse og ny giv gjennom det tiltaket som tilbys. Mange vektlegger de utallige kombinasjonsmulighetene og den store fleksibiliteten som ligger i tiltaket.

Hvis hovedformålet med en praksisplassplassering fra de ansattes side var å få ungdommene til å gjenoppta skolegangen, ble bruken av tiltaket begrunnet med at enkelte ungdommer trengte arbeidserfaring for å avklare utdanningsmål. En praksisplass som var etablert på dette grunnlaget, ble karakterisert som vellykket hvis den førte ungdommen tilbake til skolen, og det var flere eksempler på at en praksisplass, særlig hvis den var knyttet til et fremtidig yrkesønske som hadde krav til utdanning, motiverte for videre skolegang. Det som i første omgang kunne se ut som en omvei, kan i realiteten bli en snarvei som sparer ungdommen for feilvalg og eventuelt bortkastet studielån. Det vil også spare samfunnet for bruk av unødvendige utdanningsressurser ved et senere avbrudd. Følgende uttalelse fra en av de ansatte understreker nettopp dette poenget:

«Etter feilvalg på grunnkurs, prøvde ut to forskjellige praksisplasser (3 mnd hver). Ungdommen valgte ett av de to som grunnkursalternativ. Vellykket fordi det la til rette for et reelt utdanningsvalg.»

Praksisplasser medfører imidlertid også at ungdommen forblir i arbeidslivet, og for enkelte er det den beste løsningen. Praksisplassplasseringer gir i tillegg arbeidsgiver en mulighet til å prøve ut ungdommen som arbeidstaker uten risiko, før en eventuell ordinær tilsetting, og det kan gi ungdommene viktige kontakter/referanser for fremtidig jobbsøking.

Det store flertallet av de ansatte på arbeidskontorene (82 prosent) mener da også at arbeid er et viktig og nødvendig alternativ til skole for denne ungdomsgruppa. Enda noen flere (91 prosent) tror at ungdom som ikke mestrer skolen kan klare seg fint i praksis eller ordinært arbeid. De trakk fram følgende eksempler:

«En gutt med skrive- og lesevansker droppet skolen og fikk praksisplass innenfor hovedinteressen sin, data. Etter tre måneder hadde han tilbud om ansettelse.»

«Gjennom praksisplassen får ungdom prøvd seg i et yrke de er interessert i. Ofte får de jobb etter tiltak.»

«Skoleungdom som var umotivert for videre skolegang ble koblet til et ordinært praksisplassopplegg, nærmest for å prøve det ut. Det ble en fin mulighet til å vise seg fram hos en arbeidsgiver. Fikk umiddelbart etter tiltaket fast jobb med muligheter for snarlig opprykk.»

«Gutt var i praksis som billakkerer. Viste interesse og stod på. Etter tiltaket fikk han ordinær jobb som dellagerekspeditor samme sted.»

Det var også en tredje utgang på praksisplasstilbudet som gav positiv gevinst for ungdommen – muligheten til å få lærlingkontrakt. Tiltaket kan begynne som en praksisplass og gå over i lærlingkontrakt med godskrevet tid i praksisperioden, eller ungdommen kan gjøre en så god innsats i praksistiden at det ryktes og medfører lærlingkontrakt i en annen bedrift. Når ungdom kan vise til gode resultater, er arbeidsgiver i mange tilfeller villig til å finne fleksible løsninger, for eksempel supplere manglende teori og gi ungdommen mulighet til å ta hele fagopplæringen i bedriften.

Et forhold flere fremhever er at praksisplass kan virke positivt for fremmedspråklige. De kan, paradoksalt nok, få mer språktrening enn ved å gå på skolen. Arbeidsgivere får i mange tilfeller erfaringer med arbeidskraft de tidligere kanskje har vegret seg mot å ansette. Praksistiden fører ofte til videre engasjement, og praksistiden fungerer dermed som døråpner til et marked som disse ungdommene ellers ville strevd med å komme inn på. Det fremheves imidlertid at praksisperioden er for kort. Mange trenger mer tid, og ti måneder burde være en generell regel.

Det er imidlertid flere forutsetninger som må være til stede for at en praksisplass-plassering skal bli vellykket. De ansatte ved arbeidskontorene fremhevet først og fremst nødvendigheten av opplæringsavtale og tett oppfølging. Ved å vise interesse, yte «positivt press» og stille realistiske og forståelige krav, økte ungdommens sjanse for å lykkes. Særlig for ungdom som var lite strukturert og som hadde et romantisert forhold til arbeidslivet, ble verdien av å lære hva det innebærer å måtte tilpasse seg arbeidslivets normer og regler fremhevet. De lærer hvordan de skal oppføre seg på en arbeidsplass, for eksempel at det er viktig å si fra ved sykdom, overholde arbeidstiden og begrense besøk av venner til et akseptabelt nivå. Uavhengig av om ungdommene gikk tilbake til utdanning eller fortsatte i arbeid, ble denne lærdommen fremhevet som viktig for ikke å bli sagt opp i senere jobber.

Tilpasset og skreddersydd

I tillegg til praksisplass og kombinerte opplegg, har flere arbeidskontorer – enten på egen hånd eller i nært samarbeid med andre – utarbeidet spesielle tiltak som er *tilpasset* denne ungdomsgruppa, og de har også tiltak *skreddersydd* den enkelte ungdom.

Tiltak i den første kategorien har mange ulike betegnelser, blant annet arbeidsinstitutt, jobbkubb, arbeidstreningsgruppe, jobbsøkerbistand, delkompetanseprosjekt, aktivitetskurs og opplæringsring. Oppleggene varierer, men mange legger stor vekt på en avklaringsperiode, fordi ungdommene kan være ganske forvirret både i forhold til fremtidig jobb og utdanning. I løpet av avklaringsprosessen avdekkes ofte årsakene til hvorfor ungdommene har sluttet skolen, og faren for nye feilvalg reduseres.

Opplæringen og treningen var i noen tilfeller rettet inn mot enkelte yrker, i tillegg var det ofte et mål å øke bevisstheten om hvordan samfunn, skole og arbeidsliv fungerer. De oppleggene som i særlig grad var rettet mot arbeidsmarkedet, kunne i tillegg inneholde trening i å skrive gode søknader og cv-er.

Innenfor disse oppleggene er ofte praksisplassopplegget mer tilpasset enn ellers. Noen tiltak er knyttet til spesielle bedrifter – «ungdomsbedrifter» – som da blir fulgt spesielt opp. Ett sted hadde man inngått en fast avtale med en avis, noe som medførte at mange valgte, og klarte seg i, journalistyrket i etterkant. Et gjennomgående trekk var at mange prøvde å styre ungdommen mot bedrifter som de hadde god erfaring med, bedrifter der ungdommene trives og de ansatte hadde god kontakt med sine deltakere. Dette økte muligheten til arbeid i etterkant av praksisplassen. På den måten fikk en svak gruppe på arbeidsmarkedet viktig drahjelp utover praksistiden.

Mange av de tilpassede tiltakene er organisert rundt en ansvarsgruppe, der ulike kommunale etater er med, andre er organisert som et personsamarbeid der spesielt kompetente og interesserte nøkkelpersoner «bærer» opplegget.

Det vil alltid være noen ungdommer som vanskelig kan nyttiggjøre seg de oppleggene som allerede finnes, og som det derfor må skapes noe nytt og annerledes til. Disse skreddersydde oppleggene finnes det selvfølgelig like mange varianter av som det finnes tiltak. Noen eksempler:

«Gutt sluttet etter ett og et halvt år på særskilt tilrettelagt grunnkurs på grunn av stort fravær. Det blir opprettet en egen praksisplass der det ble lagt vekt på svært tett oppfølging og tatt hensyn til personlige problemer. Gutten har hatt svært positiv utvikling, både når det gjelder fremmøte og i forhold til modenhet. Det han trenger mest av er tid – og det får han. Han vil, slik vi nå ser det, ha gode muligheter til å bli en verdsatt arbeidstaker innen et praktisk yrke med ikke alt for store teoretiske utfordringer.»

«Gutt med problemer hjemme som gav seg utslag i ustrukturert levesett (stoffmisbruk, sov hele dagen). Hadde gjennomført noen grunnkurseksamener. Fikk praksisplass innenfor området han kjente fra grunnkurs. Det ble lagt vekt på struktur, faste oppmøtetider og arbeidsreglement. Likte seg på arbeid. Arbeidsgiver gir svært positive tilbakemeldinger. Tiltaket forlenget fra seks til ni måneder. Gutten får etter hvert helgevakter og er lovet sommerjobb. Har søkt videregående utdanning innenfor samme yrke fra høsten. Er rusfri og motivert for utdanning og jobb.»

«Jente med store atferdsvansker. Fikk i gang brevkurs med støttelærer. Etter motivering og aktivisering innenfor oppgaver ungdommen hadde interesse for, ble hun søkt inn på skolen igjen. Vedkommende har tre måneder igjen på hjelpepeleierutdanning, og har fått fast deltidsjobb.»

«Skolelei og lite motivert gutt. Hadde ingen klare ønsker eller løsninger. Etter en del råd og veiledning med interessetest og liknende ble det prøvd ut praksisplass i barnehage. I skolen var det høyt fravær. I barnehagen gikk fraværet ned etter hvert, og han har de siste månedene vært uten fravær og stortrives. Det jobbes for å få til en §10-ordning innenfor barne- og ungdomsarbeiderfaget.»

«Ungdom som hadde avbrutt VK1. Umotivert, lite representativ, «mindre» stoffproblem. Fikk praksisplass med en god opplæring og god oppfølging, pluss behandling. Fikk tilbud om to dager på skole for å avslutte VK1 kombinert med seks måneders praksis. Etter to måneder ringte bedriften og var så fornøyd med gutten at de ville ansette han. Ansettelsen medførte lærekontrakt i samme firma.»

I hvilken grad klarer de ansatte å fremskaffe ønskede tilbud?

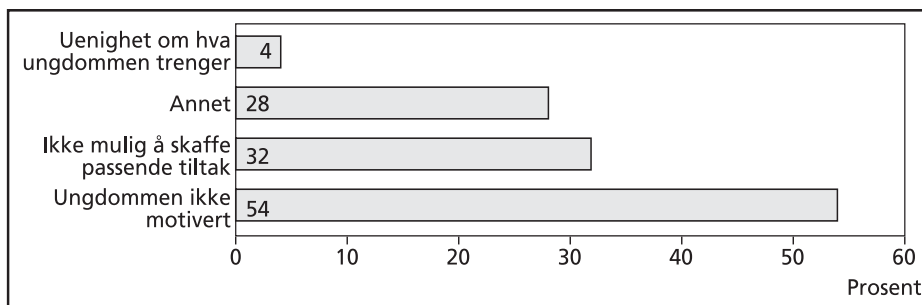
De ansatte på arbeidskontorene er tydelige på hva de mener er beste målsetting for ungdomsgruppa og hva som kjennetegner et godt tilbud fra etaten. Men opplever de i samme grad å ha mulighet for å tilby tiltak som er befordrende på utdanning og tilpasset den enkeltes interesser? På et direkte spørsmål svarer hver fjerde at de *svært ofte* opplever å ha denne muligheten, mens noe over halvparten sier at de *ganske ofte* klarer det. Femten prosent sier at det hører med til sjeldenhetene at de har mulighet for å tilby det de selv mener er et godt tiltak.

Hva som legges i betegnelsen «ganske ofte» vil variere. Vi har derfor også spurt om det var ungdom som de hadde ønsket å gi et arbeidstiltak, men som ikke hadde

fått det. Tidsperioden de skulle svare for var tre måneder. Halvparten av de ansatte svarer at de ikke har opplevd en slik situasjon de siste tre månedene, mens den andre halvparten har måttet melde pass i én eller flere saker. Til sammen rapporterer de ansatte at det er i underkant av 400 ungdommer som de mener ikke har fått et adekvat tiltak de siste tre månedene.

Grunnene de oppgir for at de ikke har lykket med å skaffe disse ungdommene arbeidsmarkedstiltak, fordeler seg som vist i figur 5.4. Det var mulig å oppgi flere grunner, prosentandelene summerer seg derfor til mer enn 100. De ansatte ble ikke bedt om å prioritere svaralternativene.

Figur 5.4 Grunnene til at ungdom ikke har fått et adekvat tiltak i løpet av de siste tre månedene. N=75. Prosent

Den vanligste grunnen til at ungdom ikke er i tiltak (når de ansatte mente det var det beste for ungdommen) var at vedkommende ikke var motivert. Over halvparten oppgir dette som en årsak (54 prosent). I hver tredje sak var det ikke mulig å fremskaffe adekvat tiltak. Det er verd å merke seg at bare fire prosent oppgir uenighet om hva ungdommen trenger som årsak til at man ikke har skaffet arbeidstiltak. Det tyder på at det er stor enighet mellom etatene om hvilke behov den enkelte ungdom har.

Kategorien *annet* er på hele 28 prosent. Det er særlig strukturelle forhold som manglende økonomi i etaten og for stort arbeidspress som oppgis som grunn. I tillegg vektlegger enkelte at ungdommene ikke ønsker praksis plass fordi kursstønden er så lav. Flere av disse ungdommene ble imidlertid formidlet til ordinært arbeid, til tross for at arbeidskontoret mente praksis ville vært den beste beskjeftigelsen.

De ansatte mente i stor grad at ungdommene hadde utviklet seg positivt i løpet av tiden de var i tiltak. Hver fjerde mener at så og si *alle ungdommene* de har formidlet tiltak til, hadde utviklet seg positivt. Nesten 65 prosent trodde at *halvparten eller flere* av «deres» ungdommer hadde gjennomgått samme positive utvikling.

Lønn som fortjent?

I debatten om kursstønad som vi refererte innledningsvis, var det uenighet om kursstønadens innvirkning på ungdommenes tilbøyelighet til å droppe skolen. De ansatte på arbeidskontorene er tydelige i sin «dom». Bare fem prosent tror at muligheten til å få kursstønad fører til at ungdom avbryter videregående skole.

Vi har også spurt om de tror ungdommene, hvis de får valget, foretrekker praksisplass med kursstønad fremfor ordinært arbeid. Bare tre prosent tror ungdom vil gjøre et slikt valg, og begrunnelsene de oppgir er nesten likelydende, det er først og fremst lønna som avgjør. Her er et lite utvalg av svarene:

«Alle, også ungdom, er interessert i å motta lønn for arbeidet de utfører.»

«Ønsker å tjene penger for å føle seg verdsatt.»

«Å tjene penger synes å være viktig for ungdom – en slags status.»

«Det sporer til høyere innsats med vanlig lønn.»

«Lønnstakere har rettigheter de på tiltak ikke har. De ønsker ikke å komme i et avhengighetsforhold til arbeidsmarkedsetaten.»

«Lønn er mer inspirerende.»

«Ordinært arbeid gir status blant venner og i familien. Lønn gir større motivasjon til innsats.»

«Ordinært arbeid har høyere lønn og ingen tidsbegrensning.»

«Ordinært arbeid er bedre betalt og de slipper kontakt med offentlige kontorer.»

«Bedre betalt, dessuten opparbeider de seg feriepenger og trygde- og pensjonsrettigheter.»

«Ordinært arbeid gir bedre lønn og mulighet for fast ansettelse.»

«Økonomi spiller en stor rolle, dessuten er det en sterk motivasjon i å føle seg likeverdig.»

Selv om penger gjennomgående gis som begrunnelse, er begrunnelsen i stor grad koblet til hva lønnsutbetaling symboliserer. Den statusen og motivasjonen som ligger

i et ordinært lønnsforhold, fremheves. Dessuten gjøres det et poeng ut av at enkelte ungdommer ikke ønsker å være avhengig av offentlige kontorer, og at de allerede i denne alderen er bevisste på de rettigheter som ligger i et ordinært arbeidsforhold – som trygde- og pensjonsordninger.

Penger, likeverd og normalitet ser ut til å være de tre motivasjonsfaktorene som de ansatte tror er utslagsgivende for å velge arbeid fremfor tiltak.

Når det gjelder hvilke muligheter denne ungdomsgruppa har på arbeidsmarkedet, er det mye optimisme å spore på ungdomsgruppas vegne. Det varierer litt med hensyn til om det er fast eller midlertidig arbeid det er snakk om, men mellom hver tredje og annen hver ansatt tror de har svært god eller ganske god mulighet for å få arbeid. Svarene varierer imidlertid med næringsgrunnlaget i regionen. I områder med mye industri og servicenæring er de ansatte gjennomgående mer optimistiske på ungdommenes vegne enn i regioner med et mer utdanningsavhengig arbeidsmarked.

Arbeidsmarkedet betraktes som gunstig, og nesten 80 prosent mener at også ungdom uten kompetanse eller delkompetanse fra videregående nyter godt av dagens stramme arbeidsmarked.

5.4 Oppsummering

Data fra undersøkelsen blant de ansatte på arbeidskontorene har i noen grad blitt sammenliknet med funn fra to og et halvt år tilbake. Det viser seg at både omfanget av og kvaliteten på samarbeidet mellom arbeidsmarkedsetaten og oppfølgings-tjenesten har hatt en positiv utvikling i løpet av denne perioden. Vi observerte endringer på tre vesentlige områder som kan sannsynliggjøre den positive utviklingen. For det første oppgir et flertall av kontorene at det nå foreligger en skriftlig avtale mellom arbeidskontoret og oppfølgingstjenesten. I tillegg har antallet som er rekruttert fra arbeidsmarkedsetaten til ot-kontakter også økt. Det tredje forholdet som vi i særlig grad vil vektlegge, er at arbeidsmarkedsetaten våren 98 definerte sin målgruppe til å være inkludert i oppfølgingstjenestens målgruppe. For tre år siden var det bare tolv prosent som mente etatens målgruppe var identisk med, eller inngikk som en del av, oppfølgingstjenestens målgruppe.

Vi vet fra tidligere at kvaliteten på samarbeidet påvirker effekten av tiltakene. Særlig hvis en skal lykkes i forhold til å utvikle kombinerte tilbud, vil det stille store krav til samarbeidet.

Arbeidsmarkedsetaten samarbeider først og fremst med oppfølgingstjenesten når det gjelder ungdom i denne gruppa. Det utstrakte samarbeidet kan tyde på at oppfølgingstjenesten er blitt det koordinerende og samordnede leddet som var

intensjonene ved opprettelsen av tjenesten. Det er verd å legge merke til at sosial-etat/barnevern også er viktige samarbeidspartnere, også når det gjelder arbeidsmarkedsetaten. Det tydeliggjør at enkelte av ungdommene sliter med store belastninger.

Det er oppfølgingstjenestens uttalte oppgave å få ungdom tilbake til skolen. Vi ser at arbeidskontoret også i utpreget grad mener dette er best for ungdommene. Det to instansene er med andre ord ikke bare enige om felles målgruppe, men det ser også ut til å være stor enighet om hvilke mål man skal ha for arbeidet.

Arbidsmarkedsetatens primære oppgave er å formidle arbeid, selv om den i kontakten med denne ungdomsgruppa også har som målsetting å få ungdom tilbake i utdanning. Det kan imidlertid se ut som utdanningsaspektet er blitt hovedmålet med tiltaket, og at praksisplass i stor grad betraktes som et *middel* for tilbakeføring til utdanning.

Av de tiltakene arbeidsmarkedsetaten har til rådighet, er det *kombinerte opplegg* som de ansatte mener i sterkeste grad oppfyller målsettingen om å få ungdommene tilbake til utdanning. *Praksisplass* har flere målsettinger, både å virke motiverende for videre utdanning, men også for å føre ungdom over i jobb, eventuelt lærekontrakt. De *tilpassede oppleggene* og *skreddersydde tilbudene* som etaten iverksetter, ser først og fremst ut til å innrette seg mot arbeidsmarkedet.

De ansatte ved arbeidskontorene mener ikke bare at det er viktig for ungdommen å bli møtt på sine interesser, de mener også at et godt tiltak *gjenkjennes* ved at det treffer ungdommens interesseområder. Det er godt samsvar mellom hvordan de ansatte beskriver ungdommene og hva de mener ungdommene trenger. De ansatte tror at svært mange ungdommer har utviklet seg positivt i løpet av tiltaket.

De ansatte vektlegger at det er viktig at ungdom ikke blir gående lenge uten beskjeftigelse, enten det dreier seg om å være uten utdanning, arbeid eller tiltak. Et stort flertall mente også at arbeid er et nødvendig alternativ til utdanning for disse ungdommene. Det reises heller ingen tvil om at ungdom som ikke mestrer skolen, fint kunne klare seg i praksis eller ordinært arbeid. Det er med andre ord ikke slik at de ansatte mener at ungdom som ikke har lyktes på ett område er fortaapt på andre områder.

Bare halvparten av kontorene kunne svare bekreftende på at de i løpet av de siste tre månedene hadde klart å formidle tiltak til alle de ungdommene de mente kunne ha trengt det. Grunnen til at de ikke har lyktes, forklarer de ansatte med at de bare delvis har klart å motivere ungdommene. En annen årsak er det ikke har vært mulig å fremskaffe tiltak. I noen grad oppgis manglende økonomi og stort arbeidspress som grunn.

Det er ikke de ansattes oppfatning at ungdom slutter i utdanning på grunn av pengene de får gjennom kursstønaden. Derimot er lav kursstønad en sterk motivasjonsfaktor for å søke ordinært arbeid.

Kapittel 6 To virkeligheter – én forståelse?

De to undersøkelsene i denne rapporten representerer et møte mellom brukerne og forvalterne av ungdomsgarantien. De to gruppene har observert samme fenomen fra to ulike utsiktspunkter. Avslutningsvis i denne rapporten skal vi prøve å sammenfatte disse to virkelighetene.

Ungdommene hadde én ting felles – alle hadde vært registrert av oppfølgings-tjenesten. Utenom dette ene felles kjennetegnet var ungdommene svært ulike hva angikk kompetanse, ambisjoner, hjelpebehov og beskjeftigelse. Vi har, ut fra de ulike kjennetegn, gitt ungdommene en betegnelse som beskriver deres status på undersøkelsetidspunktet: *utdanningssuksess, jobbsuksess, mulighet, uvist og utenfor*.

De ansatte på arbeidskontorene som er med i undersøkelsen hadde alle et spesielt ansvar for ungdomsgruppa. De hadde et utstrakt samarbeid med andre instanser, i særdeleshet utdanningsetaten, gjennom oppfølgingstjenesten.

Uavhengig av samarbeidet vil det ofte kunne være nødvendig å forankre ansvaret for den enkelte ungdom i én etat. Noen ungdommer vil først og fremst trenge hjelp i utdanningssystemet. Andre vil ha best utbytte av hjelp fra arbeids-markedsetaten. Men det er også ungdom som vil profitere på at de to etatene har et delt ansvar.

I et forsøk på å tydeliggjøre etatenes ansvar i forhold til ungdommenes beskjeftigelse og behov, har vi laget en skjematisk oversikt, vist i figur 6.1 (se neste side). Vi tenker oss etatsansvaret forankret enten i utdanningssystemet, i arbeids-markedsetaten eller som et delt ansvar. Ungdommens beskjeftigelse inkluderer ordinær beskjeftigelse og tiltak/tilrettelegging. Inn i skjemaet plasserer vi ungdom-mene, slik vi er blitt kjent med dem i undersøkelsen, etter oppnådd status på undersøkelsetidspunktet.

Figur 6.1 Etatsansvar og ungdommenes beskjeftigelse

Ansvarlig etat	Beskjeftigelse	
	Ordinær	Tilrettelagt/tilpasset
Utdanningsetaten	<p>Reformelevener* <i>Ungdommens ambisjon:</i> Fullføre videregående utdanning på normert tid. <i>Trenger:</i> Godt utbygget kurstilbud i videregående utdanning.</p>	<p>Skolesuksess <i>Ungdommens ambisjon:</i> Fullføre videregående utdanning. <i>Trenger:</i> Tilrettelagt opplæring som hjulpetiltak i skole. Mulighet <i>Ungdommens ambisjon:</i> Fullføre videregående utdanning. Skolemotivert, men midlertidig på sidelinjen. <i>Trenger:</i> Tilrettelagt opplæring, og «tilpasset» skole. Tid utover rettighetstiden.</p>
Utdanningsetaten/ arbeidsmarkedsetaten	<p>Headhunted* <i>Arbeidslivets ambisjon:</i> Rekruttere arbeidskraft til bedrifter med arbeidskraftbehov. Opplæring som en del av belønningen.</p>	<p>Uvisst <i>Ungdommens ambisjon:</i> Uklar. <i>Trenger:</i> Arbeidsmarkedstiltak for å prøve ut mulighetene på arbeidsmarkedet. Kombinerte opplegg hvor teori er knyttet til praksis (learning by doing). Oppfølging og hjelp i alle «overganger».</p>
Arbeidsmarkedsetaten	<p>Jobbsuksess <i>Ungdommens ambisjon:</i> Jobbe og kvalifisere seg gjennom arbeid. <i>Trenger:</i> Et arbeidsmarked som gir mulighet for en alternativ oppvekstarena.</p>	<p>Utenfor <i>Ungdommens ambisjon:</i> Å ikke være ubeskjeftiget. <i>Trenger:</i> Skreddersydd tiltak. Tett oppfølging, ofte i samarbeid med kommunale instanser.</p>

* Ikke representert i utvalget

Øverst fra venstre: Ansvaret forankret i utdanningsetaten inkluderer *reformelevener* (ordinære elever), ungdom med *utdanningsuksess* og elever med *mulighet* innenfor utdanning.

Midten fra venstre: Ansvaret forankret både i arbeidsmarkedsetaten og utdanningsetaten inkluderer ungdom som blir *headhunted* til kvalifisering i det ordinære arbeidsmarkedet, og

ungdom det er *uvisst* hvordan klarer seg, men som trenger praktisk erfaring for å øke kunnskapsinntaket

Nederst fra venstre: Ansvar forankret i arbeidsmarkedet inkluderer ungdom som ønsker ordinær jobb, *jobbsuksess*, og ungdom som trenger skreddersydde arbeidsmarkedstiltak, ungdom som er *utenfor*.

Ungdom innenfor ordinær utdanning/arbeidsmarked

Reformeleven trenger ikke noen form for tilrettelegging, og finnes ikke i vårt utvalg. I den grad hun blir registrert i oppfølgingsetaten, er det gjennom en snarvisitt på grunn av feilvalg, sykdom eller liknende.

Headhunted. Enkelte steder i landet er behovet for arbeidskraft større enn tilbudet, og det blir iverksatt ulike prosjekter for å rekruttere ungdom til bedriftene. Vi har i oversikten gitt disse ungdommene betegnelsen *headhunted*. Disse tilbudene kan variere fra kortvarige utplasseringer til langvarig tilknytning som inkluderer opplegg som gir formell kompetanse. *Partnerskap i skolen*, et samarbeid mellom skolen og NHO, er et eksempel. I utgangspunktet er dette ungdom som ikke trenger tilrettelegging, men bedriftene «trenger» dem. Vi har ingen i denne gruppa i utvalget.

Ungdom med *jobbsuksess* har en langt sterkere identitet knyttet til arbeid enn til utdanning, og ønsker ordinært arbeid i ung alder. De jobbet fulltid, og har stor tro på at det skal gå dem bra på et fremtidig arbeidsmarked. I den grad denne ungdomsgruppa ønsker arbeidsmarkedstiltak, er det som en bro over til det ordinære arbeidsmarkedet, og ikke som en svingdør tilbake til skolen. De ønsker en alternativ oppvekstarena til skolen. Lønnen er viktig på grunn av den statusen og selvstendigheten økonomisk frihet gir.

Praksisplass har som formål å få ungdom *enten* tilbake til skolen *eller* i jobb. Undersøkelsen viste at arbeidsmarkedstiltak *ikke* hadde effekt på jobbsuksess. Ut fra målsettingen oppfyller derfor tiltaket bare delvis sin intensjon. Noe av forklaringen finner vi i de opplysningene de ansatte på arbeidskontorene har formidlet. I utpreget grad mente de at det beste for ungdommene i utvalget var at de begynte/fortsatte i utdanning. Det kan se ut som om mange betrakter arbeidsmarkedstiltak først og fremst som et middel for å oppnå utdanning, mens tiltakets kvalifiseringsmulighet i forhold til arbeidsmarkedet tones ned.

Ungdom som har gjort jobbsuksess, ser i stor grad ut til å ha vært selvgående – i den forstand at de har oppnådd det de har ønsket ved egen hjelp. Det er grunn til å tro at flere ungdommer kunne gjort jobbsuksess hvis arbeidskontorene hadde tydeliggjort målsettingen om at arbeidsmarkedstiltaket også skal kvalifisere til det

ordinære arbeidsmarkedstiltaket. I tillegg ser det ut til å være behov for å intensivere og vektlegge formidling av ungdom til det ordinære arbeidsmarkedet.

Ungdom med tilretteleggings- og tiltaksbehov

Vi har tidligere betegnet ungdom med *utdanningsuksess* som ungdom som har gått «utdanningsveien». De har forstått at hvis de skal få oppfylt sine utdanningsambisjoner, er det viktig å ikke gi slipp på skolen.

Det er først og fremst utdanningsetaten som har ansvar for at denne gruppa skal få nødvendig hjelp, og det viser seg også at mange har fått tilrettelagt opplæring i registreringsperioden.

Karakterer så ikke ut til å ha noen effekt i forhold til å øke sannsynligheten for å ende opp med utdanning eller gjøre utdanningsuksess, så det er ikke skolevinnere i klassisk forstand som rekrutterer gruppa. Derimot ser det ut som utstøtingsmekanismer i skolen er en effektiv måte å *hindre* ungdommene i å fortsette i utdanning på. Dette gjelder særlig ungdom med status *mulighet*. De har *ikke* fått tilrettelagt opplæring i særlig grad, men uttrykker ønske om utdanning, har skoleforventninger og utdanningsaspirasjoner. Grunnen til at de ikke gjør utdanningsuksess, er at de opplever skolen som avvisende. Dette til tross for at mange av ungdommene i denne gruppa har karakterer over gjennomsnittet.

Det er først og fremst utdanningssystemets oppgave å gi disse ungdommene ny motivasjon. For å lykkes trenger ungdommene ikke bare individuell tilrettelagt opplæring, men i like stor grad at skolen tilrettelegges for dem.

Flytter vi oss til ungdom med status *uvisst*, finner vi en gruppe som har fått lite igjen for tre års utdanningsrett.

De scorer lavt både når det gjelder hvilken kompetanse de har med seg fra videregående, og når det gjelder andelen som er i utdanning på undersøkelsestidspunktet. Karakterer under gjennomsnittet øker sannsynligheten for en uvis fremtid. Det kan være en hypotese at disse ungdommene er i jobb eller i praksisplass *ikke* nødvendigvis fordi de er opptatt av å jobbe, men fordi de ikke lykkes i utdanning. Disse ungdommene må gis mulighet til vekselbruk, og de trenger tilrettelegging både fra arbeidsetaten og skolesystemet. Arbeidsmarkedstiltak kan fungere som et mestringsalternativ og en nødvendig omvei tilbake til utdanning.

De ansatte på arbeidskontorene understreker nødvendigheten av tett oppfølging for at ungdom i denne gruppa skal lykkes. Samtidig rapporterer ungdommene om *manglende* oppfølging i tiltak. I tillegg vet vi at det var avgjørende for ungdommenes videre karrierer at de fikk noe å gjøre *etter* tiltaket. Det virker derfor som om det er nødvendig at innsatsen overfor ungdomsgruppa intensiveres i forhold til oppfølging i tiltak og *over i* ny beskjeftigelse. Ungdommene kan trenge

arbeidsmarkedstiltak også som etterbeskjeftigelse – ikke nødvendigvis som «rene» tiltak, men i kombinasjon med opplæring. Karantenetiden på tolv uker¹ for tildeling av nytt arbeidsmarkedstiltak, kan derfor virke uheldig for kontinuiteten i arbeidet med denne ungdomsgruppa. Den kvalifiseringsformen det er mest sannsynlig de vil lykkes med, er når opplæring kombineres med praksis. Dette er teorisvake elever som lærer best med «hammeren i hånda».

De ansatte rapporterer at i løpet av de siste tre månedene hadde bare halvparten av kontorene klart å formidle tiltak til alle ungdommene som de mente trengte det. En vesentlig årsak til at antallet var så lavt, oppgir de å være at ungdommene ikke var motiverte. Det ligger en mulig løsning på denne utfordringen i de ansattes egne svar. Deres uttrykte målsetting er å møte ungdommene på deres interesser. Klarer de å oppfylle denne intensjonen, er det større sannsynlighet for at de også klarer å motivere ungdommene. For gjennom interesse fanges motivasjon.

Det er imidlertid viktig å understreke at denne ungdomsgruppa representerer en utfordring både for utdannings- og arbeidsmarkedsetaten, og at ansvaret må være felles.

Ungdom med status *utenfor* trenger all den hjelp de er i stand til å ta imot. Det synes vanskelig for ungdom i denne gruppa å komme ut av ledighet. Nesten ingen ønsket imidlertid å være uten beskjeftigelse, og selv om enkelte sa at de i en periode «ikke orker» å gjøre noe, ønsker de ikke ledighet som tilstand og over tid. Ungdom i denne gruppa så ut til å ha svært begrensede forventninger og små krav til skolen, og de er i utpreget grad «lei».

Veien tilbake til utdanning synes lang. Deres optimale mulighet for beskjeftigelse ligger antakelig i skreddersydd tiltak fra arbeidsmarkedsetaten, men for å klare å hjelpe denne ungdomsgruppa, må kommunale etater inngå forpliktende samarbeid. Det er rimelig å tenke seg at mange av ungdommene har tilleggspolproblemer med rus, psykiske belastninger og sosial mistilpassing, og at de trenger oppfølging på mange områder for å få orden på livet. For disse ungdommene må arbeidsmarkedstiltaket betraktes som «hjelpetiltak», der sosialisering gjennom arbeid vektlegges og blir en viktig målsetting. Ungdommene trenger oppfølging og tilrettelegging over tid.

¹ «En ny tiltaksperiode under Praksisplass eller arbeidstrening kan ikke påbegynnes før det er gått 12 uker etter fullført tiltaksperiode under samme virksomhet.» (Regler for arbeidsmarkedstiltak – tiltak for ordinær arbeidskraft PB-0549-Arbeidsdirektoratet april 1997. Endret 1. juli 1997.)

Helt til slutt...

Denne rapporten, og i særdeleshet oversikten på side 110, prøver å systematisere noen kjennetegn ved ungdomsgruppa og koble det til hvilke instanser som bør ha et hovedansvar for de ulike ungdommene.

Blant ungdommene i utvalget er det mange ledige som ønsker jobb eller utdanning, og mange av dem som jobber, ville heller vært i utdanning. Ut fra et slikt synspunkt er det ganske opplagt at ungdomsgarantien og utdanningsretten ikke er virksom for alle ungdommene i vår gruppe. I hvilken grad de har fått tilbud og ikke tatt det imot, er ikke kartlagt. Situasjonene for mange er imidlertid at de ikke bare må tilbys, men også motiveres for, tiltak.

Undersøkelsen blant de ansatte på arbeidskontorene viser at samarbeidet mellom etatene er i positiv utvikling. Hvis denne utviklingen fortsetter og videreutvikles, er en viktig forutsetning for å lykkes i arbeidet med ungdomsgruppa til stede.

Vi har tatt som utgangspunktet at tilrettelegging og tiltak skal tilføre ungdommene motivasjons- og mestringskompetanse så de i større grad kan gjøre suksess enten innenfor utdanning eller i jobb. Møte med ungdomsgruppa og den hjelpen som tilbys må derfor ta sikte på å sette ungdom med ubrukte *muligheter* i stand til å bruke sine ressurser. Andre må gis støtte så de kommer ut av *uvissheten* og får fast grunn under føttene, og ungdom som er *utenfor*, må motiveres til å komme innenfor en type beskjeftigelse de kan mestre.

Litteratur

- Aamodt, P.O. (1994), «Valg og gjennomstrømning i utdanningssystemet». I: Lauglo, J., red, *Norsk forskning om utdanning; perspektiver og veivalg*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- Bergwitz, Ø. (1994), *Utdanning eller arbeid. Rapport 2/94*. Oslo: UNGforsk
- Bogen, H. (1994), *På rett vei. Evaluering av oppfølgingstjenesten i sju fylker høsten 1994*. Evaluering av reform 94. Delrapport 1 om oppfølgingstjenesten. Fafonotat 1994:13. Oslo: Fafo
- Brandt, E. (1992), «Tolv års skole for alle – og studier for halvparten av de unge?». I: Arnesen, C.Å. og M. Egge, red, *Utdanning og arbeidsmarked 1992*. Oslo: NAVFs utredningsinstitutt
- Båtevik, F.O., R. Kvalsund og J.O. Myklebust (1997), *På særvilkår. Om gråsoner, overganger og kanalisering i vidaregående opplæring*. Forskningsrapport nr. 24. Volda: Høgskolen i Volda/Møreforskning
- Edvardsen, R. (1991), *Valg av utdanning og yrke; betydningen av kjønn, sosial og geografisk bakgrunn ved utdannings- og yrkesvalg*. Rapport 12/91. Oslo: NAVFs utredningsinstitutt
- Edvardsen, R. (1993), *Ungdoms utdannings- og yrkesplaner*. Rapport 13/93. Oslo: Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning
- Egge, M. (1990), *Ungdomsbildet – lagd eller levd?* Hovedoppgave i sosiologi våren 1990. Institutt for sosiologi, Universitetet i Oslo
- Egge, M. og T. Midtsundstad, red. (1997), *Evaluering av oppfølgingstjenesten i reform 94*. Fafonotat 1997:2. Oslo: Fafo
- Egge, M. (1998), *Hadde det ikke vært for oppfølgingstjenesten....* Fafo-rapport 241. Oslo: Fafo
- Eldring, L. og J.B. Grøgaard (1996), *Evaluering av Næringslivets fadderordning og praksisplasztaket*. Fafo-rapport 194. Oslo: Fafo

- Grøgaard, J.B. (1997), *Skomaker bli ved din lest?* Fafo-rapport 146. Oslo: Fafo
- Grøgaard, J.B. (1997), «En historie som har fått vasket seg? Om oppfølgingstjenestens målgruppe – rekruttering og tiltak første skoleår». I: Lødding, B. og K. Tornes, *Idealer og paradokser. Aspekter ved gjennomføringen av Reform 94*. Oslo: Tano Aschehoug
- Grøgaard, J.B. (1998), (Sluttrapportering fra oppfølgingstjenesten, Fafo-rapport under publisering.) Oslo: Fafo
- Hammer, T. (1994), *Konsekvenser av arbeidsledighet fra ungdom til voksen alder*. Rapport 5:94. Oslo: UNGforsk
- Helland, H. (1997), *Etnisitet og skoletilpasning*. Magisteravhandling i sosiologi, Oslo: Universitetet i Oslo
- Hellevik, O. *Fagkritikk av oppdragsforskning*. Sosiologisk Tidsskrift 3, Oslo: Scandinavian University Press.
- Hernes, G. og K. Knudsen (1976), *Utdanning og ulikhet*. Levekårsundersøkelsen. NOU 1976:46
- Holter, H. og R. Kalleberg, red (1982), *Kvalitative metoder i samfunnsforskningen*. Oslo: Universitetsforlaget
- Knudsen, K. (1980), *Ulikhet i grunnskolen*. Bergen: Universitetsforlaget
- Lindbekk, T. (1993), «School Reforms in Norway and Sweden and the Redistribution of Educational Attainments.» *Scandinavian Journal of Educational Research*, 37(2),129–149
- Lorentzen, H. og G. Visher (1997), *En evaluering av gjennomføringen av arbeidsmarkedstiltaket KAJA*. Rapport 97:2. Oslo: Institutt for samfunnsforskning
- Lorentzen, H. (1995), *Når ikke alle kan få*. Rapport 95:13. Oslo: Institutt for samfunnsforskning
- Lødding, B. og K. Tornes (1997), *Idealer og paradokser. Aspekter ved gjennomføringen av Reform 94*. Oslo: Tano Aschehoug
- Markussen, E. (1994), *Reell rett? Om retten til primært valgt grunnkurs og om tilbud, søkning og inntak til særskilt tilrettelagt opplæring i seks fylker høsten 1994*. Evaluering av reform 94. Delrapport 1 om særskilt tilrettelagt opplæring. Fafo-notat 1994:12. Oslo: Fafo

- Markussen, E. og A.K. Høydal (1995), *Fra første til andre. Om overgangen fra første til andre år for elever som har særskilt tilrettelagt videregående opplæring*. Fafo-notat 1995:14. Oslo: Fafo
- Markussen, E. (1997), «Inn og ut, tvers gjennom eller helt på sida». I: Egge, M. og T. Midtsundstad, red, *Evalueringsrapport av oppfølgingstjenesten i Reform 94*. Fafo-notat 1997:2. Oslo: Fafo
- Markussen, E. (1997), Kompetanse eller oppbevaring? Foredrag på NFPFs kongress, Göteborg 8.mars. 1997
- Midtsundstad, T. (1995), *Underveis – men mot hva? En første oversikt over oppfølgingstjenestens målgruppe, tilgjengelig tilbud og organisering av oppfølgingsarbeidet i syv fylker våren 1995*. Fafo-notat 1995:7. Oslo: Fafo
- Mørch, S. (1985), *At forske i ungdom*. Et sosialpsykologisk essay. København: Rubikon
- NOU 1976:46, *Utdanning og ulikhet*. Levekårsundersøkelsen
- NOU 1988:28, *Med viten og vilje*
- NOU 1991:4, *Veien videre, til studie- og yrkeskompetanse for alle*
- NOU 1994:3, *Ungdom, lønn og arbeidsledighet*
- Sandberg, N. (1996), *Midt i eksplosjonen. Søking og opptak til høyere utdanning i 1993*. Rapport 5/96. Oslo: NIFU
- Schultz, T.W. (1961/reprinted 1977), «Investment in Human Capital.» *American Economic Review*, no 51 (March 1961), reprinted in Karabel og Halsey, eds., *Power and Ideology in education*. New York: Oxford University Press
- Skjersli, S. og P.O. Aamodt (1997), «Effekten av Reform 94 på sosiale skjevheter i valg mellom allmennfag og yrkesfag». I: Lødding, B. og K. Tornes, red, *Idealer og paradokser. Aspekter ved gjennomføring av Reform 94*. Oslo: Tano
- St.meld. nr. 4 (1992–93), *Langtidsprogrammet 1994–97. Ungdomspolitikken mot et nytt hundreår*
- St.meld. nr. 33 (1991–92), *Kunnskap og kyndighet. Om visse sider ved videregående opplæring*
- St.prp. nr. 1 (1997–98), *Kommunal- og arbeidsdepartementet*

- Sviland, F. (1993), *Ungdomsgarantien – tomme ord og symbolske gjerninger?* Hovedoppgave ved Institutt for administrasjon og organisasjonsvitenskap, Universitetet i Bergen,
- Trow, M. (1977), «The Second Transformation of American Secondary Education». I: Karabel og Halsey, eds., *Power and Ideology in education*. New York: Oxford University Press
- UNGforsk (1991), *Ungdom og arbeidsløshet*. Konferanserapport. NAVF/RSFs Program for ungdomsforskning/ISF. Oslo
- Vibe, N (1994), «Veien fram til høyere utdanning». I: Vibe, N. og T. Nygaard, red, *Utdanning og arbeidsmarked 1994*. Oslo: Utredningsinstituttet for forskning og høyere utdanning
- Ziehe og Sturbenrauch (1983), *Ny ungdom og usædvanlige læreprosesser*. Politisk revy. Special-Trykkeriet Viborg a-s. Danmark
- Øia, T. (1996), *Ung på 90-tallet*. En antologi. Oslo: UNGforsk/Cappelen Akademiske Forlag

Vedlegg 1

Vedlegg 1 er en analyse med utgangspunkt i om ungdommen var i utdanning, i arbeid eller ledig på undersøkelsestidspunktet.

I kapittel 4 brukte vi oppnådd status som avhengig variabel. Et annet, og mer vanlig, resultatmål er å *ta utgangspunkt utelukkende i beskjeftigelse* på et gitt tidspunkt. Selv om vi i hovedanalysen finner at statusvariablene er mest hensiktsmessige for vårt formål, gjengir vi likevel analyseresultatene når ungdommene er i utdanning, i arbeid, i praksis eller er ledige¹ på undersøkelsestidspunktet.

På tilsvarende måte som i analysen med statusvariablene ser vi først på kjennetegn ved beskjeftigelse på undersøkelsestidspunktet (heretter kalt resultatvariablene) og tre forhold: registreringskategori, beskjeftigelse etter registrering og utvikling i perioden. Dernest undersøker vi ved hjelp av logistisk regresjon, om det var noen forhold som sannsynliggjør at ungdommene var i utdanning, i arbeid eller var ledige våren 98.²

I analysen inngår de tre variablene *registreringskategori* (som tidligere var uavhengig variabel), *beskjeftigelse etter registrering* og *vurdering av egen utvikling i perioden*. I tillegg inkluderes de uavhengige variablene vi benyttet da vi analyserte effekten på registreringskategoriene i kapittel 2. Analysemodellen er den samme som for statusvariablene.

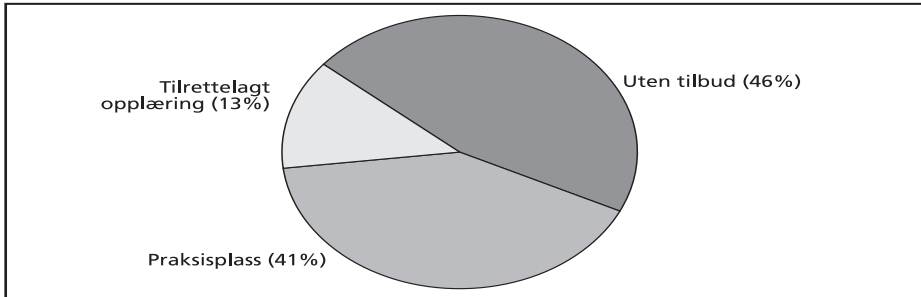
Figur 1 viser sammenhengen mellom resultatvariabelen og registreringsperioden, figur 2 tar for seg sammenhengen mellom resultatvariabelen og beskjeftigelse etter registrering, og i figur 3 ser vi på sammenhengen mellom resultatvariabelen og ungdommenes utvikling i perioden.

Ser vi på registreringskategori, etterbeskjeftigelse og i hvilken grad ungdommene er fornøyd med sin egen utvikling etter registreringsperioden under ett, danner det seg mønstre. Ungdom med utdanning som resultat våren 98 tilhørte ungdomsgruppa som i størst grad hadde fått tilrettelagt opplæring som hjelpetilbud og

¹ Vi vet fra kapittel 2 at 37 prosent av ungdommene var i utdanning våren 98, 30 prosent hadde arbeid og sju prosent hadde praksisplass. Det var 21 prosent som var uten beskjeftigelse, og fem prosent oppgav «annet» som resultatbeskjeftigelse. Den siste kategorien bestod i stor grad av gutter i militæret og jenter som hadde omsorg for egne barn. «Annet» er utelatt fra den videre analysen.

² Kategorien praksisplass er ikke inkludert i den multivariate analysen p.g.a. lite antall.

Figur 1 Ungdommens beskjeftigelse våren 98 og registreringskategori. N=622. Prosent

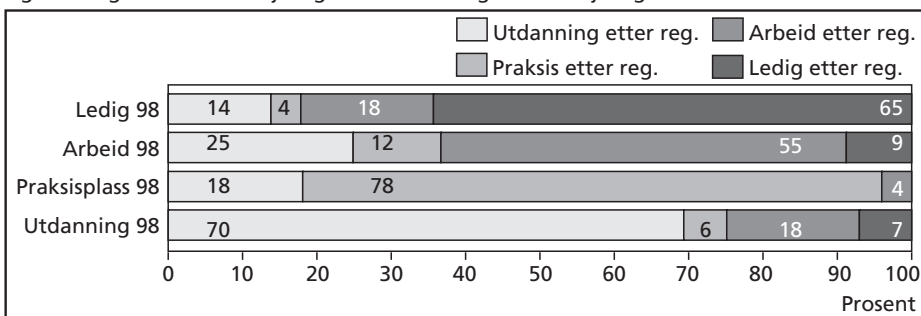
Av ungdom i *utdanning* våren 98 hadde nesten halvparten (47 prosent) hatt tilrettelagt opplæring. Tre av ti hadde hatt arbeidsmarkedstiltak og de resterende 23 prosent hadde vært uten tilbud i registreringsperioden.

Det var mange ungdommer som hadde hatt arbeidsmarkedstiltak i registreringsperioden og som var i *arbeidsmarkedstiltak* våren 98, til sammen 66 prosent. Hver femte ungdom hadde hatt tilrettelagt opplæring i registreringsperioden, og hver tiende hadde vært uten tilbud.

Ungdom i *jobb* våren 98 hadde som kjennetegn den jevneste fordelingen mellom hvilken registreringskategori de hadde vært i. Omtrent tre av ti (32 prosent) hadde hatt arbeidsmarkedstiltak, og en nesten tilsvarende andel (27 prosent) hadde fått tilrettelagt opplæring. Førtien prosent hadde vært uten tilbud.

Av dem som var *ledige i 98*, hadde halvparten også vært uten tilbud i registreringsperioden. Tre av ti hadde hatt arbeidsmarkedstiltak, og to av ti hadde hatt tilrettelagt opplæring.

Figur 2 Ungdommens beskjeftigelse våren 98 og etterbeskjeftigelse. N=595. Prosent

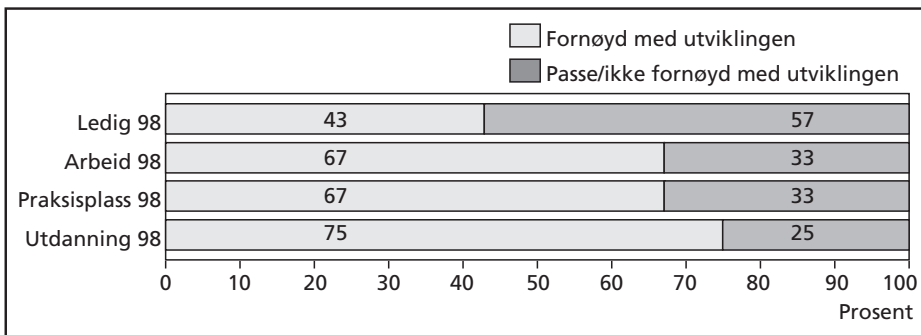
Av ungdommene som var i *utdanning* våren 98, hadde sju av ti begynt i utdanning etter registreringsperioden. Av de resterende 30 prosentene hadde den største andelen vært i jobb (18 prosent). Omtrent like andeler (seks og sju prosent) var rekruttert fra ungdom som hadde vært i praksis og ungdom som hadde vært uten tilbud.

Nesten åtte av ti (78 prosent) med *arbeidsmarkedstiltak* våren 98, hadde begynt i praksis etter registreringsperioden. De resterende hadde nesten utelukkende vært i utdanning (18 prosent). Bare fire prosent hadde vært i jobb.

Gruppen som ender i *arbeid* våren 98, er den minst «stabile». De som jobbet også etter registreringsperioden, utgjorde bare litt over halvparten (55 prosent). Tilsiget kom først og fremst fra ungdom med utdanning som etterbeskjeftigelse (25 prosent). Tolv prosent hadde hatt arbeidsmarkedstiltak, og ni prosent av dem som var i arbeid hadde vært ledige etter registrering.

Når ungdommene var *ledige* våren 98, hadde de også i stor grad vært ledige etter registrering (65 prosent). Av de resterende 35 prosent hadde 18 prosent vært i arbeid, 14 prosent kom fra utdanning og bare fire prosent hadde vært i praksis etter registreringsperioden.

Figur 3 Ungdommens beskjeftigelse våren 98 og utvikling etter registreringsperioden. N=595. Prosent

Ungdom som var i utdanning våren 98 var mest fornøyd med utviklingen, hele 75 prosent var positive. Ungdom i praksis og arbeid vurderte dette forholdet likt; to av tre var fornøyd. Det er blant de ledige det var størst misnøye. Nesten seks av ti (57 prosent) sa de bare var passe eller ikke fornøyd med utviklingen.

vært i utdanning etter registreringsperioden. Det var også i denne gruppa flest var fornøyd med egen utvikling etter registreringsperioden.

Ungdom med praksisclass våren 98 hadde i stor grad også hatt arbeidsmarkedstiltak i registreringsperioden og som beskjeftigelse etter registrering. Forklaringen finner vi i at over halvparten av de ungdommene som var i praksisclass på undersøkelsestidspunktet, var blitt registrert siste året. Praksisperioden var med andre ord ikke avsluttet, og for mange av ungdommene observerte vi dermed samme fenomen flere ganger. (Gruppen omfatter få ungdommer, N=52.)

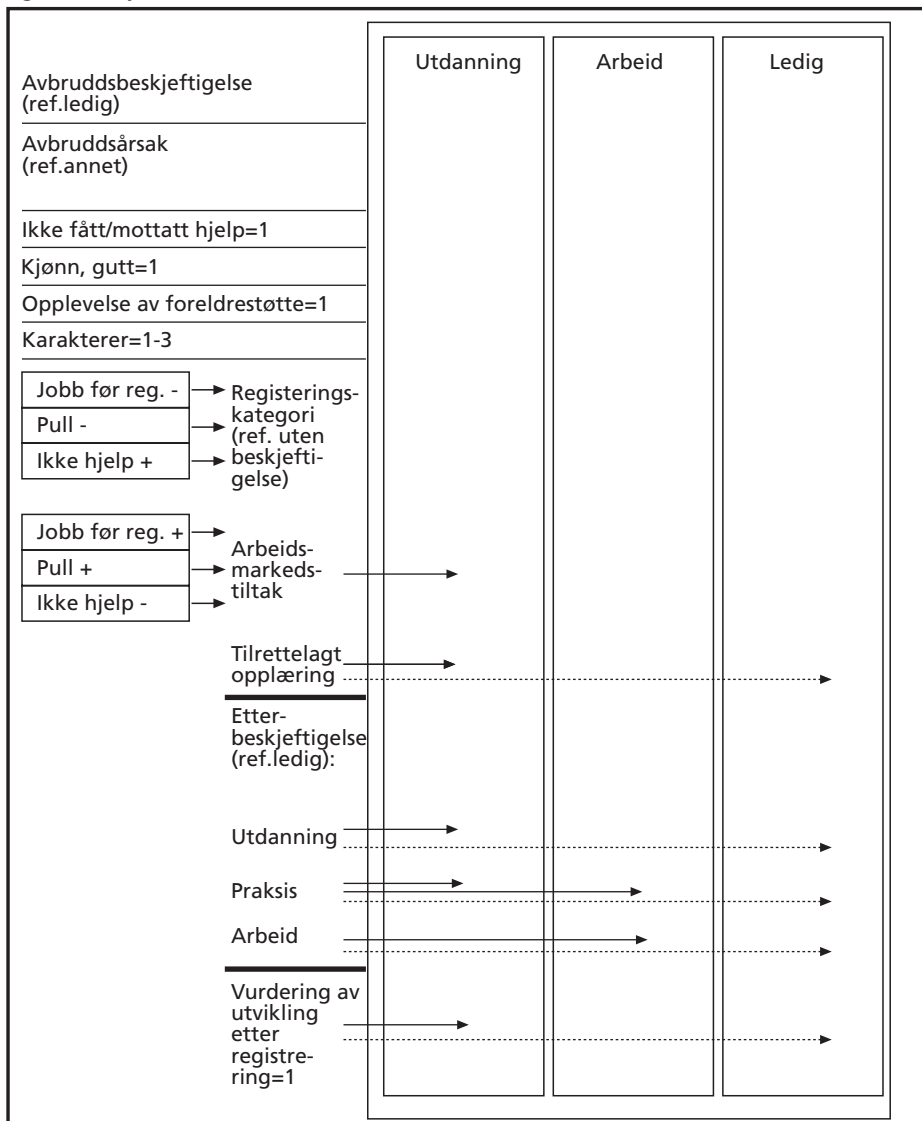
Ungdom i arbeid våren 98 kom i større grad enn resten av utvalget fra alle tre registreringskategoriene. Hva de startet opp med etter registreringsperioden, var også mindre utslagsgivende enn for de andre. Det ser fortsatt ut til å være mye ustabilitet i gruppa – løpet er ikke lagt for ungdom som var i arbeid våren 98.

Det synes vanskelig å komme ut av ledighet. Ungdom som var ledige våren 98 var overrepresentert både når det gjaldt ledighet i registreringsperioden og etter registrering. De var, ikke uventet, også minst fornøyd med utviklingen.

Analysemodell

Analysemodellen består av tre logistiske regresjoner, der hver av resultatvariablene er avhengige variabler. Modellen viser resultatet av disse analysene. Resultatene blir vist i figur 4, der effekten vises ved piler mellom avhengig og uavhengig variabel.

Figur 4 Analysemodell

De tre kolonnene til høyre, *utdanning*, *arbeid* og *ledig*, er de tre avhengige variablene. De uavhengige er plassert nedover på venstre side av figuren. De seks første kjenner vi igjen fra analysemodellen for registreringskategoriene (kapittel 2). Så følger de tre registreringskategoriene. Hvilke forhold vi fant hadde effekt for plassering i referansekategoriene, er vist i de bakenforliggende boksene. Registreringskategori *uten beskjeftigelse* er referansekategori, og *arbeidsmarkedstiltak* og *tilrettelagt opplæring* er gjort om til dummyvariabler.

Etterbeskjeftigelse har fire utganger. *Ledig* er referansekategori, og *skole*, *praksisplass* og *jobb* er gjort om til dummyvariabler. Til slutt har vi inkludert ungdommens vurdering av egen utvikling etter registreringsperioden.

Stiplet pil markerer at effekten var negativ, det vil si at den uavhengige variabelen reduserer sannsynligheten for at resultatvariabelen skal få verdien 1, i dette tilfellet at ungdom er enten i utdanning, arbeid eller er ledige. Sammenhengende pil betyr at effekten var positiv, altså at den uavhengige variabelen øker sannsynligheten for effekt på den avhengige variabelen. Tabellgrunlaget med forklaring er gjengitt som vedlegg 2.

Ingen hendelser eller kjennetegn som ligger forut for registreringsperioden (kategori 1–6) hadde direkte effekt på de avhengige variablene *utdanning*, *arbeid* eller *ledig*, når vi kontrollerer for de øvrige variablene.

Utdanning som resultat: Det er fem forhold som innvirket på sannsynligheten for at ungdom var i utdanning fremfor å være i jobb eller være ledig. For det første ser det ut til å ha en effekt at ungdommene hadde fått et tilbud i registreringsperioden. Både tilrettelagt opplæring og arbeidsmarkedstiltak øker sannsynligheten for å være i utdanning.

Også «etterbeskjeftigelse» hadde effekt. Både «utdanning» og «arbeidsmarkedstiltak» øker sannsynligheten for å være i utdanning, sammenliknet med å ha vært uten beskjeftigelse etter registreringsperioden.

Videre finner vi at ungdom som er «fornøyd med utvikling etter registrering» oftere er i utdanning enn ungdom som ikke er fornøyd med utviklingen etter registrering.

Arbeid som resultat: Det var bare «etterbeskjeftigelse» som hadde effekt på om ungdommene var i jobb eller ikke. Av de tre alternativene modellen gir, er det i forhold til arbeidsmarkedstiltak og jobb vi finner en positiv sammenheng, ungdom som har hatt praksisplass er oftere i jobb. Registreringskategoriene, «tilrettelagt opplæring» og «arbeidsmarkedstiltak», viste seg ikke å ha effekt på om ungdommene jobbet våren 98. At *praksisplass etter registreringsperioden* ser ut til å ha effekt, mens *praksisplass i registreringsperioden* ikke har, kan ha sin forklaring i at etterbeskjeftigelsen ligger nærmere undersøkelsestidspunktet i tid. Ungdommene er blitt eldre, noe som kan medføre at praksisplassen er mer målrettet mot arbeidsmarkedet.

Ledig som resultat: Figuren viser at mange av de samme forholdene som vi fant hadde innvirkning på sannsynligheten for å være i utdanning, også hadde effekt på ledighet, men da i motsatt retning, idet de samme forhold reduserer sannsynlig-

heten for å være ledig. Ungdom som hadde fått tilrettelagt opplæring i registreringsperioden, hadde mindre sjanse for å bli ledige. Arbeidsmarkedstiltak i registreringsperioden hadde ikke tilsvarende effekt, arbeidsmarkedstiltak ser ikke ut til å demme opp for ledighet i ungdomsgruppa.

Også alle typer beskjeftigelser etter arbeidsmarkedstiltak (sammenliknet med referanse kategorien ledig) har negativ effekt på ledighet som resultat. Manglende beskjeftigelse etter registrering ser dermed ut til å være det forholdet som hadde størst betydning for om ungdommene også var ledige våren 98.

Vedlegg 2 Tabeller

B	Regresjonskoeffisient
S.E	Standardfeil
Sig.	Signifikansnivå
Exp(B)	Oddsrate
SP11BDU1	Forbeskjeftigelse utdanning
SP11BDU2	Forbeskjeftigelse praksisplass
SP11BDU3	Forbeskjeftigelse arbeid
SP12NDU1	Push
SP12NDU2	Pull
HJ.DU2	Ikke fått/mottatt hjelp
SPM41DUM	Kjønn
SPM40MDU	Foreldre støtte
KARAK2	Karakterer

Avhengig: Arbeidsmarkedstiltak

Variable	B	S.E.	Sig	Exp(B)
SP11BDU1	0,7032	0,6941	0,3110	2,0202
SP11BDU2	0,3232	0,7833	0,6799	1,3815
SP11BDU3	1,7686	0,7228	0,0144	5,8628
SP12NDU1	0,0148	0,1965	0,9400	1,0149
SP12NDU2	0,8121	0,2827	0,0041	2,2527
HJ.DU2	-0,6679	0,1799	0,0002	0,5128
SPM41DUM	-0,2978	0,1792	0,0965	0,7425
SPM40MDU	0,1647	0,1770	0,3522	1,1791
KARAK2	-0,1523	0,1403	0,2775	0,8587
Constant	-0,5224	0,8059	0,5169	

Avhengig: Tillrettelagt opplæring

Variable	B	S.E.	Sig	Exp(B)
SP11BDU1	-0,3333	0,7972	0,6759	0,7166
SP11BDU2	-0,1189	0,9221	0,8974	0,8879
SP11BDU3	-0,1017	0,8382	0,9035	0,9033
SP12NDU1	-0,3897	0,2921	0,1822	0,6773
SP12NDU2	-0,1474	0,3865	0,7028	0,8629
HJ.DU2	-0,2617	0,2529	0,3008	0,7698
SPM41DUM	0,4527	0,2600	0,0817	1,5725
SPM40MDU	0,1077	0,2480	0,6640	1,1137
KARAK2	-0,1023	0,1996	0,6081	0,9027
Constant	-1,4138	0,9940	0,1549	

Avhengig: Uten tilbud

Variable	B	S.E.	Sig	Exp(B)
SP11BDU1	-0,4601	0,6212	0,4589	0,6312
SP11BDU2	-0,1820	0,7116	0,7982	0,8336
SP11BDU3	-1,8259	0,6722	0,0066	0,1611
SP12NDU1	0,1606	0,1917	0,4022	1,1742
SP12NDU2	-0,8371	0,3046	0,0060	0,4330
HJ.DU2	0,7794	0,1770	0,0000	2,1802
SPM41DUM	0,0784	0,1780	0,6596	1,0815
SPM40MDU	-0,2271	0,1756	0,1959	0,7968
KARAK2	0,2057	0,1399	0,1417	1,2283
Constant	-0,3608	0,7427	0,6271	

REG.DU1	Registreringskategori arbeidsmarkedstiltak
REG.DU2	Registreringskategori tilrettelagt opplæring
ETTERDU1	Etterbeskjeftigelse utdanning
ETTERDU2	Etterbeskjeftigelse praksisplass
ETTERDU3	Etterbeskjeftigelse arbeid
SPM39DUM	Utvikling etter registreringsperioden

Avhengig: Utdanningsuksess

Variable	B	S.E.	Sig	Exp(B)
SP11BDU1	-0,8772	0,9856	0,3734	0,4159
SP11BDU2	-0,8461	1,1304	0,4542	0,4291
SP11BDU3	-0,8632	1,0188	0,3969	0,4218
SP12NDU1	-0,3288	0,3020	0,2762	0,7198
SP12NDU2	-0,0846	0,4296	0,8438	0,9188
HJ.DU2	-0,3031	0,2744	0,2694	0,7385
SPM41DUM	0,9301	0,2880	0,0012	2,5348
SPM40MDU	-0,5737	0,2685	0,0326	0,5634
KARAK2	0,0747	0,2231	0,7379	1,0775
REG.DU1	0,7864	0,3142	0,0123	2,1955
REG.DU2	0,9884	0,3762	0,0086	2,6869
ETTERDU1	2,0011	0,4982	0,0001	7,3971
ETTERDU2	0,0259	0,7112	0,9709	1,0262
ETTERDU3	0,2819	0,5773	0,6253	1,3256
SPM39DUM	0,5607	0,3098	0,0703	1,7519
Constant	-3,3618	1,3220	0,0110	

Avhengig: Jobbsuksess

Variable	B	S.E.	Sig	Exp(B)
SP11BDU1	-0,5624	0,8894	0,5272	0,5698
SP11BDU2	-1,3115	1,1491	0,2537	0,2694
SP11BDU3	-1,0955	0,9576	0,2526	0,3344
SP12NDU1	-0,2309	0,2971	0,4371	0,7938
SP12NDU2	-0,4237	0,4482	0,3445	0,6546
HJ.DU2	0,2637	0,2660	0,3216	1,3017
SPM41DUM	0,3231	0,2691	0,2300	1,3813
SPM40MDU	-0,1620	0,2606	0,5341	0,8504
KARAK2	0,2824	0,2169	0,1930	1,3263
REG.DU1	-0,2673	0,2914	0,3590	0,7654
REG.DU2	-0,6219	0,4869	0,2015	0,5369
ETTERDU1	1,3156	0,6432	0,0408	3,7271
ETTERDU2	2,1516	0,6747	0,0014	8,5984
ETTERDU3	2,5184	0,6227	0,0001	12,4088
SPM39DUM	0,6831	0,3237	0,0348	1,9801
Constant	-4,2710		0,0007	

Avhengig: Mulighet

Variable	B	S.E.	Sig	Exp(B)
SP11BDU1	0,8408	0,7984	0,2923	2,3183
SP11BDU2	0,6987	0,8773	0,4258	2,0112
SP11BDU3	0,3952	0,8297	0,6339	1,4846
SP12NDU1	0,3876	0,2009	0,0537	1,4735
SP12NDU2	0,4248	0,2933	0,1475	1,5293
HJ.DU2	-0,2192	0,1871	0,2415	0,8032
SPM41DUM	-0,5804	0,1849	0,0017	0,5597
SPM40MDU	-0,0649	0,1822	0,7214	0,9371
KARAK2	0,5014	0,1492	0,0008	1,6511
REG.DU1	-0,0612	0,2112	0,7719	0,9406
REG.DU2	0,1149	0,2916	0,6934	1,1218
ETTERDU1	0,2383	0,2510	0,3424	1,2691
ETTERDU2	-0,3576	0,3403	0,2934	0,6994
ETTERDU3	-0,2828	0,2733	0,3009	0,7537
SPM39DUM	0,1184	0,1997	0,5531	1,1257
Constant	-2,6982	0,9198	0,0034	

Avhengig: Uvisst

Variable	B	S.E.	Sig	Exp(B)
SP11BDU1	1,4870	1,0733	0,1659	4,4238
SP11BDU2	1,7755	1,1344	0,1175	5,9035
SP11BDU3	1,8737	1,0966	0,0875	6,5123
SP12NDU1	0,1920	0,2242	0,3918	1,2116
SP12NDU2	-0,2681	0,3302	0,4168	0,7648
HJ.DU2	0,1791	0,2076	0,3882	1,1961
SPM41DUM	0,2903	0,2077	0,1623	1,3368
SPM40MDU	0,2891	0,2014	0,1511	1,3353
KARAK2	-0,6301	0,1689	0,0002	0,5325
REG.DU1	-0,0356	0,2351	0,8796	0,9650
REG.DU2	-0,2183	0,3458	0,5279	0,8039
ETTERDU1	-0,0368	0,3039	0,9037	0,9639
ETTERDU2	1,2161	0,3477	0,0005	3,3740
ETTERDU3	0,6998	0,2986	0,0191	2,0133
SPM39DUM	-0,3918	0,2166	0,0705	0,6758
Constant	-1,3542	1,1877	0,2542	

Avhengig: Utenfor

Variable	B	S.E.	Sig	Exp(B)
SP11BDU1	-0,9764	0,7902	0,2166	0,3767
SP11BDU2	-0,786	0,9259	0,3960	0,4557
SP11BDU3	-0,4725	0,8488	0,5778	0,6235
SP12NDU1	-0,6984	0,3324	0,0356	0,4974
SP12NDU2	0,0602	0,4081	0,8827	1,0621
HJ.DU2	0,0852	0,2805	0,7612	1,0890
SPM41DUM	-0,5077	0,2786	0,0685	0,6019
SPM40MDU	0,3956	0,2750	0,1502	1,4852
KARAK2	-0,3523	0,2190	0,1077	0,7030
REG.DU1	-0,1374	0,3290	0,6761	0,8716
REG.DU2	-0,6684	0,5237	0,2018	0,5125
ETTERDU1	-2,3719	0,3878	0,0000	0,0933
ETTERDU2	-2,1737	0,4989	0,0000	0,1138
ETTERDU3	-1,8621	0,3543	0,0000	0,1553
SPM39DUM	-0,7013	0,2863	0,0143	0,4959
Constant	2,0758	1,0149	0,0408	

Avhengig: Arbeid på undersøkelsestidspunktet

Variable	B	S.E.	Sig	Exp(B)
SP11BDU1	0,3765	0,7525	0,6168	1,4572
SP11BDU2	0,1836	0,8710	0,8331	1,2015
SP11BDU3	0,4629	0,7875	0,5566	1,5887
SP12NDU1	-0,0868	0,2278	0,7032	0,9169
SP12NDU2	-0,2720	0,3356	0,4176	0,7618
HJ.DU2	0,2443	0,2098	0,2444	1,2767
SPM41DUM	0,0949	0,2119	0,6544	1,0995
SPM40MDU	0,0331	0,2055	0,8721	1,0336
KARAK2	-0,1343	0,1674	0,4224	0,8744
REG.DU1	-0,1459	0,2360	0,5364	0,8643
REG.DU2	-0,2507	0,3393	0,4599	0,7782
ETTERDU1	0,6096	0,3305	0,0651	1,8397
ETTERDU2	2,0803	0,4234	0,0000	8,0068
ETTERDU3	2,3186	0,3234	0,0000	10,1611
SPM39DUM	-0,1355	0,2250	0,5469	0,8733
Constant	-1,8939	0,9517	0,0466	

Avhengig: Utdanning på undersøkelsestidspunktet

Variable	B	S.E.	Sig	Exp(B)
SP11BDU1	0,7768	0,9521	0,4146	2,1744
SP11BDU2	0,5229	1,0577	0,6210	1,6870
SP11BDU3	0,3415	0,9791	0,7272	1,4071
SP12NDU1	0,1926	0,2328	0,4080	1,2124
SP12NDU2	-0,0559	0,3493	0,8730	0,9457
HJ.DU2	-0,1752	0,2150	0,4152	0,8393
SPM41DUM	0,1483	0,2182	0,4968	1,1598
SPM40MDU	-0,2003	0,2118	0,3442	0,8185
KARAK2	0,2764	0,1735	0,1113	1,3183
REG.DU1	0,5081	0,2382	0,0329	1,6621
REG.DU2	0,9447	0,3313	0,0044	2,5721
ETTERDU1	2,5278	0,3155	0,0000	12,5261
ETTERDU2	1,1453	0,4470	0,0104	3,1435
ETTERDU3	0,5542	0,3413	0,1044	1,7406
SPM39DUM	0,7713	0,2340	0,0010	2,1626
Constant	-4,0677	1,1709	0,0005	

Avhengig: Utenfor

Variable	B	S.E.	Sig	Exp(B)
SP11BDU1	-0,9764	0,7902	0,2166	0,3767
SP11BDU2	-0,786	0,9259	0,3960	0,4557
SP11BDU3	-0,4725	0,8488	0,5778	0,6235
SP12NDU1	-0,6984	0,3324	0,0356	0,4974
SP12NDU2	0,0602	0,4081	0,8827	1,0621
HJ.DU2	0,0852	0,2805	0,7612	1,0890
SPM41DUM	-0,5077	0,2786	0,0685	0,6019
SPM40MDU	0,3956	0,2750	0,1502	1,4852
KARAK2	-0,3523	0,2190	0,1077	0,7030
REG.DU1	-0,1374	0,3290	0,6761	0,8716
REG.DU2	-0,6684	0,5237	0,2018	0,5125
ETTERDU1	-2,3719	0,3878	0,0000	0,0933
ETTERDU2	-2,1737	0,4989	0,0000	0,1138
ETTERDU3	-1,8621	0,3543	0,0000	0,1553
SPM39DUM	-0,7013	0,2863	0,0143	0,4959
Constant	2,0758	1,0149	0,0408	

Vedlegg 3 Spørreskjema

--	--	--	--

Spørreskjema til ansatte på arbeidskontorene som jobber med ungdom under 20 år

OBS !!! Dette spørreskjemaet skal leses optisk. Bruk derfor en mørk penn eller kulepenn, og fyll ut mest mulig av området inne i ruten.

1. Hvor mange saksbehandlere ved kontoret jobber med ungdomsgruppa under 20 år?

- En av i alt ansatte
- To av i alt ansatte
- Tre eller flere av i alt ansatte

2. Hvor stor del av din totale arbeidstid bruker du på saker relatert til ungdom under 20 år?

- Mer enn halvparten av tiden
- Omtrent halvparten av tiden
- Mindre enn halvparten av tiden
- Ikke sikker

3. Er det vanlig å samarbeide med andre når det gjelder ungdomsgruppa?

- Ja, og de mest vanlige samarbeidspartnerne er

Hvis det er flere aktuelle alternativer sett 1 foran den vanligste, 2 foran den nest vanligste osv. :

- Oppfølgingstjenesten
- Bedrifter
- Pedagogisk-psykologisk tjeneste
- Rådgiver/spesialpedagogisk team i videregående skole
- Fagopplæringa
- Sosialetaten
- Barnevern
- Foreldre
- Andre, hvilke _____
- Nei, etaten jobber stort sett selvstendig, og samarbeider bare i helt spesielle saker

7. Tenk gjennom de siste 3 månedene og angi omtrent hvor mange ungdomssaker du har vært med å drøfte med andre etater, hvor mange ungdommer du har gitt veiledning, og hvor mange ungdommer du har hatt hovedansvaret for når det gjelder tilrettelegging og oppfølging i tiltak:

Jeg har vært med å drøfte _____ (antall) enkeltsaker (inkludert de som drøftes anonymt), og det har vært min eneste befatning med saken.

Jeg vært med å gi råd/veiledning/informasjon til _____ (antall) ungdommer.

Jeg har hatt hovedansvar for tilrettelegging og oppfølging av _____ (antall) ungdommer i tiltak.

8. Hvilken type tiltak kan a-etaten tilby ungdomsgruppen:

- Praksisplass, fulltid
 Praksisplass, deltid
 Praksisplass kombinert med videregående opplæring (APO, Arbeidsinstituttet og lignende)
 Annet _____

9. I løpet av de siste 3 mnd, hvor mange av ungdommene har tatt imot tilbud om:

- Praksisplass, fulltid, _____ (antall)
 Praksisplass deltid, _____ (antall)
 Praksisplass kombinert med videregående opplæring, _____ (antall)
 Annet, _____ (antall)

- 10a. Tenk gjennom de siste 3 månedene og angi omtrent hvor mange ungdommer som det hadde vært ønskelig å gi a-tiltak, men som ikke har fått det:

- Ingen
 (antall) har ikke fått a-tiltak

- 10b. Hvis a-tiltak ikke er blitt gitt, hva kan være årsaken til at denne personene/disse personene ikke fikk tilbud?

- Det har ikke vært mulig å fremskaffe et passende tiltak
 Ungdommen har ikke vært motivert
 Det har vært uenighet med hensyn til hva ungdommen trenger
 Annet, hva? _____
 Ikke sikker

11. Når det gjelder kombinerte tilbud (praksisplass kombinert med videregående opplæring), i hvor stor grad samarbeider du med opplæringsetaten/skolen:

- Vi samarbeider i alle/de fleste saker
 Vi samarbeider i noen saker
 Vi samarbeider bare i enkelte saker
 Vi samarbeider nesten ikke

12. Hvordan opplever du ansvarsforholdet rundt den enkelte ungdom som er i kombinert tilbud?

- Stort sett avklart og tydeliggjort for alle
 Forskjellig fra sak til sak
 Svært ofte uklart

13. Hvis ansvarsforholdet rundt den enkelte ungdommen i kombinert tilbud oppleves uklart, hva er grunnen til det?

14. Av de som har fått tilbud gjennom a-etaten, hvor mange har avbrutt tiltaket?

Se bort fra de som har sluttet pga overgang til skole eller ordinær jobb

- Mer enn halvparten
 Omtrent halvparten
 Mindre enn halvparten
 Nesten ingen
 Ikke sikker

15. Hva tror du er grunnen til avbruddene?

Hvis det er flere aktuelle alternativer sett 1 foran den vanligste, 2 foran den nest vanligste osv. :

Faglige årsaker:

- Fikk et bedre tilbud
 Likte ikke arbeidsoppgavene
 Ble ikke godt nok fulgt opp på arbeidsplassen
 Opplevde at tiltaket ikke var kompetansegivende i forhold til framtidig utdanning eller jobb
 Annet _____

Adferd/sosialt:

- Begynte å skulke/klarte ikke følge opp
 Trivdes ikke /fant seg ikke til rette på arbeidsplassen
 Annet _____

Rammebetingelser:

- Var for dårlig betalt
 Fikk ikke kursstønnad
 Ble for slitsomt (reiseveg/ lang arbeidsdag)
 Annet _____

Personlige årsaker:

- Hadde problemer (hjemme/venner/ av personlig art) så det ble vanskelig å konsentrere seg om oppgavene
 Ble langvarig syke
 Ble gravid/fikk barn/stiftet familie
 Hadde lyst til å gjøre noe annet _____

16. Er det forskjell på gutter og jenter når det gjelder gjennomføringsgrad?

- Nei
 Ja, flere jenter enn gutter gjennomfører tiltakene de starter på
 Ja, flere gutter enn jenter gjennomfører tiltakene de starter på
 Ikke sikker

17. Hva mener du er viktigste årsaken til at ungdom enten ikke begynner eller avbryter videregående utdanning, og blir registrert i oppfølgningstjenesten?

Hvis det er flere aktuelle alternativer, kryss av inntil tre alternativer. Det er ikke nødvendig å gradere i forhold til hvilket som er viktigste, nest viktigste osv.

- Skolen er for teoretisk
- Ungdommene er "vokst ut av" elevrollen, og har et sterkt ønske om å jobbe og tjene penger
- Ungdommene er skoletrøtte og mangler motivasjon
- Ungdommene er i sterk opposisjon til skolen
- De fikk ikke begynne på det grunnkurset/videregående kurset de ønsket
- Ungdommene sliter med sosiale og emosjonelle vansker som ikke nødvendigvis er knyttet til skolesituasjonen
- Skolen gir ikke ungdommen de nødvendige faglige utfordringene
- Mangler interesse og oppfølging fra foreldrenes side
- Det er for få alternative opplegg i videregående opplæring
- Feilvalg fra ungdommens side
- Det er sterke utstøtningsmekanismer i skolen, og lite toleranse for avvik og annerledeshet
- Andre årsaker, hvilke _____

18. Hva mener du vil være det beste for ungdomsgruppa sett under ett?

Hvis det er flere aktuelle alternativer, sett 1 foran det viktigste, 2 foran det nest viktigste osv.:

- Hjelpe dem tilbake til/inn i skolen.
- Gi dem en mulighet på arbeidsmarkedet (enten tiltak eller ordinær jobb)
- La dem få prøve ut ulike muligheter på egenhånd
- Tilrettelagte individuelle tilbud bygget på den enkeltes interesser
- Få dem beskjeftiget, så de ikke blir gående uten noe å gjøre
- Andre målsettinger, hvilke _____

19. Hva mener du ideelt sett kjennetegner et godt tilbud fra A-etaten?

Hvis det er flere aktuelle alternativer, sett 1 foran det viktigste, 2 foran det nest viktigste osv.:

- At tiltaket er tilpasset den enkelte ungdoms interesser
- At tiltaket gir dokumentert kompetanse
- At tiltaket fører fram til en jobb
- At tilbudet kombinerer utdanning og arbeid
- At tiltaket er motiverende for videre utdanning
- Andre kjennetegn ved et godt tiltak, hva _____

20. Opplever du at etaten i praksis har mulighet for å tilby det du over har beskrevet som et godt tilbud?

- Ja, svært ofte
- Ja, ganske ofte
- Ja, men sjelden
- Nei, aldri
- Ikke sikker

Hvis sjelden eller aldri, hvorfor?

- Mulighet til å påvirke og utvikle eget arbeidsfelt er begrenset
- Det er ikke tilstrekkelig støtte/hjelp fra samarbeidspartnere utenfor etaten
- Det er begrensninger i regelverket
- Tiden strekker ikke til
- Tiltaksmidlene er utilstrekkelige
- Ungdommene er ikke motivert
- Arbeidsmarkedet for ungdom under 20 år setter klare begrensninger
- Annet, hva? _____

21. Hvordan vil du karakterisere arbeidsmarkedet for ungdom uten kompetanse ut over grunnskolen eller med delkompetanse fra videregående skole?

A) Kortvarig arbeid:

- Svært gode muligheter
- Ganske gode muligheter
- Ganske dårlige muligheter
- Svært dårlige muligheter
- Ikke sikker

Hvis svært gode/ganske gode muligheter for kortvarig arbeid, innenfor hvilke bransjer?

B) Fast arbeid:

- Svært gode muligheter
- Ganske gode muligheter
- Ganske dårlige muligheter
- Svært dårlige muligheter
- Ikke sikker

Hvis svært gode/ganske gode muligheter for fast arbeid, innenfor hvilke bransjer?

22. Er arbeidsmarkedet for ungdom uten kompetanse fra videregående eller med delkompetanse endret siden 1990-93, da det var høyere generell ledighet enn i dag?

- Ja, betraktelig
- I noen grad
- Ikke merkbart
- Ikke sikker

23. Hvor mange av de ungdommene a-etaten har formidlet tilbud til har etter din oppfatning hatt en positiv utvikling i løpet av tiltaket?

- Alle, eller nesten alle Mindre enn halvparten
 Mer enn halvparten Ikke sikker
 Omtrent halvparten

24. Gitt at en ungdom har mulighet for ordinært arbeid, tror du praksisplass med kursstønad vil bli foretrukket fremfor ordinært arbeid med lønn?

- Ja Nei Ikke sikker

Hvis nei, hvorfor? _____

25. Nedenfor kommer det noen utsagn/påstander. Sett kryss under ett-tallet hvis du helt enig, og to-tallet hvis du er ganske enig osv.. Kryss under fire-tallet betyr at du er helt uenig

	Helt enig		Helt uenig		Vet ikke
	1	2	3	4	0
Arbeid er et viktig og nødvendig alternativ til skole for denne ungdomsgruppa	☐	☐	☐	☐	☐
a-etaten har et selvstendig ansvar for at ungdomsgarantien blir gjennomført	☐	☐	☐	☐	☐
a-etaten sitter med unik kompetanse som ingen av de andre tjenestene/etatene har (skole,ot, ppt)	☐	☐	☐	☐	☐
Fylkeskommunen bør overta det økonomiske ansvaret for alle typer tiltak til ungdom med rett til videregående opplæring	☐	☐	☐	☐	☐
Tiltak som ikke gir dokumentert kompetanse har liten verdi	☐	☐	☐	☐	☐
Det er viktig at ungdom ikke blir gående for lenge uten beskjeftigelse (utdanning, arbeid eller tiltak)	☐	☐	☐	☐	☐
Selv om ungdommen ikke er spesielt motivert for praksisplass prøver etaten å fremskaffe et tilbud	☐	☐	☐	☐	☐
Videregående skole gjør for lite for å tilrettelegge innenfor utdanningssystemet	☐	☐	☐	☐	☐
En ungdom som får tilbud om tiltak svært raskt, får ikke tid til å søke ordinært arbeid og mister dermed den muligheten	☐	☐	☐	☐	☐
A-tiltak er beregnet på ungdom som er arbeidsmotivert	☐	☐	☐	☐	☐
a-etaten klarer stort sett å fremskaffe tiltak som er i overensstemmelse med ungdommenes ønsker	☐	☐	☐	☐	☐
a-etatens tiltak blir i for stor grad foreslått som hjelpetilbud til ungdom med adferdsproblemer	☐	☐	☐	☐	☐

19221

	Helt enig			Helt uenig	
	1	2	3	4	0
Ungdom som ikke mestrer skolen kan klare seg fint i praksis eller i ordinært arbeid	☐	☐	☐	☐	☐
Foreldre har et viktig ansvar for ungdommenes beskjeftigelse	☐	☐	☐	☐	☐
Når ungdommen avbryter en beskjeftigelse er det viktig å gi dem et nytt tilbud så fort som mulig	☐	☐	☐	☐	☐
Ungdom med spesielle hjelpebehov er det vanskelig å gi tilfredstillende tilbud innenfor a-etaten	☐	☐	☐	☐	☐
Det er lettere å formidle tiltak til gutter enn til jenter	☐	☐	☐	☐	☐
Det er viktig at a-etatens tilbud ikke blir for lik skolen	☐	☐	☐	☐	☐
a-etaten hindres i å gjøre en skikkelig jobb pga utilstrekkelige stønadsmidler	☐	☐	☐	☐	☐
Muligheten til å få kursstønad fører til at ungdom avbryter videregående skole	☐	☐	☐	☐	☐

26. Beskriv et tiltak som du opplever som vellykket, og fortell kort hvorfor

Vedlegg 4 Intervjuguide

OPINION

UNDERSØKELSE BLANT 900 UNGDOMMER
UNDER 20 ÅR I 7 FYLKER

God dag, mitt navn er..... og ringer fra Opinion.

Er detjeg snakker med?

HVIS IKKE, BE OM Å FÅ SNAKKE MED
VEDKOMMENDE ELLER GJØR AVTALE

I løpet av den/de siste ukene har du fått et brev der du fikk vite at vi ville ringe deg for å stille noen spørsmål om hva du har gjort etter at du sluttet ungdomsskolen.

Som vi skrev i brevet, er dette en undersøkelse som Arbeids- og administrasjonsdepartementet har satt i gang for å finne ut hvordan de tilbudene du har fått gjennom oppfølgingstjenesten har virket – eller ikke virket. Har du anledning til å svare på noen spørsmål, det vil ta ca. 10 minutter.

BE OM Å FÅ GJØRE AVTALE DERSOM VEDK. IKKE
HAR ANLEDNING NÅ

A1. Registrert respondent

- 1: Starte intervju med (Registrert person) GÅ TIL SPM B
- 2: Endre navn
- 3: Endre telefonnummer: GÅ TIL SPM A2

A2. Nytt telefonnummer:

HVIS NEI/IKKE SIKKER

B. Har du hatt praksisplass, fått tilbud om tilrettelagt undervisning, kombinert utdanning med praksisplass eller vært uten jobb eller utdanning i en periode?

- 1: Ja, har hatt praksisplass GÅ TIL SPM1
- 2: Ja, har fått tilrettelagt undervisning gjennom skolen (gruppe/enetimer/to lærere i klassen/to-årig grunnkurs/kombinert skole og praksisplass) GÅ TIL SPM1
- 3: Ja, har vært uten jobb eller utdanning i en periode GÅ TIL SPM1
- 4: Nei, ingen av delene stemmer, inkl. rett i jobb etter 9. kl. AVSLUTT
- 5: Ikke sikker

HVIS NEI/IKKE SIKKER

C. Vil det si at du har fulgt vanlig undervisning i videregående skole i alle tre årene etter du avsluttet 9. klasse, eller vært i utlandet, gått på folkehøyskole eller tatt annen utdanning?

- 1: Ja AVSLUTT
- 2: Nei AVSLUTT

1 Hva gjør du nå for tiden? Går du i videregående utdanning, har praksisplass eller jobb, eller gjør du noe helt annet?

HVIS 4/5: Var det med eller uten kursstønad fra arbeidsetaten?

HVIS 7/8: Hadde du denne praksisplassen alle eller bare noen dager i uken

- 1: Går i videregående skole
- 2: Annen skole/utdanning
- 3: Deltid på skolen, ikke kombinert med arbeid
- 4: Skole kombinert med praksisplass *med* kursstønad fra arbeidsetaten GÅ TIL SPM3
- 5: Skole kombinert med praksisplass *uten* kursstønad fra arbeidsetaten GÅ TIL SPM3
- 6: Har lærekontrakt GÅ TIL SPM5
- 7: Praksisplass (arbeidstrening/fadderordning) *alle dager* med kursstønad fra arbeidsetaten GÅ TIL SPM4
- 8: Praksisplass (arbeidstrening/fadderordning) *noen dager* med kursstønad fra arb. etaten GÅ TIL SPM4

- 9: Har arbeid heltid (mer enn 30 timer pr.uke) GÅ TIL SPM4
- 10: Har arbeid deltid (mindre enn 30 timer pr.uke) GÅ TIL SPM4
- 11: Er verken i jobb eller under utdanning og har meldt meg arbeidsledig fra _____ (mnd. år) GÅ TIL SPM4
- 12: Er verken i jobb eller under utdanning, men har *ikke* meldt meg arbeidsledig GÅ TIL SPM4
- 13: Annet: _____ GÅ TIL SPM4

HVIS 1, 2 EL. 3 SPM 1

- 2. Er skoletilbudet tilrettelagt ved at du for eksempel får ekstra hjelp, går i mindre gruppe eller får ekstra oppfølging?

- 1: Ja, jeg får undervisning i mindre grupper/enetimer i enkelte fag
- 2: Ja, jeg går (fast) i en liten gruppe
- 3: Ja, jeg går på to-årig grunnkurs
- 4: Ja, det er to lærere i enkelte timer/fag
- 5: Annet: _____
- 6: Ikke sikker
- 7: Nei, skoletilbudet er ikke tilrettelagt

HVIS 4/5 SPM1 OG ALLE FRA SPM2

- 3 På hvilken linje går du? Er det grunnkurs, VK1 eller VK2 (VK= videregående kurs)

ALLE SVAR GÅ TIL SPM 5

- 1: Grunnkurs
- 2: VK1 (videregående kurs 1)
- 3: VK2 (videregående kurs 2)
- 4: Annen utdanning

HVIS 7-13 SPM1

- 4 Hvilke kurs i videregående utdanning har du fullført?

- 1: Grunnkurs
- 2: VK1 (videregående kurs 1)
- 3: enkeltfag (delkompetanse)
- 4: ingen

5 Når det gjelder utdanning og jobb, er det du gjør *nå* det du helst vil gjøre?

HVIS NEI: Hva *vil* du helst gjøre?

- 1: Ja GÅ TIL SPM7
- 2: Nei, jeg ville helst gått i videregående skole og fulgt vanlig undervisning
- 3: Nei, jeg ville helst gått i videregående skole og fått tilrettelagt undervisning
- 4: Nei, jeg ville helst gått i videregående skole og tatt noen fag
- 5: Nei, jeg ville helst tatt annen utdanning enn videregående
- 6: Nei, jeg ville helst hatt lærekontrakt
- 7: Nei, jeg ville helst hatt vanlig jobb (hel- eller deltid)
- 8: Nei, jeg ville helst kombinert skole med praksisplass/arbeid
- 9: Nei, jeg ville helst gått på arbeidsmarkedstiltak. For eksempel praksisplass (fadderordning/ arbeidstrening)
- 10: Annet
- 11: Ikke sikker

6 Hvorfor gjør du ikke det du helst vil gjøre?: _____

HVIS 1 SPM 5 (OG ALLE FRA SPM6)

7 Hva er målet ditt når det gjelder videregående utdanning?

HVIS 1: Hvilken utdanning er dette?

- 1: Er fornøyd med den utdanningen jeg har
Notèr hvilken utdanning dette er: _____
- 2: Fagbrev/svennebrev (yrkesutdanning)
- 3: Jeg vil prøve å få studiekompetanse
- 4: Jeg regner med å gjennomføre enkelte fag, men ikke alle
- 5: Jeg har ingen spesielle utdanningsmål/ikke sikker

8 Kan du huske hva slags karakterer du fikk da du avsluttet ungdomsskolen – om det var flest Ng'er, G'er eller M'er. Og var du fritatt fra vurdering i enkelte fag?

FLERE SVAR MULIG

- 1: Jeg fikk flest Ng'er
- 2: Jeg fikk flest G'er
- 3: Jeg fikk flest M'er
- 4: Jeg var fritatt for vurdering i ett eller flere fag
- 5: Jeg husker ikke om var fritatt for vurdering
- 6: Jeg strøk i ett eller flere fag
- 7: Husker ikke hvilke karakterer jeg fikk

- 9 Hva begynte du med etter at du avsluttet ungdomsskole (høsten 1995)?

HVIS 4/5: Var det med eller uten kursstønad fra arbeidsetaten?

HVIS 6/7: Hadde du denne praksisplassen alle eller bare noen dager i uken

- 1: Videregående skole, fulgte vanlig undervisning
- 2: Videregående skole, tilrettelagt opplæring og ekstra hjelp (ekstralærer i klassen, enetimer, gruppeundervisning)
- 3: Annen utdanning _____ GÅ TIL SPM11
- 4: Skole kombinert med praksisplass (med kursstønad fra arbeidsetaten) GÅ TIL SPM11
- 5: Skole kombinert med praksisplass (uten kursstønad fra arbeidsetaten) GÅ TIL SPM11
- 6: Praksisplass (arbeidstrening/fadderordning) alle dager, med kursstønad fra arbeidsetaten GÅ TIL SPM11
- 7: Praksisplass (arbeidstrening/fadderordning) noen dager, med kursstønad fra arbeidsetaten GÅ TIL SPM11
- 8: Arbeid heltid (mer enn 30 timer pr.uke) GÅ TIL SPM11
- 9: Arbeid deltid (mindre enn 30 timer pr. uke) GÅ TIL SPM11
- 10: Meldte meg arbeidsledig GÅ TIL SPM11
- 11: Jeg brukte mye tid på å prøvde å få jobb på egenhånd uten å lykkes GÅ TIL SPM11
- 12: Jeg gjorde ikke noe spesielt GÅ TIL SPM11
- 13: Annet GÅ TIL SPM11

- 10 Hvilket grunnkurs begynte du på?

- 1: Studieretning for allmenne, økonomiske og administrative fag
- 2: Studieretning for musikk, dans og drama

- 3: Studieretning for idrettsfag
- 4: Studieretning for helse- og sosialfag
- 5: Studieretning for naturbruk
- 6: Studieretning for formgivingsfag
- 7: Studieretning for hotell- og næringsmiddelfag
- 8: Studieretning for byggfag
- 9: Studieretning for tekniske byggfag
- 10: Studieretning for elektrofag
- 11: Studieretning for mekaniske fag
- 12: Studieretning for kjemi- og prosessfag
- 13: Studieretning for trearbeidsfag
- 14: Annet

11a Beskjeftigelse på et gitt tidspunkt:
 Du sa innledningsvis at du hadde hatt praksisplass.
 Kan du huske sånn ca. *når* denne perioden startet? (Gruppe 1)

Du sa innledningsvis at du hadde fått tilrettelagt opplæring
 eller kombinert utdanning med praksisplass. Kan du huske
 sånn ca. *når* denne perioden startet? (Gruppe 2)

Du sa innledningsvis at du i en periode hadde vært uten
 jobb eller utdanning (evt. gått rett i jobb etter 9. klasse)
 Kan du huske sånn ca. *når* denne perioden startet? (Gruppe 3)

- 1: Det var høsten 1995
- 2: Det var våren 1996
- 3: Det var høsten 1996
- 4: Det var våren 1997
- 5: Det var høsten 1997
- 6: Det var nå i vinter

11b Kan du huske hva du holdt på med like før denne perioden / før du fikk dette tilbudet?

HVIS 7/8: Var det med eller uten kursstønad fra arbeidsetaten?

HVIS 9/10: Hadde du denne praksisplassen alle eller bare noen dager i uken

- 1: Videregående skole, fulgte vanlig undervisning på grunnkurs
- 2: Videregående skole, fulgte vanlig undervisning på VK1 (videregående kurs 1)
- 3: Videregående skole, fulgte vanlig undervisning på VK2 (videregående kurs 2)
- 4: Videregående skole, tilrettelagt opplæring og ekstra hjelp (ekstralærer i klassen, enetimer, gruppeundervisning)
- 5: Annen utdanning
- 6: Jeg hadde lærekontrakt
- 7: Skole kombinert med praksisplass (*med* kursstønad fra arbeidsetaten)
- 8: Skole kombinert med praksisplass (*uten* kursstønad fra arbeidsetaten)
- 9: Praksisplass (arbeidstrening/fadderordning) alle dager med kursstønad fra arbeidsetaten
- 10: Praksisplass (arbeidstrening/fadderordning) noen dager med kursstønad fra arbeidsetaten
- 11: Arbeid heltid (mer enn 30 timer pr.uke)
- 12: Arbeid deltid (mindre enn 30 timer pr. uke)
- 13: Hadde meldt meg arbeidsledig
- 14: Jeg hadde prøvd å få jobb, uten å lykkes
- 15: Jeg gjorde ikke noe spesielt
- 16: Annet: _____

12 Hva var årsaken til at du avbrøt det du holdt på med (ref.11): _____

13 Kan du huske om du hadde behov for veiledning på denne tiden? I tilfelle, hva ønsket du veiledning til?

FLERE SVAR MULIG

- 1: Ja, jeg ønsket hjelp til å komme inn i/tilbake til utdanning
- 2: Ja, jeg ønsket hjelp til å starte i et arbeidsmarkedstiltak
- 3: Ja, jeg ønsket hjelp til å få en (ordinær) jobb
- 4: Ja, jeg ønsket hjelp til å få noe å gjøre – ikke så viktig hva
- 5: Ja, jeg ønsket hjelp til å få et sted å bo
- 6: Ja, jeg ønsket hjelp til å klare meg økonomisk
- 7: Annet _____

- 8: Nei, jeg ønsket ikke hjelp
 9: Husker ikke
- 14 Fikk du *tilbud* om hjelp/veiledning?
 HVIS JA: Tok du imot denne veiledningen?
- 1: Ja, jeg fikk tilbud og tok i mot hjelp/veiledning
 2: Ja, men tok ikke i mot hjelp/veiledning
 FOR KATEGORI 3, 4 og 5 GJELDER:
 HVIS 1 SPM B GÅ TIL SPM 17
 HVIS 2 SPM B GÅ TIL SPM 25
 HVIS 3 SPM B GÅ TIL SPM 32
- 3: Ja, familien og venner hjalp meg
 4: Nei, jeg fikk ikke tilbud om hjelp/veiledning
 5: Ikke sikker, husker ikke
- 15 Fra hvem kom dette tilbudet?
 FLERE SVAR MULIG
- 1: Oppfølgingstjenesten
 2: Rådgiver på skolen
 3: Arbeidskontoret
 4: Pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT)
 5: Sosialkontoret/barnevernet
 6: Måtte selv ta kontakt for å få hjelp
 7: Andre
 8: Ikke sikker
- 16 Jeg skal nå lese opp noen mulige beskrivelser av den
 hjelpen du fikk. Hvilken av disse passer best i forhold
 til hvordan du opplevde den.
 FOR ALLE KATEGORIER GJELDER:
 HVIS 1 SPM B GÅ TIL SPM17
 HVIS 2 SPM B GÅ TIL SPM25
 HVIS 3 SPM B GÅ TIL SPM32
- 1: Hjelpen var bra
 2: Hjelpen passet ikke for meg
 3: Måtte ordne det meste selv
 4: Jeg var i kontakt med mange forskjellige
 5: De holdt ikke det de lovet
 6: Ingen av beskrivelsene passer

Spørsmål 17-24 er bare til gruppe 1 (a-tiltak):

HVIS 1 SPM B

- 17 Hva slags type arbeidsmarkedstiltak begynte du i?
Var det praksisplass eller anen type tiltak?
HVIS PRAKSISPLASS:
Var du på denne praksisplassen alle dager i uken
eller bare noen dager?
- 1: Praksisplass (arbeidstrening/fadderordning)
alle dager i uken
 - 2: Praksisplass (arbeidstrening/fadderordning)
noen dager i uken
 - 3: Andre tiltak fra arbeidsetaten: _____
 - 4: Ikke sikker
- 18 Hva slags arbeid hadde du i tiltaket/praksisplassen
(arbeidstrening/fadderordning)
- 1: Butikk eller handelsarbeid
 - 2: Lager og budarbeid
 - 3: Arbeid på bensinstasjon eller bilverksted
 - 4: Transportarbeid
 - 5: Kontor og regnskapsarbeid
 - 6: EDB/teknisk arbeid
 - 7: Markedsføring/reiseliv
 - 8: Pleie/helse/omsorg
 - 9: Kjøkken/kantinearbeid
 - 10: Annet arbeid på hotell eller restaurant
 - 11: Rengjøringsarbeid
 - 12: Industriarbeid
 - 13: Bygge- og anleggsarbeid
 - 14: Arbeid i barnehage, skole, fritidsordning
 - 15: Arbeid i jordbruk, skogbruk, fiske eller gartneri
 - 16: Annet arbeid
- 19 Kan du huske hvor ofte arbeidskontoret kontaktet
deg mens du var i tiltak og hva dere snakket om?
- 1: A-kontoret kontaktet meg to eller flere ganger
og vi pratet om hvordan det gikk
 - 2: A-kontoret kontaktet meg to eller flere ganger
og orienterte om ledige jobber

- 3: A-kontoret kontaktet meg to eller flere ganger for å gi veiledning i forhold til utdanningsmuligheter og hva jeg skulle gjøre etter praksisperioden
- 4: A-kontoret kontaktet meg to eller flere ganger men jeg husker ikke hva vi snakket om
- 5: A-kontoret var innom bare en gang
- 6: Jeg kan ikke huske at noen fra arbeidskontoret var innom eller på andre måter fulgte meg opp mens jeg var i praksis plass
- 7: Eneste kontakt med a-kontoret var etter initiativ fra meg
- 8: Husker ikke/er ikke sikker

20 Jeg skal nå fremsette noen påstander/utsagn om den praksis plassen og eventuelt andre arbeidstiltak du har vært i. Jeg vil gjerne vite om du synes at det enkelte utsagn stemmer svært godt, ganske godt, ganske dårlig eller svært dårlig.

a. Jeg var fornøyd med den praksis plassen jeg fikk

- 1: Stemmer svært godt
- 2: Stemmer ganske godt
- 3: Stemmer ganske dårlig
- 4: Stemmer svært dårlig
- 5: Ikke sikker/husker ikke

b. Det ble tatt hensyn til mine ønsker i valg av praksis plass

c. Det tok for lang tid før jeg fikk noe tilbud

d. Jeg ble fulgt godt opp av arbeidskontoret mens jeg var i praksis

e. Jeg sluttet med det jeg holdt på med å begynne på praksis plass fordi jeg fikk kursstønad

f. Jeg ble fulgt opp av sjefen/andre ansatte på arbeidsstedet

g. Jeg trivdes i arbeidsmiljøet/sammen med de andre ansatte

h. Jeg kunne tenke meg en jobb innenfor samme bransje i fremtiden

i. Arbeidsoppgavene jeg fikk var interessante

j. Det var fint å slippe skolen for en stund

21 Varte praksisplassen i mer eller mindre enn 4 måneder?
OPPFØLGING: Sluttet du før du egentlig skulle?

- 1: Praksisplassen varte i 4 måneder eller mer og jeg var der hele tiden GÅ TIL SPM23
- 2: Praksisplassen varte i mindre enn 4 måneder og jeg var der hele tiden GÅ TIL SPM23
- 3: Jeg sluttet før tiden
- 4: Jeg har fortsatt praksisplass GÅ TIL SPM37

22 Hva var grunnen til at du sluttet
FLERE SVAR MULIG

Faglige årsaker:

- 1: Fikk et bedre tilbud
 - 2: Jeg likte ikke arbeidsoppgavene jeg fikk
 - 3: Ingen brydde seg om meg, ingen oppfølging fra a-etaten
 - 4: Jeg lærte ikke noe jeg kunne bruke senere
- Adferd/sosialt:*
- 5: Begynte å skulke/klarte ikke følge opp
 - 6: Trivdes ikke sammen med de jeg jobbet med/fant meg ikke til rette
 - 7: Sjefen min var ikke hyggelig
 - 8: Jeg fikk sparken

Rammebetingelser:

- 9: Det var for dårlig betalt
- 10: Det ble for slitsomt

Personlige årsaker:

- 11: Jeg hadde litt problemer (hjemme/venner/ av personlig art) så det ble vanskelig å konsentrere seg om skolen
- 12: Jeg ble langvarig syk
- 13: Ble gravid/fikk barn/stiftet familie
- 14: Hadde lyst til å gjøre noe annet
- 15: Andre årsaker
- 16: Ikke sikker

23 Hva begynte du med etter at du hadde sluttet/avsluttet praksisplassen?
HVIS 8/9: Var det med eller uten kursstønning fra arbeidsetaten?

- 1: Jeg begynte med det jeg gjør nå

- 2: Begynte på videregående skole for første gang
- 3: Begynte på videregående skole samme studieretning/opplegg som jeg hadde gått på tidligere
- 4: Begynte på videregående skole, annen studieretning
- 5: Videregående skole, tilrettelagt opplæring og ekstra hjelp (ekstralærer i klassen, enetimer, gruppeundervisning)
- 6: Annen utdanning
- 7: Fikk lærekontrakt
- 8: Skole kombinert med praksisplass (med kursstønad fra arbeidsetaten)
- 9: Skole kombinert med praksisplass (uten kursstønad stønad fra arbeidsetaten)
- 10: Arbeid heltid (mer enn 30 timer pr. uke)
- 11: Arbeid deltid (mindre enn 30 timer pr. uke)
- 12: Fikk ny praksisplass/arbeidstrening
- 13: Meldte meg arbeidsledig, men har enda ikke fått arbeid
GÅ TIL SPM37
- 14: Jeg brukte mye tid på å prøve å få jobb, uten å lykkes GÅ TIL SPM37
- 15: Gjorde litt av hvert GÅ TIL SPM37
- 16: Ikke noe spesielt GÅ TIL SPM37
- 17: Annet GÅ TIL SPM37
- 18: Husker ikke GÅ TIL SPM37

24 Hvorfor valgte du å begynne med _____(ref. sp.23) etter avsluttet praksistid?
ALLE SVAR: GÅ TIL SPM37

- 1: Fikk begynne med noe som interesserte meg
- 2: Var blitt mer moden og motivert av å være i jobb (praksisplass)
- 3: Hadde ordnet opp andre problemer, og det ble lettere å konsentrere seg om det jeg skulle gjøre
- 4: Foreldrene mine hjalp meg/presset meg
- 5: Folk på arbeidskontoret/oppfølgingstjenesten/andre jobbet for å få det til
- 6: Mange av vennene mine drev med noe liknende
- 7: Det var helt tilfeldig
- 8: Andre årsaker
- 9: Ikke sikker

Spørsmål 25-33 er bare til gruppe 2 (fylkeskommunale-tiltak):

HVIS 2 SPM B

25 Hva slags type tiltak begynte du i ?

- 1: Skole kombinert med praksisplass, med kursstønad fra arbeidsetaten (f.eks. APO)
- 2: Skole kombinert med praksisplass, uten kursstønad fra arbeidsetaten (f.eks. APO)
- 3: To-årig grunnkurs
- 4: Særkilt tilrettelegging i vanlig klasse (ekstralærer, enetimer, gruppeundervisning)
- 5: Arbeidsinstituttet
- 6: Tok noen enkeltfag
- 7: Annet _____

26 Jeg skal nå fremsette noen påstander/utsagn om det tilbudet du nettopp sa du hadde. Vi vil gjerne vite om du synes at det enkelte utsagn stemmer svært godt, ganske godt, ganske dårlig eller svært dårlig.

a. Jeg var svært fornøyd med det tilbudet jeg fikk

- 1: Stemmer svært godt
- 2: Stemmer ganske godt
- 3: Stemmer ganske dårlig
- 4: Stemmer svært dårlig
- 5: Ikke sikker/husker ikke

b. Det ble tatt hensyn til mine ønsker i valg av opplegg

c. Det tok alt for lang tid før jeg fikk noe tilbud

d. Jeg ble fulgt opp av oppfølgingstjenesten/rådgiver

e. Opplegget var bra, men det passet ikke meg

f. Jeg trivdes ikke med de jeg var sammene med

g. For første gang opplevde jeg at jeg lærte noe

h. Følte meg litt utafør fordi jeg ikke gikk i vanlig klasse/fulgte vanlig undervisning

i. Tilbudet jeg fikk hjalp meg til å få den utdanningen jeg ønsker meg

- 27 Hvor lenge varte dette tilbudet?
- 1: Tilbudet varte bare noen uker
 - 2: Tilbudet varte resten av skoleåret
 - 3: Tilbudet fortsatte neste skoleår
 - 4: Tilbudet varer fortsatt GÅ TIL SPM 37
 - 5: Husker ikke GÅ TIL SPM 37
- 28 Gjennomførte du tilbudet om tilrettelagt opplæring/skole kombinert med praksisplass?
- 1: ja GÅ TIL SPM 30
 - 2: nei
 - 3: husker ikke
- 29 Hva var grunnen til at du ikke gjennomførte?
FLERE SVAR MULIG

Faglige årsaker:

- 1: Fagene var ikke så veldig interessante
- 2: Å ha både arbeid og undervisning ble for slitsomt
- 3: Arbeidsoppgavene passet meg ikke
- 4: Hadde lærere/instruktører jeg ikke likte/som ikke var flinke
- 5: Jeg ble ikke fulgt opp/fikk ikke veiledning
- 6: Jeg lærte ikke noe jeg kunne bruke senere
- 7: Jeg gikk over til ordinær undervisning

Adferd/sosialt:

- 8: Begynte å skulke/klarte ikke følge opp
- 9: Trivdes ikke/fant meg ikke til rette

Personlige årsaker:

- 10: Hadde litt problemer (hjemme/venner/ av personlig art) så det ble vanskelig å konsentrere seg om skolen
- 11: Ble langvarig syk
- 12: Ble gravid/fikk barn/stiftet familie
- 13: Hadde lyst til å gjøre noe annet
- 14: Andre årsaker
- 15: Ikke sikker

- 30 Hva begynte du med etter at du hadde avsluttet det tilrettelagte skoletilbudet/skole kombinert med praksisplass?

HVIS 3/4: Begynte du på VK1 eller VK2? (VK=videregående kurs)

- 1: begynte med det jeg holder på med nå
- 2: Begynte på videregående skole, grunnkurs
- 3: Begynte på videregående skole, VK1 (videregående kurs 1)
- 4: Begynte på videregående skole, VK2 (videregående kurs 2)
- 5: Annen utdanning
- 6: Fikk lærekontrakt
- 7: Fikk et nytt tilrettelagt tilbud gjennom skolen
- 8: Fikk praksisplass
- 9: Arbeid heltid (mer enn 30 timer pr. uke)
- 10: Arbeid deltid (mindre enn 30 timer pr. uke)
- 11: Meldte meg arbeidsledig, men har enda ikke fått jobb GÅ TIL SPM37
- 12: Jeg brukte mye tid på å prøve å få jobb, uten å lykkes GÅ TIL SPM37
- 13: Ikke noe spesielt GÅ TIL SPM37
- 14: Annet GÅ TIL SPM37
- 15: Gjorde litt av hvert GÅ TIL SPM37
- 16: Husker ikke GÅ TIL SPM37

- 31 Hvorfor valgte du å begynne med _____(ref.sp.30)

ALLE SVAR: GÅ TIL SPM 37

- 1: Fikk begynne med noe som interesserte meg
- 2: Var blitt mer moden og motivert
- 3: Hadde ordnet opp andre problemer, og det ble lettere å konsentrere seg om det jeg skulle gjøre
- 4: Foreldrene mine hjalp meg/presset meg
- 5: Folk på arbeidskontoret/oppfølgingstjenesten/andre jobbet for å få det til
- 6: Mange av vennene mine drev med noe liknende
- 7: Det var helt tilfeldig
- 8: Vet ikke
- 9: Annet

Spørsmål 32-36 er bare til gruppe 3 (avbrudd):

HVIS 3 SPM B

32 Hvor lenge var du uten skole, jobb eller annen beskjeftigelse?

- 1: Resten av skoleåret
- 2: Mindre enn 2 mnd
- 3: Mellom 2 mnd og ett år
- 4: Mer enn ett år
- 5: Ikke sikker
- 6: Jeg har fortsatt ikke noe å gjøre
- 7: Aldri uten skole eller jobb

33 Hvorfor begynte du ikke med noe nytt med en gang?

FLERE SVAR MULIG

- 1: Jeg trengt tid til å tenke meg om
- 2: Jeg orket ikke å gjøre noe akkurat da
- 3: De tilbudene jeg fikk passet meg ikke
- 4: Jeg måtte vente til skoleåret begynte
- 5: Det var ingen ledige plasser på de tiltakene jeg ønsket å gå på
- 6: Jeg hadde litt problemer (hjemme/venner/av personlig art)
- 7: Ble langvarig syk
- 8: Ble gravid/fikk barn/stiftet familie
- 9: Annet
- 10: Ikke sikker

34 Hva brukte du/bruker du tiden du var/er uten jobb eller utdanningstilbud til?

FLERE SVAR MULIG

- 1: Prøvde/prøver å finne ut hva jeg ville
- 2: Var/er mye sammen med venner
- 3: Så/ser på video/spilte dataspill
- 4: Prøvde/prøver å få jobb
- 5: Prøvde/prøver å forbedre karakterer i noen fag
- 6: reiste/planlegger å reise
- 7: Flyttet/planlegger å flytte hjemmefra
- 8: Hadde/har noen småjobber
- 9: Gjorde/gjør ikke noe spesielt
- 10: Annet

IKKE HVIS 5 SPM 32 (BARE FOR DE SOM IKKE FORTSATT ER LEDIGE)

35 Hva begynte du med etter avbruddet/ledighetsperioden?

HVIS 3/4: Begynte du på ny studieretning eller var det den samme som du hadde gått på tidligere

HVIS 8/9: Var det med eller uten kursstønad?

HVIS 12/13: Hadde du denne praksisplassen alle eller bare noen dager i uken?

- 1: begynte med det jeg gjør nå
- 2: Begynte på videregående skole for første gang
- 3: Begynte på videregående skole samme studieretning/opplegg som jeg hadde gått tidligere
- 4: Begynte på videregående skole, ny studieretning
- 5: Begynte på videregående skole, tilrettelagt opplæring og ekstra hjelp (ekstralærer i klassen, enetimer, gruppeundervisning)
- 6: Annen utdanning
- 7: Fikk lærekontrakt
- 8: Skole kombinert med praksisplass (med kursstønad fra arbeidsetaten)
- 9: Skole kombinert med praksisplass (uten kursstønad fra arbeidsetaten)
- 10: Arbeid heltid (mer enn 30 timer pr.uke)
- 11: Arbeid deltid (mindre enn 30 timer pr. uke)
- 12: Praksisplass (arbeidstrening/fadderordning) alle dager i uken med kursstønad fra arbeidsetaten GÅ TIL SPM37
- 13: Praksisplass (arbeidstrening/fadderordning) noen dager i uken med kursstønad fra arbeidsetaten GÅ TIL SPM37
- 14: Andre arbeidsmarkedstiltak GÅ TIL SPM37
- 15: Gjorde litt av hvert GÅ TIL SPM37
- 16: Annet GÅ TIL SPM37
- 17: Husker ikke GÅ TIL SPM37

36 Hva var den viktigste grunnen til at du begynte med noe på nytt?

- 1: Fikk begynne med noe som interesserte meg
- 2: Ville ikke kaste bort mer tid
- 3: Ble mer moden og motivert
- 4: Fikk ordnet opp andre problemer, og det ble lettere å konsentrere seg om det jeg skulle gjøre
- 5: Foreldrene mine presset meg

- 6: Alle vennene mine drev med noe
- 7: Kjedet meg
- 8: Vet ikke
- 9: Annet

ALLE

- 37 Har du hatt andre tilbud/vært i andre tiltak enn de vi til nå har spurt om etter at du sluttet ungdomsskolen?

FLERE SVAR MULIG

- 1: Ja, jeg har vært i arbeidsmakedstiltak,
- 2: Ja, jeg har hatt tilrettelagt opplæring
- 3: Ja, jeg har kombinert skole og praksisplass/jobb
- 4: Annet tilbud/tiltak
- 5: Nei
- 6: Husker ikke

- 38 Hvordan vurderer du dine muligheter på arbeidsmarkedet i fremtiden?

- 1: Svært gode
- 2: ganske gode
- 3: Sånn passe
- 4: Ganske dårlige
- 5: Svært dårlige
- 6: Det tenker jeg ikke på
- 7: Ikke sikker

- 39 Hvordan vil du beskrive din utvikling fra.....

- du fikk arbeidsmarkedstilbud (gruppe1)? Er du fornøyd eller misfornøyd?
- du fikk tilrettelagt tilbud gjennom skolen/kombinert opplegg skole-praksisplass (gruppe 2)? Er du fornøyd eller misfornøyd?
- perioden du var uten jobb eller utdanning og frem til i dag (gruppe 3)? Er du fornøyd eller misfornøyd?

- 1: Jeg er fornøyd
- 2: Jeg er ikke fornøyd
- 3: Sånn passe
- 4: Ikke sikker
- 5: Ingen av delene stemmer

- 40 Jeg skal nå fremsette noen påstander/utsagn. Vi vil gjerne vite om du er helt enig, delvis enig, verken enig eller uenig, delvis uenig eller helt uenig.
- a. Mange ungdommer er veldig skoletrøtte når de slutter i 9.klasse. Da er det bedre å jobbe enn å fortsette på skolen
- 1: Helt enig
 - 2: Ganske enig
 - 3: Verken enig eller uenig
 - 4: Ganske uenig
 - 5: Helt uenig
 - 6: Ikke sikker
- b. Mange flere elever kunne klart seg i videregående utdanning hvis de hadde fått tilrettelagt undervisning
 - c. Ungdom som slutter på skolen trenger å slappe av en stund før de begynner på noe nytt
 - d. I videregående skole får man ikke brukt evnene og interessene sine
 - e. Jobberfaring er like viktig som utdanning for å få en god jobb senere i livet
 - f. De fleste av mine venner går enten på videregående skole eller er i lære og trives godt
 - g. Ungdom får alt for lite hjelp når de prøver å få jobb/ praksisplass
 - h. Rådgivere/lærere i videregående skole kunne hjulpet mange flere så de ikke måtte slutte i skolen
 - i. Ungdom som verken går på skolene eller jobber får problemer
 - j. Ungdom som ikke trives på skolen kan klare seg fint i en jobb
 - k. Det er viktig at praksisplasser og andre tiltak fra a-etaten ikke blir for likt skolen
 - m. Utdanning er den beste måten å sikre seg en sikker jobb i fremtiden
 - n. Foreldrene mine har alltid støttet og hjulpet meg med skole og utdanning
 - o. Hvordan man har hatt det på ungdomsskolene betyr mye for hvordan det går på videregående

41. Registrèr kjønn

- 1: Mann
- 2: Kvinne

AVBRUDD (HVIS 1 SPM D)

Da er du blant de elevene som vi ikke trenger å intervju. Beklager forstyrrelsen. Tusen takk for at du stilte opp for å hjelpe oss med denne undersøkelsen.

ORDINÆR AVSLUTNING

Det var det vi ville spørre deg om. Tusen takk for hjelpen og ha en fin dag videre!

Ungdomsgarantien

Denne rapporten omhandler Ungdomsgarantien – garantien som skal forhindre at ungdom blir stående utenfor utdanningssystemet eller arbeidsmarkedet. Utgangspunktet for ungdomsgarantien er knyttet til arbeidsmarkedsetaten, men gitt ny basis gjennom den utdanningsretten Reform 94 gir.

Med utgangspunkt i to spørreundersøkelser der brukerne, ungdommene selv, og forvaltere av garantien, de ansatte på arbeidskontorene, er informanter, ser vi på i hvilken grad de tilbud som er blitt iverksatt over for ungdommene medfører stabil skolegang eller fast tilknytning til arbeidslivet. Vi sammenlikner ungdom som har hatt arbeidsmarkedstiltak, ungdom som har fått tilrettelagt opplæring og ungdom som i en periode var uten tilbud.

Fafo

Forskningstiftelsen Fafo
Borggata 2B/Postboks 2947 Tøyen
N-0608 Oslo
<http://www.fafo.no>

Fafo-rapport 259
ISBN 82-7422-228-8